

Eija Eronen

***Kohtaamisia,
katkoksia
ja sidoksia***

**Tutkimus Supermammojen
vertaisryhmän äitityöstä**

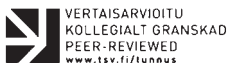
Kohtaamisia, katkoksia ja sidoksia

Eija Eronen

**KOHTAAMISIA, KATKOKSIA
JA SIDOKSIA**

**Tutkimus Supermammojen
vertaisryhmän äitityöstä**

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons
Nimeä-EiKaupallinen-EiMuutoksia 4.0
Kansainvälinen -lisenssillä

2017 TUP ja tekijä

Graafinen suunnittelu ja taitto
Sirpa Randell

ISBN 978-952-03-0461-4 (pdf)

Tampere 2017

Kiitokset

Tutkimuksen päätyttyä on kiitosten aika. Ragnar Ekbergin Säätiötä kiitän arvokkaasta tuesta, jota olen saanut tutkimuksen toteutukseen. Tampereen yliopiston Yhteiskuntatieteiden tiedekunnalle ja Lapsuuden, nuoruuden ja perheen tutkimuskeskus PERLAlle puolestaan kuuluvat kiitokset erinomaisista puitteista, jotka olen tutkimustyölleni saanut. Tampere University Pressiä tahdon kiittää sujuvasta yhteistyöstä tämän teoksen julkaisemisen suhteen.

Useat ihmiset ovat vieneet tätä tutkimusta eteenpäin jakamalla ajatuksiaan kanssani. Erityiskiitokset tahdon esittää Katja Revolle lukuisista rakentavista kommentteista ja keskusteluista. Perhetutkimuksen tutkijaverkoston jäseniä kiitän tarkkanäköisestä palautteesta, jota olen saanut tutkimusprosessin eri vaiheissa. Kiitokset myös Tampere University Pressin anonyymeille vertaisarvioitsijoille arvokkaista kommentteista.

Suurimmat kiitokset kuuluvat tutkimalleni vertaisryhmälle. Monet ryhmän parissa työskentelevät henkilöt ovat tehneet suuren työn edistäessään tutkimustani. Kiitos avusta, informatiivisista keskusteluista ja tutkimushaastatteluista. Ryhmän toimintaan osallistuville äideille tahdon esittää sydämeliset kiitokset paitsi keskusteluista ja haastatteluista myös siitä, että sain olla mukana heidän toiminnassaan. Ilman äitien lämmintä ja myötämielistä vastaanottoa tätä tutkimusta ei olisi olemassa.

Tampereella toukokuussa 2017

Eija Eronen

Tiivistelmä

Kohtaamisia, katkoksia ja sidoksia: tutkimus Supermammojen vertaisryhmän äitityöstä

Tämä tutkimus tarkastelee äitien vertaisryhmää, joka esiintyy peitenimellä Supermammat. Kyseessä on kolmannen sektorin toimija, joka on palvellut äitejä lapsineen lähestulkoon kolmen vuosikymmenen ajan. Supermammojen ryhmässä äidit saavat mahdollisuuden toiminnallisen ohjelman toteutukseen, järjestettyyn lastenhoitoon, vertaistuen jakamiseen ja ammatillisen avun vastaanottamiseen. Ryhmä kokoontuu viikoittain, jonka lisäksi järjestetään retkiä, leirejä ja muuta virkistystoimintaa. Toiminnan tavoitteeksi on asetettu äitiyden tukeminen.

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata käytäntöjä, joilla Supermammojen toiminnassa tuetaan siihen osallistuvia äitejä. Tavoitteeseen vastataan tarkastelemalla ryhmän historiaa, tämänhetkistä toimintaa ja sitä ohjaavia periaatteita sekä työntekijöitä ja tehtäviä, joita he toteuttavat Supermammojen toimintaan osallistuvien äitien tukemiseksi. Ennen kaikkea tutkimus kuitenkin antaa äänen ihmisille, joita varten Supermammojen ryhmä on perustettu. Sen keskeisin päämäärä on kertoa, millainen merkitys ryhmän toiminnalla on siihen osallistuneille äideille.

Kyseessä on etnografisesti toteutettu tapaustutkimus, jonka lähtökohtana on rajatun tutkimuskohteen tarkastelu erilaisia näkökulmia ja aineistoja hyödyntäen. Keskeisin osa aineistoa ovat Supermammojen toimintaan osallistuneiden äitien haastattelut ($N=23$) ja osallistuvan havainnoinnin perusteella kirjatut kenttämuistiinpanot. Aineistoon kuuluu myös ryhmässä työskennelleiden henkilöiden haastatteluja ($N=11$) ja Supermammojen toiminnasta tuotettuja dokumentteja.

Tutkimustulokset osoittavat, että Supermammojen toiminta on ajan kuluessa muuttunut paitsi professionaalisemmaksi myös toiminnallisesti moninaisemmaksi. Toiminta koostuu monista elementeistä, tavoittaa vuosittain kymmeniä äitejä ja vaatii toteutuakseen useiden toimijoiden työpanosta. Sii-

hen osallistuminen saa merkityksensä kohtaamisina, katkoksina ja sidoksina. Ryhmä antaa mahdollisuuden kohtaamisille, joissa rakentuu sekä vertaistukea että ammatillista auttamista. Samalla se luo tilaisuuden arkielämästä irtaantumiselle tuottamalla katkoksia äidin arkeen. Lisäksi Supermammojen toimintaan osallistuminen antaa tilaa yhteenkuuluvuuden tunteen, moninaisten ihmissuhteiden ja ryhmään kiinnittyvien yhteyksien rakentumiselle.

Avainsanat: vertaisryhmä, vertaistoiminta, vertaistuki, äitiys

Summary

Encounters, breaks and bonds: a study of the mother work in the Supermammatt peer group

This study explores a peer group for mothers, which is presented by the pseudonym Supermammatt. The group is a third sector agent, which has served mothers and their children almost three decades. In the Supermammatt group mothers get opportunity for carrying out functional programme, taking their children to organized childcare, sharing peer support and receiving professional aid. In addition to weekly meetings, outings, camps and other recreational activities are organized in the group. The aim of the operation is to support motherhood.

The objective of the study is to describe practices of supporting mothers in the operation of the Supermammatt group. The objective is approached by treating group's history, current operation and principles directing it together with workers and their job towards supporting mothers participating in the operation of the Supermammatt group. However, the study par excellence gives voice to people for whom the group has established. It's most central aim is to tell what kind of meaning the operation of the group has for mothers.

This is ethnographically executed case study, which starting point is to explore restricted research subject by utilizing different perspectives and datas. The core data consists of interviews of mothers participated in the operation of the Supermammatt group (N=23) and fieldnotes gathered during participant observation. In addition, interviews of persons worked on the group (N=11) are included in the data. The data gathered is supplemented by the documents from the operation of the group.

Research findings indicate that the operation of the group has turned more professional and functionally more various in the course of time. The operation consists of many elements, reaches dozens of mothers annually and requires contribution of several agents. Participating in the operation gets its meaning as encounters, breaks and bonds. The group gives an opportunity

for encounters forming both peer support and professional aid. At the same time, it constructs a chance of withdrawing from everyday life by producing breaks to mother's routines. In addition, participating in the operation of the Supermammatt group gives space for constructing an affinity, various relationships and connections fastened on the group.

Key words: peer group, peer activity, peer support, motherhood

Sisällysluettelo

JOHDANTO	13
VERTAISRYHMÄTOIMINTA ÄIDIN TUKENA	16
Näkökulmia vertaisryhmien toimintaan	16
Vertaisryhmän jaettu äitiys	19
TAPAUSTUTKIMUS SUPERMAMMOJEN RYHMÄSTÄ	23
Tutkimuksen tavoitteet	23
Tutkimuksen toteuttaminen	24
SUPERMAMMAT: HISTORIA, TOIMINTA JA SEN TOTEUTTAJAT	31
Äidin tukena vuosien saatossa	31
Äitiyden tukemiseksi	36
Äitien ja lasten tähden	40

KOHTAAMISIA	45
Kohti kohdatuksi tulemista	45
Vertaistuki kohtaamisten ytimessä	49
Äitien ja ohjaajien kohtaamiset	55
KATKOKSIA	60
Hengähdystauko	60
Irtiotto	65
Henkireikä	71
SIDOKSIA	77
Yhdessä	77
Lähellä	82
Yhteydessä	86
LOPUKSI	91
Vertaisryhmätöiminnan merkitykset ja mahdollisuudet	91
Mahdollisuuksien rajat	95
LÄHTEET	98

Johdanto

Eräässä suomalaisessa kaupungissa on 1980-luvun lopulta alkaen toiminut äideille ja heidän lapsilleen suunnattu avoin ja sitoutumaton toimintaryhmä Supermammat¹. Ryhmä koottiin lähestulkoon kolme vuosikymmentä sitten paikallisten nuorten äitien tueksi. Supermammojen toiminta suunnattiin kaikille nuorille äideille, mutta ryhmää ei kuitenkaan mainostettu julkisesti. Sen perustaminen käynnistyi nuorten äitien aloitteesta ja toteutui sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten kanssa tehdyn yhteistyön tuloksena. Historiansa alussa ryhmä kokoontui lähiössä pienen äiti- ja ammattilaisjoukon toimesta.

Vuosien saatossa Supermammojen pienimuotoinen lähiötoiminta on muotoutunut useiden äitien suosimaksi ryhmäksi. Sen osallistujajoukko on kasvanut, kun tieto ryhmästä on levinnyt äitien ja ammattilaisten verkostoissa. Samalla ryhmäläisten ikäjakauma on laajentunut siten, että kaikki heistä eivät enää jaa kokemusta varhaisesta äitiydestä. Tällä hetkellä Supermammojen toiminta tavoittaa joka vuosi kymmeniä eri ikäisiä äitejä lapsineen.

Supermammojen toiminnan tavoite on äitiyden tukeminen. Sen toteuttamiseksi ryhmässä tarjotaan mahdollisuuksia toiminnalliseen ohjelmaan, järjestettyyn lastenhoitoon, vertaistuen jakamiseen ja ammatillisen avun vastaanottamiseen. Toiminnan perusta ovat viikoittaiset kokoontumiset, joiden aikana äidit voivat toteuttaa ryhmän monipuolista ohjelmaa. Samalla heillä on mahdollisuus myös vertaistuen vastavuoroiseen välittämiseen ja ryhmän ohjaajina toimivien sosiaali- ja terveysalan ammattilaisten tarjoaman professionaalisen tuen vastaanottamiseen. Lapsille puolestaan järjestetään pääsääntöisesti erillistä ohjelmaa vapaaehtoisten lastenhoajaisten toimesta. Lisäksi ryhmässä toteutetaan retkiä, leirejä ja muuta virkistystoimintaa.

---

¹ Kyseessä on peitenimi, joka valittiin yhdessä ryhmän toimintaan osallistuvien äitien kanssa.

Supermammat on kolmannen sektorin toimija. Se ei ole rekisteröitynyt yhdistys, eikä se toimi organisaatioiden alaisuudessa. Kuitenkin seurakunta ja tietyt sosiaali- ja terveystalouden järjestöt tarjoavat sille tukeaan. Supermammat ei ole myöskään julkisen rahoituksen piirissä, mutta lahjoittajat tukevat ryhmän tärkeää toimintaa. Sekä säätiö- ja yritysperustaiset avustukset että yksityishenkilöiden tekemät lahjoitukset mahdollistavat erityisesti Supermammojen jokavuotisen kesäleirin järjestämisen.

Supermammat sijoittuu vertaisryhmien piiriin. Toisin kuin vertaistukiryhmät, se pitää sisällään myös toimintamuotoja, jotka eivät välttämättä keskity ryhmäläisten keskinäiseen tukeen ja auttamiseen. Ryhmä kokoaa yhteen joukon äitejä, mutta heidän vertaisuutensa ei itsessään takaa tukea eikä tuetuksi tulemistä. Supermammojen toiminnassa on kuitenkin myös vertaistukiryhmien piirteitä. Se antaa tilaa äitien vastavuoroisille suhteille, jotka mahdollistavat yhteisöllisen, vapaaehtoisen sekä samankaltaisiin elämäntilanteisiin ja kokemuksiin perustuvan tuen välittämisen. (Ks. Kuuskoski 2003, 31–32; Nylund 2004, 187; Hyväri 2005, 215; Hokkanen 2014, 26, 71.)

Teoreettisesti tämä työ kiinnittyy yhteiskuntatieteelliseen äitiyden ja vertaistoiminnan tutkimukseen. Se avaa näkökulmia äitiyden tukemisen ja vertaisuuden kysymyksiin. Samalla tutkimus tekee näkymättömästä näkyvää kohdistamalla tarkastelunsa Supermammojen ryhmään. Ryhmän kaltaiset mittakaavaltaan pienet tuen tarjoajat jäävät helposti suurempien varjoon. Kuitenkin julkisten ja virallisten hyvinvointipalveluiden ulkopuolella toteutetaan paljon auttamistyötä, joka voi avun tarvitsijan näkökulmasta olla mittaamattoman arvokasta. Siksi on syytä tuoda esiin monipuolisia käytäntöjä, joilla rekisteröimättömässä ja sitoutumattomassa Supermammojen ryhmässä tuetaan äitiyttä.

Tutkimuksen tavoitteena on kuvata käytäntöjä, joilla Supermammojen toiminnassa tuetaan siihen osallistuvia äitejä. Ensimmäiseksi selvitetään, miten ryhmän käytännöt ovat rakentuneet nykyisenlaisiksi. Kysyn, *millaista ryhmän toiminta on ollut sen historian aikana*. Seuraavaksi tutkimus paneutuu ryhmän tämänhetkiseen toimintaan. Selvitän, *millaista toimintaa ryhmässä järjestetään ja mitkä periaatteet ohjaavat toimintaa*. Kolmanneksi katse kohdistuu Supermammojen ryhmässä työskenteleviin henkilöihin, joiden toiminta-

ta on käytäntöjen toteutumisen edellytys. Kysyn, *keitä ryhmässä työskentelee ja millaista työtä he tekevät Supermammojen toimintaan osallistuvien äitien tukemiseksi.*

Ennen kaikkea tutkimus kuitenkin antaa äänen ihmisille, joita varten Supermammojen ryhmä on perustettu. Sen keskeisin päämäärä on kertoa, mitä ryhmän käytännöt merkitsevät sen toimintaan osallistuneille äideille. Tutkimus selvittää, *millainen merkitys Supermammojen toimintaan osallistumisella on heille.* Se kytkee kokemukset ryhmästä osaksi äitien elämää ja tuo esiin, miten he kokevat Supermammojen toiminnan siihen vaikuttaneen.

Kyseessä on tapaustutkimus, jonka lähtökohtana on rajatun tutkimuskohteen tarkastelu eri näkökulmista ja erityyppisiä aineistoja hyödyntäen (Granfelt 2007, 21). Käsittelen tutkimuskohdettani moninaisen aineiston perusteella. Keskeisin osa sitä ovat Supermammojen toimintaan osallistuneiden äitien haastattelut (N=23) ja osallistuvan havainnoinnin perusteella kirjaamani kenttämuistiinpanot. Aineistoon kuuluu myös ryhmässä työskennelleiden henkilöiden haastatteluja (N=11) ja Supermammojen toiminnasta tuotettuja dokumentteja, joiden perusteella kuvaan ryhmän käytäntöjä.

Käsillä oleva tutkimusraportti etenee siten, että ensimmäiseksi luon teoreettisen kehikon Supermammojen ryhmän tarkastelulle. Luku kaksi tarjoaa yleisen katsauksen vertaistoimintaan ja äideille kohdennettuihin ryhmiin. Luvussa kolme puolestaan kuvaan tutkimuksen tavoitteita ja toteutusta. Tutkimustulokset raportoin luvuissa neljä, viisi, kuusi ja seitsemän. Luku neljä keskittyy Supermammojen ryhmän ja sen käytäntöjen tarkasteluun. Sen sijaan luvuissa viisi, kuusi ja seitsemän käsittelen äitien kokemuksia ryhmän toimintaan osallistumisesta. Tutkimusraportin päättää luku kahdeksan, joka on varattu yhteenvedolle ja pohdinnalle.

Vertaisryhmätoiminta äidin tukena

Äitien vertaisryhmänä Supermammot edustaa yhteiskunnallisen tuen muotoa, jolla on Suomessa jo useiden vuosikymmenten mittainen historia. Jotta Supermammojen toimintaa voidaan tehdä ymmärrettäväksi, se on syytä asettaa osaksi tätä jatkumoa. On tärkeää kysyä, millaista tuen muotoa ryhmä edustaa. Entä millaisia mahdollisuuksia vertaisryhmätoiminnalla voi olla äitiyden ja siten myös lapsiperheiden tukemista tavoittelevan työn kentällä?

Tämä luku tarjoaa näkökulmia edellä esitettyihin kysymyksiin. Tarkastelen ensimmäiseksi vertaisryhmätoimintaa, jonka jälkeen siirryn äideille kohdennettujen ryhmien käsittelyyn. Tuon yleisellä tasolla esiin ryhmätoiminnan historiallista taustaa. Tämän jälkeen tarkastelen toiminnan ajankohtaisia kysymyksiä ja äitiyden tukemisen mahdollisuuksia.

Näkökulmia vertaisryhmien toimintaan

Ihmiset ovat kautta aikain auttaneet toisiaan. Keskinäinen apu on maailmanlaajuinen ilmiö, jonka ensimmäisiä järjestäytyneitä muotoja olivat killat ja veljeysjärjestöt. Suomessa keskinäinen apu sai uusia muotoja 1800-luvun lopulla, kun työväestö alkoi järjestäytymään. Hyväntekeväisyysapuun tyytymisen sijaan työväki ryhtyi kehittämään erilaisia vastavuoroisuuden periaatteelle pohjautuvia oma-avun muotoja. Suurin merkitys työväestön sosiaaliselle turvalle oli apu- eli avustuskassoilla, joita he perustivat suojautuakseen sosiaalisilta riskeiltä. (Jaakkola 1994, 149–153.)

Toisaalta sosiologi Klaus Mäkelä kollegoineen (1996, 10–11) huomauttaa, että keskinäisen avun käsitettä käytetään tyypillisesti vain silloin, kun muutakin tukea on tarjolla tai sitä olisi mahdollista järjestää. Täten esiteollisen yhteiskunnan vastavuoroisuuteen perustuvia verkostoja ei yleensä nimitetä keskinäiseksi avuksi. Niiden sijaan vertaisryhmät voidaan liittää yhteis-

kunnallista liikehdintää (Nylund 1996, 195). Vertaisryhmät kytkeytyvät erilaiseen kansalaistoimintaan, ruohonjuuritason liikkeisiin ja niin sanottuihin yhden asian poliittisiin liikkeisiin (vrt. Hyväri 2005, 215).

Järjestäytyneet vertaisryhmät yleistyivät useissa eri maissa vasta 1900-luvun lopulla (Katz 1984, 234–236). Kansallisesta näkökulmasta tarkasteltaessa kyse on siis ajanjaksosta, jolloin myös valtiolliset hyvinvointipalvelut olivat saaneet perustansa (Anttonen & Sipilä 2000, 77, 80–82). Ryhmätoiminnan yleistymistä onkin perinteisten tukiverkoston murenemisen (Mäkelä ym. 1996, 12) ohella selitetty myös ammatillisen auttamisen kritiikillä (Katz 1984, 232–233). Ajatuksena on, että asiakkaiden epätasa-arvoinen asema suhteessa ammattilaisiin on luonut tilaa ryhmien perustamiselle. Viime vuosikymmeninä ryhmät ovatkin kiinnostuneet kansalaistoiminnasta, jolla reagoidaan vallitseviin epäkohtiin. Kohteiksi ovat paikantuneet ongelmat, joita sosiaaliturvan ja ammattiauttamisen ei koeta tavoittavan tai joissa ammattiauttamista pidetään peräti osana ongelmaa. (Nylund 1996, 196.)

Ryhmiä kokoavat tekijät liittyvätkin yleensä aiheisiin, jotka sijoittuvat myös sosiaaliturvan ja ammatillisen auttamisen vastuualueille. Ihmiset ovat perustaneet ryhmiä, joissa vertaisuus on tyypillisesti rakentunut sairauden, elämäntilanteen, yllättävän elämänmuutoksen tai määrätyn elämäntilanteen perusteella (Hyväri 2005; Nylund 2005, 195). Esimerkiksi mielenterveys- ja päihdekuntoutuksen aloilla ryhmät ovat suorastaan perinteiseksi muodostunut tuen muoto (mm. Mäkelä ym. 1996; Davidson, Chinman, Sells & Rowe 2006; Kotovirta 2009). On kuitenkin aiheellista huomauttaa, että ongelmanmäärittelyjen korostamisen rinnalle on muodostunut myös ryhmätoimintaa, jossa yhteiset mielenkiinnon kohteet ja samankaltaisen tilanteen jakaminen rakentavat vertaisuutta. Ryhmäläisiä voi ongelmalliseksi määritellyn tilanteen sijaan yhdistää kokemusten jakamisen halu ja yhdessä viihtyminen. (Pietilä-Hella 2010, 62.)

Kohdistui vertaisryhmien toiminta mihin tahansa, sen suhde ammatilliseen auttamiseen on tyypillisesti jännitteinen. Vertaistoiminta on aina vuorovaikutuksessa julkisten ja virallisten hyvinvointipalveluiden kanssa. Sillä ei kuitenkaan pääsääntöisesti ole legitimiä asemaa osana julkista hyvinvointityötä, vaikka ryhmiä perustavat kansalaisten ohella myös ammattilaiset.

Esimerkiksi mielenterveyskuntoutujien vertaisryhmät saattavat jäädä sivuun kuntoutusohjelmia laadittaessa. Vertaisryhmien tarjoamaa tukea ei myöskään helposti nähdä realistisena vaihtoehtona lääkehoidolle. Vertainen auttaminen elää professionaalisen tuen rinnalla, mutta usein ilman selkeästi määriteltyä tai legitimoitua asemaa. (Hyväri 2005, 228–229; Nylund 2005, 203.)

Vertaistoiminnalla on kuitenkin erityinen paikka palvelujärjestelmässä. Se rakentaa ainutkertaisia tuen mahdollisuuksia, jotka eivät voi toteutua vertais-suhteiden ulkopuolella. Vertaistuen tarve voidaankin liittää tilanteisiin, joissa ammattilaisten tai ystävien ja sukulaisten antama tuki ei riitä, sillä heiltä puuttuu omakohtainen kokemus (Nylund 1999, 116). Jaetun kokemuksen nähdään joskus jopa antavan mahdollisuuden erityislaatuiseen ymmärrykseen, jota kukaan muu kuin vertainen ei voi tavoittaa (Pietilä-Hella 2010, 86; Hietala 2013, 289–290, 292; Rissanen 2015, 113). Yhtä kaikki vertaisilla on mahdollisuus tukea toisiaan tavoilla, jotka heijastavat omakohtaiseen kokemukseen perustuvaa ymmärtämistä.

Vertaisten kohtaamiset avaavat mahdollisuuksia myös kokemustiedon välittämiseksi. Asiantuntijatiedosta poiketen kokemustieto rakentuu elettyjen tapahtumien käsittelyn tuloksena (Hyväri 2005, 224; Hokkanen 2011, 288). Sen vastavuoroinen välittäminen luo tilaa auttamiselle ja autetuksi tulemiselle, omien kokemusten reflektoinnille sekä käytännöllisten pulmien yhteiselle ratkaisemiselle. Tiedosta on hyötyä vertaissuhteiden ulkopuolellakin. Kokemusasiiantuntijan tieto antaa myös ammattiauttajalle mahdollisuuden professionaalisen kokemuksen, teoreettisten tietojen ja erityisten työskentelymetodien vahvistamiseen (Hyväri 2001, 286).

Samalla vertaiset kohtaavat toisensa ensisijaisesti ihmisinä vailla asiakkaan ja ammattilaisen rooleja. Heidän suhteensa ovat tarkasti säännellyistä asiakassuhteista poiketen ennen kaikkea ihmissuhteita. Myöskään tavanomaiset sosioekonomiset määreet eivät välttämättä ole olennaisia suhteita rakennettaessa. Ne voivat alistua asialle, jonka vertaiset jakavat. Tästä tasa-arvoisuudesta huolimatta vertaissuhteisiin saattaa hyvinkin rakentua auttajan ja autettavan rooleja. Vertaistuen vastavuoroinen luonteen vuoksi ne voivat kuitenkin vaihdella nopeasti ja joustavasti. (Vrt. Nylund 2000, 34–38; Hyväri 2005, 216, 219; Hokkanen 2011, 287.)

On kuitenkin todettu, että vertainen auttaminen ei korvaa ammattiauttajan antamaa tukea (Nylund 2000, 49–50). On myös muistettava, että vertaisryhmien toiminta ei sovellu kaikille. Jotkut eivät lähtökohtaisesti halua jakaa kokemuksiaan ryhmässä. Lisäksi ryhmätoimintaan osallistuminen edellyttää voimavaroja omien tarpeiden siirtämiseen ja muiden huomioonottamiseen. Mahdollisuudet henkilökohtaisten kysymysten käsittelyyn ovat ryhmämuotoisessa työskentelyssä aina rajatut. Jotkut teemat voivat myös tuntua liian sensitiivisiltä ryhmässä käsiteltäviksi. Onkin syytä muistaa, että joissakin tilanteissa kahdenkeskinen asiakassuhde voi olla tarkoituksenmukaisin väylä henkilökohtaisten kokemusten käsittelyyn. (Ks. myös Granfelt 2007, 128, 147.)

Vertaisryhmän jaettu äitiys

Äitien vertaisryhmätoiminnan juuret on mahdollista palauttaa naisten kansalais- ja vapaaehtoistoimintaan. Tällöin historialliseksi kiintopisteeksi voidaan paikantaa 1900-luvun taitteen naisliikehdintä. Vuosisadan vaihteessa virinnyt liike piti sisällään aktiivista kansalaistoimintaa, jota naiset harjoittivat äitiyden ja kodin yhteiskunnallisen arvon kohottamiseksi. Kun naisten äidillisyyden oli aiemmin toteutunut ennen kaikkea kotona, se suuntautui nyt myös ympäröivään yhteiskuntaan. Äidillisyyden laajeni yhteiskunnalliseen ulottuvuuteensa toiminnalla, jota naiset² harjoittivat erilaisissa kristillis-siveellisissä yhteenliittymissä, hyväntekeväisyysjärjestöissä ja raittiustyössä. (Sulkunen 1987, 164–167; Ollila 1993, 19–41, 135–148; Nätkin 1997, 15, 36–37.)

Naisliikehdinnässä oli myös järjestäytyneen vertaisryhmätoiminnan piirteitä. Areenoita siihen tarjosivat järjestöt, joiden toiminnot kutsuivat naisia kokoontumaan yhteen. Yksi väylä hakeutua muiden yhteyteen olivat lomaleirit, joita työväenyhdistyksen naisosastot ryhtyivät järjestämään työläisäideille 1900-luvun alussa. Vuosisadan puoleenväliin tultaessa useat muutkin järjestöt olivat ryhtyneet toteuttamaan vastaavanlaista äideille kohdennettua toimintaa. Lomaleiri tarjosi äidille mahdollisuuden lepoon, rauhaan ja virkistykseen,

² Toiminta oli kuitenkin lähtökohtaisesti keskiluokkaisten naisten toteuttamaa (Sulkunen 1987, 167).

mutta myös vertaissuhteiden solmimiseen. Siellä oli mahdollista kohdata muita äitejä ja tutustua heihin. (Vuorinen 2009, 49–52, 86.)

Osaltaan naisia koollekutsuvat toiminnot kanavoituivat myös ompeluseuroihin. Niiden toiminta oli käynnistynyt jo 1800-luvulla yläluokkaisten rouvasväenyhdistysten aloitteesta, ja varsin pian monet muutkin järjestöt omaksuivat ompeluseurat yhdeksi toiminta- ja varainkeruumuodokseen. Ompeluseuroissa naiset yhtäältä tekivät käsitöitä. Toisaalta he vertaisryhmille tyypilliseen tapaan myös tapasivat toisiaan, vaihtoivat kuulumisia ja saattoivat solmia läheisiä ystävyysuhteita. (Voittosaari 1994, 145–153.)

Ompeluseurojen pääasiallinen tarkoitus oli kuitenkin käsitöiden tekeminen. Moderneista vertaisryhmistä poiketen ompeluseurat eivät toimineet ensisijaisesti osallistujien sosiaalisten ja henkisten tarpeiden täyttämiseksi. Kuitenkin niillä saattoi olla jäsenilleen suuri sosiaalinen ja henkinen merkitys. Seurat tarjosivat väylän toisten yhteyteen myös aikana, jolloin monen naisen elämä rajoittui kodin ja perheen piiriin. Samalla niiden aktiviteetit yhdistivät pitkään useita naisia. Perinteisten ompeluseurojen toiminta hiipui vasta 1900-luvun loppupuolella. (Voittosaari 1994, 1–7, 113–130.)

Modernit äitiryhmät puolestaan yleistyivät 1900-luvun lopulla. Suomalais-seurakunnat ryhtyivät perustamaan äiti-lapsipiirejä 1970-luvun alussa (Vanhänen-Silvendoin 1996, 227–228). Äitiryhmiä koottiin myös julkisen sosiaali- ja terveydenhuollon sekä järjestöjen toimesta. Vertaistoiminnalla on pitkät perinteet esimerkiksi Mannerheimin Lastensuojeluliitossa, jonka toimintaan äitiryhmät ovat kuuluneet 1980-luvun lopulta alkaen. Liiton pääsihteeri Milla Kalliomaan (2016) mukaan ryhmien rinnalle perustettiin samoihin aikoihin myös perhekahviloita, jotka ovat lapsiperheille suunnattuja matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja.

Tänä päivänä Suomessa toimii runsaasti äideille kohdennettuja vertaisryhmiä. Osa niistä on avoimia ainoastaan äideille ja osa myös heidän perheilleen. Toisinaan ryhmätoimintaa järjestetään erityisesti perheille, jotka ovat tavalla tai toisella haasteellisessa elämäntilanteessa. Nämä ryhmät palvelevat useimmiten pienempiä kohdejoukkoja, kuten yksinhuoltajaperheitä tai erityislasten vanhempia. Äitiyden moninaisuus heijastuu vertaistoimintaan myös lapsen kanssa jaetusta yhteiselämästä luopumaan joutuneille vanhemmille kohden-

nettujen ryhmien³ muodossa. Joissakin ryhmissä vertaisuus voi puolestaan rakentua vain äitiydestä, joten niiden jäsenyys on mahdollista yksinomaan sen perusteella.

Ryhmätoiminnan vakiintuminen viestittää siitä, että se on vastannut äitien tarpeisiin, toiveisiin ja odotuksiin. Vertaisryhmien toiminnan ja äitien tarpeiden kohtaamisesta kertovat myös neuvoloiden toimintaan kohdistuneet tutkimukset. On osoitettu, että vanhemmat kaipaavat neuvolassa tilaisuutta jakaa kokemuksiaan vertaistensa kanssa. Erityisesti äidit ovat halukkaita osallistumaan vertaisryhmätoimintaan sekä raskauden aikana että synnytyksen jälkeen. (Hanna, Edgecombe, Jackson & Newman 2002; Viljanmaa 2003.)

Ryhmän toimintaan osallistuminen voikin antaa äidille jotakin, mitä on vaikeaa tavoittaa vertaissuhteiden ulkopuolelta. Äidiksi tuleminen on mittava elämänmuutos, johon liittyy vääjäämättä epävarmuutta. Kuten perhesosiologi Tina Miller (2005) on osoittanut, äiti ei toimi vaistonvaraisesti. Sen sijaan äitiystapojen omaksuminen vaatii harjoittelua. Muiden äitien kuunteleminen ja heidän toimintatapojensa havainnointi saattavat puolestaan edesauttaa oman äitiyden rakentamista (Pietilä-Hella 2010, 103). Samanlaista kokemusta läpikäyvien vertaisten tiedot ja toiminnan tavat voivat olla tärkeitä suunnannäyttäjiä vieraassa elämänvaiheessa.

Vertaisten merkitys saattaa korostua silloin, kun äidiksi tullaan nuorella iällä. Lapsen saaminen varhain voi aiheuttaa sen, että ikätoverisuhteet heikenevät tai katkeavat. Äidiksi tuleminen muuttaa elämää perustavanlaatuisesti, joten aiemmin solmitut ihmissuhteet saattavat muuttua mahdottomiksi ylläpitää. Samalla niistä saattaa kadota se yhteisyyden kokemus, joka on mahdollista tavoittaa muiden nuorena äidiksi tulleiden naisten kanssa. Varhaiseen äitiyteen liittyy herkästi myös stigma eli häpeäleima, joka kumpuaa lapsen saamisesta vääräksi määritellyssä ikävaiheessa. Siksi nuorten äitien saattaa olla helpompaa hakeutua vertaistensa seuraan. Muissa ympäristöissä he voivat jopa tulla hyljeksityiksi. (Gregson 2009, 127–138, 149–154.)

Sidokset vertaisiin voivat myös olla merkittävä voimavara äidin työssä, joka on kuormittavaa ja kokonaisvaltaista. Äitiyden onnen ja nautinnon rinnalla kulkevat väistämättä kokemukset yksin olemisesta, väsymyksestä ja ylikuor-

³ Esimerkiksi Voikukkia-ryhmät sijoitettujen lasten vanhemmille (Kujala 2015).

mituksesta. (Ks. Sevón 2009.) Monet äidit elävät etäällä sukulaisistaan ja erityisesti kotona lasta hoitaessaan myös muista aikuisista (Jokinen 1996; Miller 2005, 1, 89; Krok 2009, 179). Kuitenkin ensisijainen vastuu lapsen hoivasta ja perheen hyvinvoinnista asetetaan usein juuri heille (Forsberg 1998; Featherstone 1999; Vuori 2001; Berg 2008). Tukea antavia suhteita tarvitaan erityisesti tilanteissa, joissa äidin oma(kin) hyvinvointi on uhattuna esimerkiksi mielenterveyden tai parisuhteen ongelmien vuoksi.

Samalla äitiyteen liittyy myyttisiä odotuksia, jotka voivat olla ristiriidassa äitien elämien kokemusten kanssa. Kuten kasvatustieteilijä Satu Katvala (2001, 95) muistuttaa, äiti tahdotaan sinnikkäästi nähdä tietynlaisena, hyvänä tai jopa täydellisenä. Lasten hoivaan ja huolenpitoon liittyvät säännöt ja ohjeet voivat vaihdella nopeastikin (Smart 1996, 46), mutta äitiyteen liittyvät moraalikoodit ja uskomukset ovat suurilta osin samoja kuin 1800-luvun puolivälin jälkeen (Katvala 2001; Nousiainen 2004, 58). Kokemus ahtaasti rajattujen ja idealisoitujen odotusten kohtaamisesta on kuitenkin jotakin, jonka äidit jakavat. Äitien joukossa niiden kanssa ei tarvitse tasapainoilla yksin, niistä puhumatta tai muihin samastumatta. Heidän vertaissuhteissaan jaettujen kokemusten kuuleminen ja tulkitseminen on mahdollista (Marieskind 1984; Vanhanen-Silvendoin 1996, 232–234; Lalayants, Baier, Benedict & Mera 2015).

Kuten edellisestä käy ilmi, vertaisryhmien toiminnan mahdollisuudet äitiyden tukemisessa ovat parhaimmillaan huomattavat. Tarkastelemalla yhtäältä vertaistoimintaa ja toisaalta äideille kohdennettuja ryhmiä olen osoittanut, että vertaisten keskinäinen tuki on ainutkertainen auttamisen muoto. Tilaisuuksia sen antamiseen ja vastaanottamiseen on varsin paljon. Tällä hetkellä toiminnassa on runsaasti erilaisia, esimerkiksi äitiyden moninaisuuden huomioonottavia ryhmiä. Kuten tässä luvussa olen osoittanut, niiden juuret ulottuvat pitkälle historiaan. Seuraavaksi siirrytään käsittelemään käsillä olevan tutkimuksen tavoitteita ja toteutusta.

Tapaustutkimus Supermammojen ryhmästä

Tässä luvussa tarkastelen käsillä olevan tutkimuksen tavoitteita ja toteutusta. Tavoitteiden esittelyn jälkeen luon tiivistetyn katsauksen tutkimuksen metodologisiin lähtökohtiin sekä tutkimusaineiston keruuseen ja analyysiin. Otan esiin myös joitakin keskeisiä eettisiä näkökohtia.

Tutkimuksen tavoitteet

Tämä tutkimus avaa näköaloja äitien vertaisryhmätoiminnan mahdollisuuksiin kohdistamalla tarkastelun Supermammojen ryhmään. Se tekee näkyväksi moninaisia käytäntöjä, joilla Supermammojen toiminnassa tuetaan äitiyttä. Käytäntöjen tarkastelu alkaa historiallisesta näkökulmasta. Ilman historiallista tarkastelua on mahdotonta ymmärtää sitä, miten ryhmän toimintakäytännöt ovat muodostuneet nykyisenlaisiksi. Siksi kysyn, *millaista ryhmän toiminta on ollut sen historian aikana.*

Seuraavaksi tutkimus paneutuu ryhmän tämänhetkiseen toimintaan. Supermammojen toiminnan tavoite on äitiyden tukeminen. Ryhmän käytäntöjen ja niitä ohjaavien periaatteiden tarkastelu taas avaa näköaloja keinoihin, joilla tavoite pyritään saavuttamaan. Näin ollen kysyn, *millaista toimintaa ryhmässä järjestetään ja mitkä periaatteet ohjaavat toimintaa.*

Kolmanneksi katse kohdistuu Supermammojen ryhmässä työskenteleviin henkilöihin. Ryhmässä työskentelee useita ihmisiä, jotka toteuttavat äitiyden tukemista tavoittelevia käytäntöjä. Ilman heidän työskentelyään nämä käytännöt olisivat vääjäämättä toisenlaisia. Siksi on syytä tarkastella ryhmässä työskenteleviä henkilöitä ja heidän tekemäänsä työtä. Kysyn, *keitä ryhmässä työskentelee ja millaista työtä he tekevät Supermammojen toimintaan osallistuvien äitien tukemiseksi.*

Tutkimuksen keskeisin päämäärä on kuitenkin kuulla ihmisiä, joita varten Supermammojen ryhmä on perustettu. Sen tarkoitus on kertoa, mitä ryhmän käytännöt merkitsevät sen toimintaan osallistuneille äideille. Olen kiinnostunut ennen kaikkea siitä, millaisia kokemuksia äideillä on ryhmän toiminnasta. Kysyn, *millainen merkitys Supermammojen toiminnalla on siihen osallistuneille äideille*. Tavoitteeni on ymmärtää ryhmän toimintaan osallistumisen merkitystä osana heidän elämäänsä.

Tutkimuksen toteuttaminen

Tutkimusta voidaan toteuttaa monenlaisista lähtökohdista käsin. Nämä ratkaisut vaikuttavat vääjäämättä esimerkiksi siihen, kenen näkökulman tutkija tuo esille. Koska olen kiinnostunut erityisesti ryhmän toimintaan osallistuneiden äitien kokemuksista, pyrin kuulemaan ennen kaikkea heidän äänensä. Samalla jotkut ratkaisut voivat antaa enemmän valmiuksia ymmärtää informanttien näkökulmaa kuin toiset. Ymmärtääkseni paremmin sitä, mitä he ryhmästä kertovat, olen ollut läsnä Supermammojen äideille tarkoitetuissa toiminnoissa. Näin ollen tätä tutkimusta voidaan pitää lähtökohdiltaan etnografisena, informanttien elämään osallistumista sisältävänä (Hammersley & Atkinson 1995, 1).

Osallistumiseen liitetään usein kentän käsite. Tutkimukseni kenttä oli Supermammojen ryhmä, jonka toimintaan osallistuin 11.2.2015–31.7.2015 välisen jakson ajan. Jakson aikana olin mukana kaiken kaikkiaan 12 kokoustumiskerralla, joista kukin kesti noin 2 tuntia. Osallistuin myös Supermammojen teatteri-iltaan, kevätretkelle ja kesäleirille. Retki oli yhden päivän mittainen, kun taas leirillä vietin viisi päivää. Olin kaiken aikaa Supermammojen toimintaan osallistuvien äitien seurassa. Mukana oli vaihtelevasti myös ryhmässä työskenteleviä henkilöitä.

Kuten etnografiaa tarkastelleet Martyn Hammersley ja Paul Atkinson (1995, 103–109) toteavat, tutkijan osallistuminen voi olla monenlaista. Äärimmillään tämä voi osallistua tutkimansa yhteisön toimintaan sen yhtenä jäsenenä. Toisessa ääripäässä tutkija jättäytyy toiminnan ulkopuolelle ja keskittyy yksinomaan yhteisön toiminnan tarkkailuun. Osallistumisen aktiivisuus voi

vaihdella tilanteittain etnografisen aineistonkeruun aikana. (Mt., 103–109.) Oman läsnäoloni tapa oli osallistuva havainnointi. Näin ollen pyrkimykseni oli osallistua Supermammojen toimintaan mahdollisimman aktiivisesti (Eskola & Suoranta 1998, 99–100), mutta kuitenkin ryhmän jäsenten ehdoilla (Grönfors 1982, 93).

Ryhmän aktiviteetteihin osallistuminen tarjosi minulle luontevan väylän olla mukana Supermammojen toiminnassa. Tietynlaista luontevuutta lisäsi myös se, että olisin ikäni ja sukupuoleni perusteella voinut olla yksi äideistä. Toisaalta epäsuhta minun ja monien Supermammojen toimintaan osallistuvien äitien sosioekonomisen aseman välillä oli etenkin havainnointijakson alkuvaiheilla selvästi nähtävissä. Se, että yliopistossa työskentelevä tutkija tuli ryhmään, jonka toimintaan osallistuvista äideistä suurin osa ei jakanut vastaavanlaista sosiaalista asemaa, tuotti toisinaan kokemuksia etäisyydestä ja varautuneisuudesta. Ennen kaikkea se vaati keskittämään huomiota vakaan ja luottamuksellisen tutkimussuhteen rakentamiseen.

Minun olikin jatkuvasti pohdittava paikkaani tutkijana. Mietin ennen kaikkea sitä, miten toimisin riittävän hienovaraisesti paikassa, jonne ulkopuolinen tutkija ei tuntunut sopivan. Tahdoin äitien yksityisyyttä kunnioittaakseni toimia ennemmin liian varovaisesti kuin tungettelevästi. Hienovaraisuuden ja kunnioituksen periaatteiden toteuttaminen ryhmän käytännöissä ei kuitenkaan ollut yksiselitteistä. Aina en tiennyt, millainen toiminta tulkittaisiin varovaisuudeksi ja millainen passiivisuudeksi tai välinpitämättömyydeksi. Lisäksi tilanteet vaihtelivat usein äkillisesti, joten toimintatapaa koskevat ratkaisut oli tehtävä nopeasti.

Marilys Guillemin ja Lynn Gillam (2004) erottavatkin tutkimuksenteon eettiset menettelyohjeet (*procedural ethics*) ja tutkimuksen tekemisen arjessa kohdattavat eettiset kysymykset (*ethics in practice*) toisistaan. Tutkimusta tehtäessä nousee esiin kysymyksiä, joiden ratkaisemiseen tutkimuseettiset menettelyohjeet eivät riitä (mt.). Havainnointijaksoni aikana ratkaisuja täytyi tehdä ennemmin tilannekohtaisen harkinnan kuin ohjeistusten perusteella esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa satuin tulemaan paikalle kesken sensitiivisistä aiheista käytävän keskustelun. Minun oli pääteltävä nopeasti, merkitsisikö läsnäoloni äitien yksityisyyden rajojen koettelemista tai jopa niiden rikkomista.

Toisinaan näytti siltä, että paikallaoloni olisi suotavaa ja toisinaan ei. Mikäli läsnäoloni oikeutus ei tuntunut selkeältä, siirryin mieluummin etäämmälle.

Havainnointijakson aikana kirjasin 85 sivua muistiinpanoja. Kaikkea tapahtunutta on luonnollisesti mahdotonta kirjata, joten taltioitavien asioiden suhteen on tehtävä valintoja (Hammersley & Atkinson 1995, 179–180; Emerson, Fretz & Shaw 2001, 353). Tuotin havainnointikertojen kulkua mukailevia episodeja, joissa pyrin käsittelemään havainnoimiani tapahtumia yhtäältä mahdollisimman tarkasti ja toisaalta tutkimustehtävääni painottaen. Lisäksi merkitsin muistiin havainnointikerran ajankohdan, paikan, ohjelman ja arvioni toimintaan osallistuneiden henkilöiden lukumäärästä.

Lisäksi on paljon asioita, jotka ovat tallentuneet ainoastaan muistiini. Joitakin tilanteita en kyennyt palauttamaan mieleeni kirjatessani muistiinpanoja, kun taas jotkut niistä eivät silloin tuntuneet merkityksellisiltä. Kaikille havainnoilleni ei edes löytynyt sanoja. Joistakin tilanteista olen kirjoittanut hyvin lyhyesti, vaikka muistan elävästi niiden kulun. Muistan niihin liittyviä aistimuksia, tunteita ja kosketuksia, mutta ne eivät taitu tekstiksi. Lopulta sanallisesti dokumentoitu kenttämuistiinpanoaineisto kattaa vain pienen osan kaikesta näkemästäni, kokemastani ja kuulemastani (ks. myös Pösö 2004, 26; Granfelt 2007, 28).

Haastatteluiden toteutus oli olennainen osa aineistonkeruuta. Aineistona ovat 11 ryhmässä työskennelleen henkilön ja 23 äidin haastattelut. Haastattelut on tehty helmikuun 2015 ja syyskuun 2015 välisenä ajanjaksona. Työntekijöiden haastatteluiden pituudet vaihtelivat 18 minuutin ja 1 tunnin 19 minuutin välillä. Sen sijaan äitien haastattelut kestivät lyhimmillään 35 minuuttia ja pisimmillään 2 tuntia 16 minuuttia. Kahta äitiä haastattelin kahteen kertaan.

Haastateltujen työntekijöiden joukko on naisvaltainen. Haastatteluun osallistui 9 ryhmän vastuutehtävissä toiminutta naista ja 2 miestä. Jotkut heistä ovat osallistuneet Supermammojen toimintaan säännöllisesti ja jotkut satunnaisesti. Osa heistä oli haastatteluhetkellä mukana ryhmän toiminnassa, kun taas osa oli jo lopettanut osallistumisensa. Ryhmän toimintaan he ovat tulleet mukaan eri ajanjaksoina. Lähes kaikki heistä ovat olleet monta vuotta mukana Supermammojen toiminnassa, jotkut jopa yli kymmenen vuoden ajan.

Myös haastatteluun osallistuneet äidit ovat olleet mukana ryhmän toiminnassa erilaisilla intensiteeteillä ja eri ajanjaksoina. Osa heistä oli haastatteluhetkellä mukana ryhmän toiminnassa ja osa ei. Työntekijöiden tavoin lähes kaikki heistä ovat osallistuneet ryhmän toimintaan useiden vuosien ajan. Äidit muodostavat moninaisen joukon, jonka sisällä esimerkiksi perhesuhteet vaihtelevat voimakkaasti. Suuri osa heistä on kuitenkin ollut sosioekonomisesti verraten heikossa asemassa tullessaan mukaan ryhmän toimintaan⁴. Monilla heistä ei tuolloin ole ollut työpaikkaa eikä toisen asteen koulutusta. Jotkut ovat myös kärsineet sosiaalisista ongelmista, kuten köyhyydestä tai väkivallasta. Samalla jokaisella äidillä on ollut vähintään yksi alle kouluikäinen lapsi silloin, kun he ovat aloittaneet ryhmän toimintaan osallistumisen. Monet heistä ovat tuolloin olleet vauvaikäisen lapsen äitejä.

Suurin osa haastatteluista toteutettiin siten, että tapasimme informantin kanssa kahden kesken. Kuitenkin kolmen äidin ja yhden työntekijän haastattelut tehtiin heidän toivomuksestaan puhelimitse. Lisäksi kolme työntekijähaastattelua toteutettiin informanttien toiveiden perusteella siten, että paikalla oli kerrallaan kaksi haastateltavaa. Valtaosa haastatteluista toteutettiin informanttien toiveiden mukaisissa paikoissa. Jotkut haastattelut toteutettiin yliopiston tiloissa, kun taas toisinaan matkustin joko informantin kotiin tai työpaikalle. Kuitenkin Supermammojen kesäleirillä toteutetut haastattelut tehtiin poikkeuksetta mökissäni. Ehdotin sitä haastattelupaikaksi, sillä leiri-alueelta olisi tuskin löytynyt muita rauhallisia tiloja.

Haastattelut etenivät avoimesti ja kertojalähtöisesti väljää temaattista jäsennystä hyödyntäen. Työntekijöiden haastatteluissa ryhmässä työskentely oli pääteema, jota käsiteltiin useiden aihealueiden kautta. Äitien haastatteluissa puolestaan käytiin läpi Supermammojen toimintaan osallistumiseen liittyviä teemoja. Heidän haastatteluissaan oli myös kerronnallisia elementtejä, sillä pyrin tavoittamaan äitien kokemuksia ennen kaikkea menneisyyden reflektoinnin, mutta myös nykyisyyteen ja tulevaisuuteen suuntautuvan keskustelun.

---

⁴ On huomattava, että sosioekonominen asema voi muuttua ryhmän toimintaan osallistumisen aikana. Osa äideistä on tuolloin esimerkiksi kouluttautunut. Myöskään sosiaaliset ongelmat eivät välttämättä ole läsnä kaiken aikaa. Esimerkiksi väkivalta on saattanut lakata tai vastaavasti alkaa aikana, jolloin äiti on osallistunut Supermammojen toimintaan.

lun kautta (ks. Hyvärinen & Löyttyniemi 2005, 191; Vanhala 2005, 190). Äidit kertoivat koetusta ryhmän toimintaan osallistumisesta ja sen tulevaisuutta koskevista ajatuksista nykyhetkestä käsin ja siihen peilaten.

Toisinaan äitien haastatteluissa nousi esiin arkaluonteisia teemoja. Pysin haastattelutilanteissa esittämään kysymykseni niin avoimesti, että heillä on tilaa rajata minulle kertomiaan asioita. Osa äideistä ei rajannut sensitiivisiä aiheita kerrontansa ulkopuolelle. Usein olin hämmentynyt siitä, miten avoimesti ja rohkeasti osa heistä kertoi minulle omasta elämästään. Kipeiden kokemusten käsittelyllä voi olla ennalta-arvaamattomia ja pahimmillaan haitallisia seurauksia (ks. Laitinen 2004, 51–52), mutta informanttien itsemääräämisoikeuteen kuuluu vapaus puhua arkaluonteisistakin asioista. Jos he tahtoivat puhua, pyrin käsittelemään sensitiivisiä teemoja heidän halukkuutensa mukaisesti.

Kokosin myös neljä mapillista Supermammojen ryhmään liittyviä dokumentteja. Dokumentit on tehty 2010-luvun puolivälin ja 1980-luvun lopun välisenä aikana. Lähes kaikki niistä ovat ryhmässä työskennelleiden henkilöiden tuottamia. Dokumentit keskittyvät joko Supermammojen toimintaan, siihen osallistuviin henkilöihin tai sen rahoittamiseen. Ryhmän toimintaan liittyviin dokumentteihin sisältyy muun muassa toimintakertomuksia, ohjelmia, suunnitelmia, esitteitä ja tiedotteita. Supermammojen toimintaan osallistuviin henkilöihin keskittyvät dokumentit käsittelevät lähinnä luetteloita ryhmän toiminnassa mukana olevista äideistä, lapsista ja työntekijöistä. Ryhmän toiminnan rahoittamiseen liittyviin dokumentteihin puolestaan kuuluu esimerkiksi rahoitussuunnitelmia, budjetteja, avustusanomuksia vastauksineen sekä selvityksiä avustuksena myönnettyjen varojen käytöstä.

Dokumenttien, ryhmässä työskennelleiden henkilöiden haastatteluiden sekä soveltuvien ja rajatuvin osin myös Supermammojen toimintaan osallistuneiden äitien haastatteluiden ja osallistuvan havainnoinnin perusteella kirjatujen muistiinpanojen analyysin perusteella on tuotettu kuvaus Supermammojen ryhmästä ja sen käytännöistä (luku 4). Analysoin ryhmän historiaa, sen nykyisiä toimintaperiaatteita ja -käytäntöjä sekä työntekijöitä ja heidän toteuttamiaan tehtäviä asettamalla erilaiset aineistot keskinäiseen dialogiin. Analyysi eteni peilaamalla aineistoja keskenään ja antamalla niiden täydentää

toisiaan. Analyyttisenä työkaluna hyödynsin myös vapaamuotoista koodausta, jota toteuttamalla rajasin esimerkiksi tutkimustehtävän kannalta tarpeettomat dokumentit laajamittaisen aineiston ulkopuolelle.

Supermammojen toimintaan osallistuneiden äitien haastatteluiden ja osallistuvan havainnoinnin perusteella kirjattujen muistiinpanojen analyysi on puolestaan luonut perustan äitien kokemusten kuvaukselle (luvut 5, 6 ja 7). Kävin jokaisen haastattelun läpi vapaamuotoisesti koodaten, jonka jälkeen yhdistin samankaltaiset koodit laajemmiksi kategorioiksi. Muodostin kolme kategoriaa. Tämän jälkeen jaoin kunkin kategorian kolmeen alakategoriaan yhdistelemällä koodeja temaattisiksi kokonaisuuksiksi. Pidin kaiken aikaa haastatteluaineistoa dialogissa kirjaamieni muistiinpanojen kanssa. Keskeistä oli juuri haastattelujen peilaaminen toteuttamaani havainnointijaksoa vasten. Supermammojen ryhmästä tuntui olevan vaikeaa kertoa ulkopuolisille, eikä sitä ollut myöskään helppoa ymmärtää ainoastaan kuuntelemisen ja keskustelemisen kautta. Olikin paljon helpompaa yrittää ymmärtää, kun oli myös nähnyt ja kokenut jotakin siitä, mistä ihmiset puhuvat.

Kanssatutkijuuden tavoittelu on mahdollisuus ymmärryksen syventämiseen. Olen pyrkinyt mahdollistamaan informanttieni osallistumisen tutkimuksen tekemiseen (vrt. Laitinen 2004). Vierailin säännöllisesti ryhmässä kertomassa tutkimuksen etenemisestä. Kanssatutkijuuden toteutumisen kannalta olennaisempaa on kuitenkin se, että sovin ryhmän jäsenten kanssa mahdollisuudesta tutustua tämän tutkimusraportin luonnokseen. Tarkoituksena oli antaa heille tilaisuus ilmaista mielipiteensä tavasta, jolla kuvaan paitsi heidän ryhmäänsä myös kokemuksia, joita äidit ovat minulle kertoneet. Toimitin anonymisoidut luonnokset yli kahdellekymmenelle henkilölle. Selvästi tyypillisintä oli, että luonnos palautettiin kommentoimatta sitä. Ylivoimaisesti suurin osa informanteista ei siis syystä tai toisesta ilmaissut näkemyksiään. Se palaute, mitä sain, oli myönteistä ja kannustavaa.

Informanttieni yksityisyyden suojaamiseksi he eivät tässä tutkimusraportissa esiinny omilla nimillään. Myös Supermammojen ryhmä esiintyy peitenimellä. Peitenimien käytön lähtökohtana on pyrkimykseni suojata ryhmän jäseniä niiltä mahdollisilta kielteisiltä seurauksilta, joita heidän tunnistamisestaan aiheutuisi (Kuula 2011, 201). Pienennän tunnistamisen mahdollisuutta

esittämällä informantit eri peitenimillä eri luvuissa. Näin ollen eri luvuissa raportoituja aineistokatkelmia ei ole mahdollista yhdistää toisiinsa peitenimien perusteella. Lisäksi olen anonymiteetin turvaamiseksi muuttanut joitakin pieniä ja tutkimustehtävän kannalta merkityksettömiä yksityiskohtia, kuten tarkkoja aikamääreitä. Luettavuuden vuoksi esitettävistä sitaateista on myös poistettu joitakin puhekielisiä täytesanoja.

Käsillä oleva tutkimusraportti etenee seuraavaksi tutkimustulosten käsittelyyn keskittymällä ensin Supermammojen ryhmän ja sen käytäntöjen tarkasteluun. Tuloksia raportoitaessa käytetään joitakin lyhenteitä, jotka lukijan on hyvä muistaa. Kirjaimet HM ja sivunumero merkitsevät sitä, että viitataan tekstissä havainnointimuistiinpanoihini. Dokumentteihin puolestaan viitataan kirjaimella D, vuosiluvulla ja dokumentin numerolla. Viite voi siis olla esimerkiksi D1988, 1. Esittämiini haastattelusitaatteihin on merkitty informantin peitenimi. Silloin kun erottelu ei käy ilmi asiayhteydestä, käytän peitenimen yhteydessä tunnuksia Ä eli äiti tai T eli työntekijä. Omat huomioni olen merkinnyt hakasulkeiden [] sisään. Kaksi ajatusviivaa (– –) sen sijaan merkitsevät sitä, että osa virkkeestä on poistettu esitettävästä aineistokatkelmasta.

Supermammat: historia, toiminta ja sen toteuttajat

Jokaisella ryhmällä on elinkaari (Nylund 1996, 203). Supermammojen ryhmän elinkaari on ollut huomattavan pitkä, lähestulkoon kolmen vuosikymmenen mittainen. Vertaisryhmän menestymisen edellytys on sen jäsenten aktiivinen osallistuminen ja sitoutuminen (Gartner & Riessman 1984, 21), mutta niiden toteutuminen ei suinkaan ole itsestään selvää. Voidaankin kysyä, millaiset toimintakäytännöt ovat houkutelleet äitejä ryhmään vuosi toisensa jälkeen. Entä millaista työtä käytäntöjen toteutuminen edellyttää ja ketkä sitä tekevät?

Seuraava luku tarjoaa vastauksia edellä esitettyihin kysymyksiin. Aloitan Supermammojen ryhmän ja sen käytäntöjen aineistolähtöisen tarkastelun katsauksella, jossa keskityn kuvaamaan ryhmän toimintaa sen historian aikana. Vastaan asettamaani tutkimuskysymykseen siitä, *millaista ryhmän toiminta on ollut sen historian aikana*. Seuraavaksi tarkastelen ryhmän tämänhetkisiä käytäntöjä ja niitä ohjaavia periaatteita. Vastaan kysymykseen siitä, *millaista toimintaa ryhmässä järjestetään ja mitkä periaatteet ohjaavat toimintaa*. Viimeiseksi käsittelen ryhmässä työskenteleviä henkilöitä ja heidän tekemäänsä työtä. Annan vastauksia kolmanteen tutkimuskysymykseeni tuomalla esiin, *keitä ryhmässä työskentelee ja millaista työtä he tekevät Supermammojen toimintaan osallistuvien äitien tukemiseksi*.

Äidin tukena vuosien saatossa

Supermammojen toiminnan juuret ovat 1980-luvun lähiöissä⁵ toteutetussa yhdyskuntatyössä. Yhdyskuntatyö merkitsee yhtäältä yhteiskuntapoliittista

---

⁵ Viittaan lähion käsitteellä sen yleiskieliseen määritelmään. Taidehistorian tutkija Riitta Hurmeen (1991, 177) mukaan Suomessa lähion käsite on yleistynyt merkitsemään kiinteästä kaupunkirakenteesta erilleen rakennettua asuntoaluetta, joka on kuitenkin riippuvainen varsinaisesta kaupungista. Lähion olemassaolo perustuu kaupungin palveluihin, työpaikkoihin ja joukkoliikenneyhteyksiin.

toimintaa ja toisaalta sosiaalitoimessa tehtävästä viranomaistyöstä irtaantuvaa sosiaalityön menetelmää. Se kohdistuu ennemminkin eri asukasryhmiin, yhteisöihin tai asuinalueisiin kuin yksilöihin tai perheisiin. Pohjoismainen yhdyskuntatyö on tavoitellut kuntatasolla järjestelmien muokkaamista asukkaiden tarpeiden mukaisiksi. Toisaalta työn tavoitteena on ollut myös asukkaiden omaehtoisen toiminnan käynnistäminen hyvinvointipolitiikan osana ja sen vahvistajana. Työssä on pyritty yhteistoiminnan lisäämiseen kohderyhmien kanssa ja sen myötä osallistamiseen, vaikuttamiseen sekä yhteisöllisten voimavarojen vahvistamiseen. (Turunen 2008, 44, 49–50.)

Pohjoismainen yhdyskuntatyö on tyypillisesti ollut marginaalista ja tilapäistä (Turunen 2008, 46). Sitä kuitenkin toteutettiin poikkeuksellisen laajamittaisesti lähiössä, jonne Supermammojen ryhmä perustettiin. Alueella toteutettiin 1980-luvulla erilaisia yhdyskuntatyön toimintoja, kuten projekti nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi. Hankkeen myötä paikalliset nuoret saivat käyttöönsä muun muassa oman nuorisoklubin. Seuraavina vuosina hanke saavutti näkyvän roolin lähiön nuoriso- ja asukastoiminnassa. Kuitenkin projekti ja sen myötä nuorisoklubin toiminta päättyivät paikallisten vastustuksesta huolimatta 1980-luvun loppupuolella. (HM, 19.)

Päättynyt projekti loi tilaa Supermammojen ryhmän perustamiselle. Hankkeeseen oli osallistunut hiljattain vanhemmiksi tulleita nuoria, joiden keskuudessa alkoi viritä toive nuorille äideille kohdennetun ryhmän perustamisesta. Nuoret lähestyivät asian tiimoilta heille projektin kautta tutuksi tullutta työntekijää. Työntekijä viriti keskustelua ryhmätoiminnasta muiden paikallisten nuorten, oman taustaorganisaationsa sekä sen yhteistyöorganisaation piirissä. Keskustelujen tuloksena kolme sosiaali- ja terveystieteiden ammattilaista ryhtyi perustamaan ryhmää yhdessä äitien kanssa. Näin ollen äitiryhmän perustaminen sai alkunsa nuorten vanhempien toiveista ja toteutui äitien ja ammattilaisten yhteistyön tuloksena.

Ryhmä täytti paikallisen toiminnan aukon. Alueella kyllä toimi toinen äitiryhmä, mutta sitä ei oltu tarkoitettu erityisesti nuorille. Supermammojen ryhmän perustamiseen osallistuneet äidit ja ammattilaiset jakoivat näkemyksen siitä, että se palvelee toisenlaisen kohdejoukon tarpeita. Hämmästyttävän monella haastattelemallani äidillä oli näkemys ryhmästä, vaikkei kukaan heis-

tä ollut siellä käynytään. Äitien kertomissa kokemuksissa toisesta ryhmästä välittyi kuva paikkana, jossa he oletettavasti kokisivat olonsa ulkopuolisiksi. Vastaavasti toisen ryhmän äidit näyttäytyivät joukkona, joka ei olisi Supermammoihin sopinut.

Neea, Ä: – – Mä en oo koskaan nähny, ketä ne [toisen ryhmän jäsenet, E.E] on, mutta mulla oli semmonen käsitys siihen aikaan, että ne oli vähän tämmösiä vartuneempia äitejä.

Eija: Okei.

Neea: Siis, että se oli niinku vähän, niil oli vähän erilaiset intressit varmaan ku meillä.

Supermammojen ryhmää ei rekisteröity yhdistykseksi, eikä se myöskään kiinnittynyt organisaatioiden alaisuuteen. Kuitenkin sillä on monien muiden vertaisryhmien tapaan ollut alusta pitäen sidoksia useisiin eri toimijatahoihin (ks. Matthies 1990; Nylund 1999). Perustamiseen osallistuneiden ammattilaisten edustamat seurakunta ja julkinen sosiaali- ja terveydenhuollon yksikkö voidaan mieltää ryhmän taustaorganisaatioiksi, vaikka Supermammoja ei voi liittää osaksi niiden toimintaa. Taustaorganisaatioiden rooli näkyi ryhmän toiminnassa siten, että seurakunta tarjosi sille kokoontumistilan. Lisäksi osalla ammattilaisista oli mahdollisuus käyttää pieni osa työajastaan ryhmän toiminnan tukemiseen. He toimivat ryhmän ohjaajina osin vapaaehtoisesti ja osin ansiotyönsä puitteissa.

Ryhmä alkoi kokoontua viikoittain. Ensimmäisen toimintavuoden kevätlukukaudella tapaamisissa kävi keskimäärin 4–5 äitiä lapsineen, ja yhteensä ryhmään kuului 8 äitiä ja 10 lasta (D1988, 4). Suurella osalla heistä oli vauvaikäinen lapsi (D1988,10). Äitejä yhdisti toisiinsa nuori ikä. He olivat voitopuolisesti alle 20-vuotiaita. Myös lähiössä eletty elämä liitti heitä toisiinsa. Monet heistä olivat asuneet alueella pitkään ja tunsivat toisensa esimerkiksi samassa koulussa opiskelun, nuorisotoiminnan tai samoilla kulmilla oleskelun kautta.

Eija: Olikse se nimenomaan se nuori ikä, mikä teitä niinku siinä alussa yhdisti?

Neea, Ä: Oli varmaan, joo. Ja sit, kato, oltiin kaikki lähiöläisiä [lähiön nimi, E.E].

Eija: Aha, joo.

Neea: Ni, että tota, mäkin oon ollu päiväkotikiäinen, kun oon sinne muuttanu. Et siihen aikaan tunsin tosi hyvin lähiölläiset kaikki, ku siellä oli sitä väkettä vähän vähempi kun nykypäivänä, että niinku. Ne oli tuttuja jo kouluajoilta sit tietysti ne ihmiset, jotka sitte sai nuorena lapsia niinku itekin. Sitä kautta varmaan sitten se porukka kerääntyy.

Kuten vertaistukea tutkinut Susanna Hyväri (2005, 228–229) toteaa, vertaistoiminta vakiintuu yleensä sille sosiaalisesti ja kulttuurisesti suosiollisissa ympäristöissä. Supermammojen osallistujamäärä kasvoi nopeasti, kun tieto ryhmästä levisi äitien ja ohjaajien verkostoissa. Ensimmäisen toimintavuoden kuluttua osallistujien lukumäärä oli lähestulkoon kaksinkertaistunut (D1989, 2), vaikkei ryhmää mainostettukaan julkisesti. Ryhmän mainostamisesta pidättäytyminen oli tietoinen päätös. Sitä ei tahdottu kasvattaa liian suureksi, joten toimintaan kutsuttiin mukaan vain ryhmäläisten verkostoihin kuuluvia äitejä.

Supermammojen toiminta monipuolistui nopeasti. Kokoontumisten rinnalla alettiin järjestää retkiä, leirejä ja muita aktiviteetteja. Ensimmäisen useamman päivän mittaisen leirin ryhmä toteutti jo toimintansa alkuvuosi-
na (D1990, 4). Lisäksi ryhmä harjoitti pienimuotoista varainkeruutoimintaa esimerkiksi myyjäisiä järjestämällä. Toiminnan monipuolistuminen oli mahdollista kerättyjen varojen, mutta ennen kaikkea vapaaehtoistoimijoiden sekä ryhmälle myönnettyjen lahjoitusten ja avustusten ansiosta. Lastenohjaajat työskentelivät vapaaehtoisuuteen perustuen, kun taas leirien ja retkien kustannukset katettiin pääasiassa lahjoituksilla ja avustuksilla.

1990-luvun alkuun saakka ohjaajat vastasivat toiminnan organisoinnista ja toteutuksesta, vaikkakin monet äidit tekivät pieniä askareita ryhmän hyväksi. Vastuuta ryhdyttiin kuitenkin vähitellen hajauttamaan äideille. Hiljalleen vastuun siirtyminen ohjaajilta äideille kiihtyi ja hajautettu vastuunjako muuttui keskitetyimmäksi. Ryhmään valittiin vastuuäiti, joka vastasi suurilta osin Supermammojen toiminnan organisoinnista ja toteutuksesta. Kuitenkin ohjaajat toimivat edelleen vastuuäidin taustatukena, vaikka he eivät enää olleetkaan säännöllisesti läsnä ryhmän kokoontumisissa.

Äitivetoisen ryhmän toiminta kävi läpi muutoksia. Äidit laajensivat varainhankinnan toteutusta osallistumalla myyjäisiin ja työskentelemällä aktiivisesti erilaisissa tapahtumissa. Varainkeruun laajentamisessa oli kyse tie-

toisesta suunnanmuutoksesta, joka tähtäsi avustusten ja lahjoitusten roolin heikentämiseen toiminnan rahoituksessa. Samalla ryhmä moninaistui, kun äitien ikäjakauma laajeni. Vähitellen eri ikäisten äitien joukko näytti muuttuneen samanlaiseksi itsestäänselvyydeksi kuin ryhmän suuntaaminen nuorille äideille oli ollut. Äidit eivät myöskään enää välttämättä asuneet samassa lähiössä, vaan osa heistä kävi ryhmässä muilta asuinalueilta käsin.

Moninaistumisesta huolimatta Supermammojen ryhmä kohtasi myös ajanjaksoja, joina sen toiminta ei houkutellut riittävästi uusia äitejä. Hiljaisista jaksoista selvittiin tehostamalla uusien äitien rekrytointia ryhmäläisten henkilökohtaisten verkostojen kautta. 2000-luvun puolivälin jälkeen ryhmän toimintaa jouduttiin kuitenkin supistamaan vähäisen osallistujamäärän vuoksi. Lopulta ryhmällä ei remontin vuoksi ollut enää edes mahdollisuutta käyttää kokoontumistilaansa. Tilan menettäminen aiheutti katkoksen Supermammojen toimintaan.

Anniina, Ä: Että sithän se, tota, vaihtukin Supermammojen paikka silloin sit tonne. Uusissa tiloissa rupes, rupes viritteleen, et se oli vähän sillain hiljaiselolla siinä, ku määki jäin poies siitä. Niinku mun mielestä Iida, Iida [ohjaaja, E.E] sitä rupes uudestaan laittaa kasaan niinku kunnolla.

Eija: Aivan, aivan. Nii, et se oli just niihin aikoihin, kun sä sieltä lähdit, kun se siirty tonne?

Anniina: Joo. Tai mä olin siinä jääny jo poies, ja sitte se rupes niinku kuivuu, kuivuu tyystin kokoon, joo.

Toiminnan jatkuminen sai edellytykset, kun yksi ohjaajista löysi Supermammoille uuden kokoontumistilan. Sen lisäksi hän ryhtyi kokoamaan ryhmää uudelleen. Uudelleenrakentunut ryhmä ei enää sijainnut lähiössä eikä koostunut pääasiassa sen asukkaista. Sen sijaan se tavoitti eri puolilla kaupunkia asuvia äitejä. Samalla vastuu ryhmän toiminnasta palautui suurilta osin takaisin ohjaajille. Lisäksi omaehtoinen varainhankinta hiipui samalla, kun lahjoitusten ja avustusten merkitys kasvoi. Kokonaan omaehtoisen varainkeruun perinteestä ei kuitenkaan irtaannuttu, sillä ryhmäläiset keräsivät silloin tällöin varoja esimerkiksi kirpputoreilla ja myyjäisissä.

Samalla Supermammojen toiminta monipuolistui entisestään taustaorganisaatioiden tarjoaman tuen lisääntymisen vuoksi. Seurakunnan ja sosiaali- ja terveysalan järjestöjen tarjoama tuki heijastui Supermammojen toimintaan

ennen kaikkea siten, että niiden työntekijöillä oli paremmat mahdollisuudet käyttää työaikaansa ryhmän ohjaajina toimimiseen. Retkien ja vierailujen järjestäminen, samaten kuin vierailijoiden kutsuminen kokoontumisiin yleistyi. Ammattilaistaustaisten ohjaajien aiempaa intensiivisempi läsnäolo toi myös professionaalisen avun lähemmäksi niitä äitejä, jotka sitä kokivat tarvitsevan.

Monipuolistunut ja professionaalistunut toiminta tavoitti aineistonkeuruun aikaan keväällä 2015 kymmeniä äitejä. Vuonna 2015 ryhmän toiminnan piirissä oli noin 33 äitiä lapsineen (D2015, 3). Kevätlukukauden aikana kokoontumisissa läsnä olleiden äitien määrä vaihteli kymmenen molemmin puolin (HM, 1–12, 16–39). Kesäleirille puolestaan osallistui 16 äitiä lapsineen (D2015, 4; HM, 50). Supermammojen pienimuotoinen lähiötoiminta on vuosien saatossa muotoutunut kymmenten äitien suosimaksi ja toiminnallisesti moninaiseksi ryhmäksi.

Äitiyden tukemiseksi

Supermammojen toiminnan lähtökohtana on äitiys ja tavoitteena sen tukeminen. Ensisijainen keino tavoitteen saavuttamiseksi on äitien odotusten, tarpeiden ja toiveiden perusteella laadittu toimintaohjelma. Ryhmän toimintapolitiikkaan on kuulunut lähestulkoon alusta alkaen se, että lapset ovat toimintojen aikana pääsääntöisesti erillään äideistään. Näin äideillä on mahdollisuus osallistua täysipainoisesti heille kohdennettuun ohjelmaan.

Supermammojen toimintaa ohjaa joukko periaatteita, joista ensimmäinen on *osallisuus*. Lähtökohtana on, että äidit vaikuttavat merkittävästi toimintaohjelman sisältöön. Monet Supermammojen toimintaa koskevat päätökset tehdään siten, että niistä keskustellaan mahdollisimman runsaslukuisessa äitijoukossa. Käytännöllä pyritään turvaamaan jokaisen mahdollisuus osallistua päätöksentekoon. Demokraattisen toimintamallin omaksuminen onkin tunnustettu ryhmätoiminnan jatkuvuuden edellytykseksi. Epädemokraattinen toiminta ei houkuttele vapaaehtoiseen ja pitkäaikaiseen osallistumiseen. (Matthies 1990, 86–89.)

Avoimuus on toinen ryhmän toimintaperiaate. Toisin kuin tarkasti rajatuille kohdejoukoille suunnatut vertaisryhmät, Supermammojen ryhmä on jokaiselle äidille avoin. Näin ollen ryhmän jäsenten oletetaan kohtaavan kunnioittavasti erilaiset äitinä olemisen tavat. Keskeistä on moninaisuuden hyväksyminen ja arvostaminen. Kuka tahansa äiti voi tulla ensimmäistä kertaa kokoontumiseen ilmoittamatta siitä etukäteen kenellekään.

Avoimuuteen kietoutuu useita julkilausumattomia periaatteita. Ryhmässä ei ole pakko kertoa itsestään tai elämäntilanteestaan, mutta sinne ovat tervetulleita myös äidit, joilla on tarve puhua. Heidän tarpeensa täyttymiseksi on tärkeää, että ryhmäläiset jakavat käsityksen luottamuksellisuuden ja vaitiolon periaatteiden merkityksellisyydestä (vrt. Koskisuus 2004, 172–173). Luottamuksellisuuden ja vaitiolon normeja ei ole kirjattu ylös, mutta ne elävät äitien keskuudessa vahvoina periaatteina. Ryhmässä puhutuista asioista ei kerrota ulkopuolisille. Ryhmässä puolestaan ei lähtökohtaisesti puhuta asioista, joista äidit ovat keskustelleet kahdestaan tai pienessä joukossa.

Kynnys osallistua Supermammojen toimintaan on sekä sosiaalisesti että taloudellisesti matala. Kokoontumiset ovat ilmaisia. Lisäksi retkien, leirien ja muiden tapahtumien hinnat on pyritty pitämään mahdollisimman alhaisina. Päihteiden vaikutuksen alaisena ryhmän toimintoihin osallistuminen ei kuitenkaan ole sallittua. Käytännössä osallistumismahdollisuuksia rajoittaa myös ryhmän viestintäpolitiikka. Tietoa ryhmän olemassaolosta ei ole monellakaan äidillä, sillä sen toiminnasta ei juurikaan tiedoteta julkisesti⁶. Julkisen tiedotuksen sijaan ryhmään hakeudutaan sen jäsenten verkostojen välityksellä.

Kolmas ryhmän toimintaa ohjaava periaate on *vapaaehtoisuus*. Kyseessä on olennainen vertaisryhmien toimintaa määrittävä tekijä (Nylund 1996, 194). Supermammojen ryhmässä vapaaehtoisuus tarkoittaa myös säännöllisen osallistumisen velvoitteen puuttumista. Näin ollen ryhmän toimintoihin on mahdollista osallistua omien intressien ja voimavarojen mukaisesti. Lisäksi kokoontumiseen voi tulla, vaikkei haluaisikaan osallistua aktiivisesti suunniteltuun ohjelmaan. Vapaaehtoisuuden periaate antaa odottaa, että toimintaan saa osallistua omalla tavallaan ilman pelkoa arvostelusta tai tuomitsemisesta.

⁶ Erään ryhmän taustaorganisaation verkkosivuilla on lyhyt Supermammojen toimintaa koskeva tiedote.

Salla, Ä: Ja just sitä, että sun ei tarvi sitoutua siihen. Et jos sulle ei sovi vaikka niin kun suurin osa kokoontumisista, niin sä voit käydä niinä kertoina, ku sulle sopii. Tai niinku että, esimerkiksi meillä on käyny sillainkin äitejä, että niillä on lapset menny treeneihin, niin ne on tullu varttia yli viis ja joutunu lähtee, mut silti ne on halunnu sen pienen ajan viettää meidän kanssa. Sekin on ollu ihan fine. Tai sit ne ei oo välttämättä osallistunu ohjelmaan ollenkaan. Ne on ottanu kahvikupit ja istunu siinä taka-alalla vaan ja kuunnellu. Sekin on ihan fine. Niinku tavallaan se, että kaikki käy.

Neljäs periaate on *sitoutumattomuus*. Se merkitsee ensinnäkin sitä, että ryhmä ei ole sitoutunut uskontoihin, aatteisiin tai ideologioihin. Toisekseen kyse on sitoutumattomuudesta organisaatioiden alaisuuteen. Vaikka Supermammojen ryhmä nauttii seurakunnan ja sosiaali- ja terveystalon järjestöjen tukea, sen toiminta on verraten autonomista. Taustaorganisaatioiden rooli on leimallisesti tukea antava ja kontrollista pidäytyvä. Täten ryhmällä on varsin laaja-alaiset mahdollisuudet toimia haluamallaan tavalla.

Periaatteet rakentavat reunaehdot toiminnalle, jonka kivijalka ovat viikoittaiset kokoontumiset. Ryhmä kokoontuu sekä kevät- että syyslukukaudella. Koulujen loma-aikoina kokoontumisia ei ole. Useimmiten äidit ja lapset toteuttavat erillisiä ohjelmia eri tiloissa, mutta osa kokoontumiskerroista on varattu äitien ja lasten yhteiseen toimintaan. Ohjelmassa huomioidaan perinteisesti myös juhlapyhät. Lisäksi ryhmän lukukausittainen toimintaohjelma koostetaan väljästi tietyn teeman ympärille, mikä heijastuu joidenkin kokoontumisten sisältöön.

Kevään 2015 toimintaohjelmaa jäseni naiseuden teema. Muun muassa vierailut, voimistelu ja askartelu kuuluivat äitiryhmän ohjelmaan. Naiseutta käsiteltiin erityisesti seksuaalisuuden, liikunnan ja kauneushoidon näkökulmista. Lisäksi kokoontumisissa kävi vierailijoita keskustelemassa naisten terveyteen liittyvistä aiheista. (D2015, 1.) Teemasta riippumatta myös kahvitarjoilu on tärkeä osa kokoontumisten ohjelmaa. Samalla aikaa jää vapaamuotoiseen keskusteluun ja oleskeluun.

Ryhmä toteuttaa vuosittain kolme retkeä. Retkelle lähdetään syksyllä, keväällä ja alkukesällä. Alkukesällä järjestettävä retki kestää koko päivän, kun taas kevät- ja syysretket ovat hieman lyhyempiä. Lyhyemmät retket ovat painottuneet ulkoiluun, kuten sienestykseen ja marjastukseen. Päiväretki sen sijaan on samalla ryhmän kevätjuhla, jota vietetään esimerkiksi eläin- tai elä-

myspuistossa. Päiväretki on tarkoitettu sekä äideille että lapsille, kun taas lyhyempiä retkiä kohdennetaan välillä ainoastaan äideille.

Jokakesäinen leiri on tärkeä ja perinteikäs osa Supermammojen toimintaa. Se on suunnattu sekä äideille että lapsille. Kuten ryhmässä työskennellyt Hanna seuraavassa kertoo, leirin sisällöt rakentuvat selkeän ja toiminnallisen päiväohjelman mukaisesti.

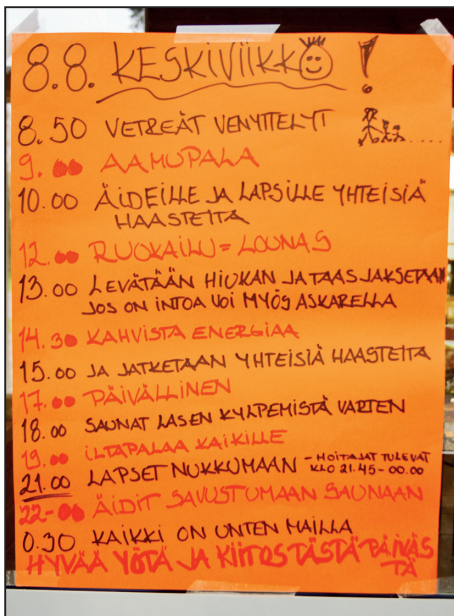
Hanna, T: Tota, äideillä siel on niinku liikunnallista, ja sitten on semmosta kes-, keskustelua. Ja

Eija: Joo.

Hanna: siis sitten, niinku ihan siinä koko ryhmän kanssa. Ja se on kyllä, siellä on vaikka mitä, koko aika tekemistä, et. Mitä mä ny osaan kertoo kaikkee. No, siä syödään monta kertaa päivässä, ja sitten ne ohjelmat on kaks kertaa joka päivä.

Päivät alkavat aamujumpalla ja rytmittyvät ruokailujen mukaan. Sekä aamu- että iltapäivällä järjestetään ohjattua toimintaa. Toimintaan kuuluu muun muassa ulkoilua, liikuntaa ja keskustelua. Tyypillisesti äideille ja lapsille järjestetään erillistä ohjelmaa, mutta yksi päivä on varattu äitien ja lasten yhdessäoloon. Vapaampi oleskelu on mahdollista illalla ja päivälevon aikaan.

Ryhmän toiminta ei rajoitu kokoontumisiin, retkiin ja leireihin. Lisäksi järjestetään muita aktiviteetteja. Nämä toiminnot ovat vuosien saatossa vaihdelleet luontoretkeistä eläin- tai huvipuistovierailuihin ja teatterissa, konsertissa tai kylpylässä käymisestä ravintolaruokailuihin. Toisinaan ryhmässä harjoitetaan myös pienimuotoista varainkeruutoimintaa esimerkiksi osallistumalla myyjäisiin tai myymällä vanhoja tavaroita kirpputorilla.

Elokuisen leiripäivän ohjelmaa

Lisäksi ryhmässä jaetaan joulupaketteja sen toimintaan osallistuvien äitien koteihin. Toimintamuoto erottaa Supermammat useimmista vertaisryhmistä, sillä materiaallisen avun tarjoaminen ei tyypillisesti kuulu niiden käytäntöihin (Nylund 2000, 49). Paketti koostuu pääasiassa yksityishenkilöiden ja yritysten lahjoittamista tuotteista. Niihin kuuluu erityisesti jouluruokaa, mutta myös joulukukkia ja pieniä lahjoja lapsille. Paketti toimitetaan lähtökohtaisesti jokaiselle halukkaalle äidille ilman tarveharkintaa. Näin ollen äidin varallisuus ei vaikuta joulupaketin saamiseen.

Äitien ja lasten tähden

Useat ihmiset tekevät työtä Supermammojen toimintaan osallistuvien äitien tukemiseksi. Ohjaajien lisäksi ryhmässä työskentelee lastenohjaajia. Samalla vastuuäidiksi nimetty ryhmän jäsen huolehtii osaltaan Supermammojen toimintaan liittyvistä tehtävistä. Keväällä 2015 ryhmän toiminnassa oli vastuuäidin lisäksi intensiivisesti mukana 2 ohjaajaa ja 7 lastenohjaajaa. Lisäksi joitakin ohjaajia ja lastenohjaajia työskenteli ryhmässä harvemmin.

Ohjaajat työskentelevät ryhmässä oman ansiotyönsä ohella. He ovat suorittaneet sosiaali- ja terveystieteiden opintoja ja työskentelevät tyypillisesti sosiaali- ja terveyspalveluiden alaan kuuluvissa organisaatioissa. Ohjaajien mahdollisuudet käyttää ansiotyöhön tarkoitettua työaikaa ryhmässä työskentelyyn vaihtelevat, mutta tyypillisesti ainakin osa Supermammojen toimintaan liittyvistä tehtävistä toteutetaan vapaaehtoisuuteen perustuen. Monet ohjaajat ovat työskennelleet ryhmässä useiden vuosien ajan, ja jotkut heistä ovat jatkuvasti käyttäneet runsaasti vapaa-aikaansa Supermammojen toiminnan tukemiseen. Seuraavassa Maarit esittääkin osuvan kuvauksen siitä, kuinka ryhmässä työskentelyä voi luonnehtia myös elämäntavaksi.

Maarit: Ku Supermammat on myöski työntekijämielessä joilleki hyvinki niinku elämäntapa tai siis sellane, että ku se on vapaaehtostyötä myöski. Ja mä oon niinku siinä kuitenkin ollu ihan siis silleen virkani puolesta, nii seki asettaa vähän semmosta, kun se sitoutuminen pitää olla niin hyvä siihen, niin se on niin kun yks sellanen haaste tietyllä tavalla. Että kaikki leiripalaverit ja kaikki jutut, nii ne voi olla iha mihi aikaa tahansa tai keskellä kesälomaa tai muuta. Että kuinkas niitten asioitten kanssa luovii, että.

Ohjaajat työskentelevät ennen kaikkea äitiryhmän kanssa⁷. Työskentely on sekä ideologisesti että sisällöllisesti äitikeskeistä. Osaltaan ryhmän toiminnan tavoitteeksi määritely äitiyden tukeminen saa sisältönsä heidän professionaalista työstään. Ohjaajat voivat välittää osaamistaan äitien käyttöön käymällä heidän kanssaan kahdenkeskisiä keskusteluja. Lisäksi he voivat solmia äitien kanssa asiakassuhteita, jotka saavat sisältönsä ryhmän ulkopuolella toteutuvasta yksilötyöstä. Tavoitteeseen pyrkiminen heijastuu myös ohjaajien työotteesta, jonka lähtökohdaksi he asettavat äiteihin kohdistuvan arvostuksen ja luottamuksen.

Heidi: Jokainen äiti on sen arvostuksen ansainnu, et se täytyy niinku. Ja lapsen silmissä niinku jotenki tukee sitä äitiä siinä, että se jaksaa, jaksaa olla niinku kuitenkin paras mahdollinen äiti sille lapselle siinä hetkessä, mitä mä uskon, että ne yrittääki parhaansa.

Ohjaajien työhön kuuluu myös Supermammojen toiminnan rajojen määrittely. Äitien vaikutusmahdollisuuksista huolimatta toimintakäytäntöjen viimesijainen määrittelyvalta on ohjaajilla. Käytännössä ohjaajat toteuttavat ryhmän toiminnan organisointiin ja toteutukseen liittyviä tehtäviä yhteistyössä vastuuäidin kanssa. He osallistuvat erilaisin painotuksin ryhmän toimintaohjelman laatimiseen, toimintaan liittyvien järjestelyjen tekemiseen ja toiminnan ohjaukseen. Lähtökohtaisesti kaikissa ryhmän toiminnoissa on mukana vaihteleva joukko ohjaajia. Poikkeuksellisesti äidit voivat kuitenkin kokoontua ilman ohjaajaa.

Vastuuäiti puolestaan työskentelee ryhmässä vapaaehtoisuuteen perustuen. Ryhmän käytäntöihin kuuluu, että äidit valitsevat vastuuäidin keskuudestaan. Perinteisesti vastuuäidin rooli on ollut varsin pitkäaikainen. Ryhmän vastuuäidit ovat usein toteuttaneet tehtäviään useiden vuosien ajan. On myös tavallista, että osa äideistä auttaa vastuuäitiä suoriutumaan tehtävistään. Tyyppillisesti vastuuäidin tehtävät ovatkin siirtyneet sellaiselle äidille, joka on jo aiemmin auttanut niiden suorittamisessa.

Vastuuäiti on yksi ryhmän jäsenistä, mutta samalla erilaisessa asemassa muihin äiteihin nähden. Yhtäältä tämä osallistuu ryhmän aktiviteetteihin

---

⁷ Lastenohjaajille on kuitenkin nimetty oma ohjaaja, joka vastaa muun muassa heille tarjottavasta työnohjauksesta.

muiden äitien tavoin ja toisaalta organisoii ja toteuttaa ohjelmaa yhteistyössä ohjaajien kanssa. Vastuuäiti on se, joka edustaa äitejä ryhmässä työskentelevien henkilöiden kokoontumisissa. Hänen tehtävänsä on välittää äitien viestejä muiden työntekijöiden tietoon. Viestit tulevat hänen tietoonsa ryhmän toimintoihin osallistumisen lomassa. Vastuuäiti keittää kahvia, siivoaa kokoon-tumistiloja, ostaa tarjottavia ja osallistuu ryhmän toimintoihin muiden äitien tavoin. Hän tiedottaa, viestii ja koordinoi, mutta on kuitenkin ”äiti muiden joukossa”.

Heli: – – Mä halusin niin kun, että mä oon ite semmonen niinku, että niin kun ryhmäläinen siinä. Et, ettei muille tuu semmonen olo, et mä oon nyt niinku joku, joka sit vetää ja johtaa ja muuta. Et kyl mä niinku koko aika yritin pitää sen, sen että, siinä ollaan vaan yks äiti muiden joukossa.

Myös *lastenohjaajien* työskentely ryhmässä perustuu vapaaehtoisuuteen⁸. He toteuttavat lapsiryhmän ohjelman suunnitteluun, organisointiin ja toteutukseen liittyviä tehtäviä. Lastenohjaajia työskentelee sekä ryhmän kokoontumissa että leireillä. Vaikka Supermammojen toiminnassa painotetaan äitiyden ja sen tukemisen merkitystä, lastenohjaajien työ saa sisältönsä ja motivaationsa ennen kaikkea lapsista. Lastenohjaajat osallistuvat äitien tukemista tavoittelevaan työhön huolehtimalla heidän lapsistaan. Kuitenkin he työskentelevät ennen kaikkea lasten kanssa heidän hyvinvointinsa tukemiseksi.

Lastenohjaajat muodostavat oman vertaisryhmänsä, jonka jäseniä yhdistävät Supermammojen ryhmässä työskenteleminen ja halu toimia lasten hyväksi. Ryhmä on rakentunut tiiviiksi, sillä monet lastenohjaajat osallistuvat Supermammojen toimintaan useiden vuosien ajan. Heidän työssään on tyyppillisesti kyse sekä tavoitteellisesta lasten hyvinvoinnin edistämisestä että ystävien jakamasta harrastuksesta. Näin ollen vertaisryhmän toiminta ei rajoitu ainoastaan lastenhoidon toteuttamiseen, vaan elää vahvasti Supermammojen ryhmässä työskentelyn ulkopuolellakin.

Aada: Oon tän sanonu, et tää on tällainen mun ystäväni kanssa yhteinen harrastus. Että, et osa on, vähän me siä tehdään, mutta on tää myös meille, että esim. mää nään aina yleensä kerran viikossa vähintään, nään niinku Meriä ja Venlaa ja Kerttua. Ja nyt sitte Elisaa ja noita muita, jotka on tullu mukaan toho, tai on ollukki jo. Ni on sitte, että näkee niit kavereita ja tällei.

⁸ Lastenohjaajat kuitenkin palkitaan vuosittain pienellä stipendillä.

Kerttu: Siis toi harrastus o erittäin hyvä sana.

Aada: Nii. Siis se on oikeesti, et se on niinku yhteinen harrastus.

Kerttu: Nii, koska ollaan muutenki tiivis kaveriporukka.

Lastenohjaajana työskentelemiselle ei ole koulutusvaatimuksia. Osa heistä on suorittanut sosiaali- ja terveysalan opintoja, kun taas osan koulutustaustana on jonkin muun alan ammatillinen perustutkinto, ylioppilastutkinto tai peruskoulu. Kuitenkin lastenohjaajien työ on haastavaa. Se edellyttää ohjaustaitojen lisäksi äitien ja ennen kaikkea lasten tarpeille, toiveille ja odotuksille herkistymistä. Lasten ohjaaminen muuttuvissa olosuhteissa ja erilaisten tarpeiden, toiveiden ja odotusten ristipaineessa on vaativa tehtävä. Työ ei vaadi koulutusta, mutta sitä ei voi toteuttaa onnistuneesti ilman taitoja, voimavaroja ja sitoutumista.

Lastenohjaajat kohtaavat työssään eri ikäisiä lapsia

Lastenohjaajien ja heidän työnsä tarkastelu päättää tämän luvun. Kuten edellä on esitetty, Supermammojen ryhmässä työskentelee heidän lisäksi ohjaajia ja vastuuäiti. He organisoivat ja toteuttavat ryhmän moniulotteista toimintaa. Supermammojen toiminta onkin ajan myötä muuttunut paitsi professionaalisemmaksi myös toiminnallisesti moninaisemmaksi. Siihen on vuosien saatossa osallistunut kymmeniä, todennäköisesti jopa satoja äitejä. Seuraavaksi tarkastellaan sitä, miten osa heistä on ryhmän toimintaan osallistumisen kokenut. Luvut 5, 6 ja 7 antavat vastauksia kysymykseen siitä, *millainen merkitys Supermammojen toiminnalla on siihen osallistuneille äideille.*

Kohtaamisia

Tämä luku nostaa esiin äitien näkökulman tarkastelemalla kohtaamisia, joita ryhmän toimintaan osallistuminen tuottaa. Ensimmäisenä käsittelen kohtaamisen ja kohdatuksi tulemisen reunaehtoja. Seuraavaksi tarkastelen äitien välisiä kohtaamisia ja niissä rakentuvaa vertaistukea. Ammattilaistaustaisten ohjaajien ansiosta Supermammojen ryhmä tarjoaa mahdollisuuden myös professionaaliseen tukeen. Lopuksi kuvaankin äitien ja ryhmän ohjaajien kohtaamisia ja niissä rakentuvaa professionaalista tukea.

Kohti kohdatuksi tulemistä

Supermammojen ryhmä on paikka, jossa erilaiset äitinä olemisen tavat kohtaavat toisensa. Kuten sosiaalityön tutkija Liisa Hokkanen (2003b, 267) muistuttaa, vertaisuus kytkeytyy aina määrättyyn asiaan ja tyypillisesti vielä sen tiettyyn ilmenemismuotoon. Vaikka vertaisuus pitää vääjäämättä sisällään jotakin yhteistä, jaettu kokemus ilmenee useilla eri tavoilla (mt.). Näitä eroja jokainen Supermammojen toimintaan osallistuva äiti joutuu kohtaamaan tavalla tai toisella. Ryhmässä ei voi toimia rakentamatta suhdetta erilaisiin äitiyksiin, tarpeisiin ja odotuksiin. (Vrt. Pihlman 2016, 28.)

Kuitenkin ryhmässä kohtaavat erojen lisäksi myös yhtäläisyydet. Vaikka Supermammojen toimintaan osallistuvat äidit tulevat moninaisista lähtökohdista, on asioita, jotka heitä yhdistävät. Äidit jakavat paitsi vanhemmuuden myös halun tulla paikkaan, jossa he kohtaavat toisensa pääsääntöisesti ilman lapsiaan. He ovat naisia, jotka tahtovat olla hetken aikaa yksinomaan vertaistensa seurassa. Samalla he pitävät mahdollisuuden aikuisseurassa olemiseen avoimena muillekin, jotka haluavat sen kokea. Uudet osallistujat tulevat usein ryhmään ikään kuin huomaamatta, luontevan oloisesti ja laajamittaista huo-

miota vailla. Juuri se on yksi syy siihen, miksi jotkut äidit kuvaavat ryhmää paikaksi, jonne ensikertalaisen on helppo tulla.

Iina: Hi-, hirveen hyvin otettiin vastaan siä. Niinku siis, että se oli mun mielestä ihan kiva sillain, et ei niinku mitenkää hirveemmin kiinnitetty huomioo, että ai jaa, että tänne on nyt tullu uus, että kerropas nyt itestäs ja näi, vaa sinne vaa pysty tulla ja olla. Et ei siitä niinku tehty mitää numeroo, ni se oli mun mielestä ihan kiva sillä tavalla, että sai vaan tulla.

Eija: Aivan, aivan. Niin, et se ilmapiiri tuntu heti semmoselta vastaanottavaiselta ja rennolta?

Iina: Joo, kyllä. Nii, just se, että vaikka ei niinku mitenkää tehty numeroo siitä, että sinne tuli joku uus, nii silti ihmiset niinku puhu kyllä ja samalla lailla jutusteli kun muilleki, et ihan ku ois käyny siä aikasemminki.

Ensikertalaisten tuleminen ryhmän kokoontumisiin ei ole poikkeuksellista. Sen sijaan on melko tavallista, että äidit kutsuvat ystäviään ja tuttaviaan Supermammojen tapaamisiin. Haastattelemistani äideistä ylivoimaisesti suurin osa on tullut mukaan ryhmän toimintaan nimenomaan ystäviensä tai tuttaviansa kautta. Pieni osa heistä on kuitenkin tutustunut Supermammojen toimintaan joko ryhmän ohjaajan tai perhesiteiden välityksellä. Tällöin äiti on hakeutunut ryhmään sen toimintaan osallistuneiden ammattilaisten, perheenjäsenten tai sukulaisten antamien tietojen perusteella. Tavatonta ei ole sekään, että äiti itse on ollut lapsena mukana Supermammojen toiminnassa ja hakeutunut sinne uudestaan aikuisiällä.

Kun äiti tulee ensimmäistä kertaa ryhmän kokoontumiseen, hän menee yleensä muiden joukossa heidän käytössään olevaan huoneeseen. Värikkäästi sisustettu huone koostuu eräänlaisesta opetus- ja oleskelutilan yhdistelmästä. Opetustilassa on pitkä pöytä tuoleineen. Oleskelutilassa puolestaan on sohva, jakkaroita sekä runsaasti pehmeitä ja mukavia tuoleja. Huoneeseen voi asettua monella tapaa. Siellä voi mennä etäämmälle toisista tai lähemmäksi heitä, huoneesta voi poistua kesken kaiken ja tilan salliessa sohvalle voi mennä makamaan. Jo ensimmäisen havainnointikertani aikana sain tilasta vaikutelman suurena, kaikkien yhteisenä olohuoneena. (HM,1.)

”Olohuoneen” tunnelma tuntui vapaalta, rennolta ja avoimelta. Varsin pian käsitin, ettei kokemus ryhmän ilmapiiristä ollut yksinomaan minun. Sen jakaa myös suuri osa äideistä. Vapaa ilmapiiri tyhjenee ennen kaikkea kokemukseen siitä, että ryhmässä voi kohdata muut sellaisena kuin kokee olevansa. Kuvauk-

set siitä, kuinka ryhmässä voi olla oma itsensä, toistuvat äitien puheessa varsin tiuhaan. Omana itsenään oleminen taas viittaa riisuuntumiseen kaikesta, mikä määrittyy epäaidoksi. Näin ollen kokemus omana itsenään olemisesta tyhjenee aitouteen ja paljauteen. Se vaatii myös niiden asioiden paljastamista, jotka voivat määrittäytyä tuomittaviksi ja altistaa loukatuksi tulemiselle. (Vrt. Utriainen 1999, 157–164.)

Eija: Osaaks sää sanoo, että mistä se ilmapiiri oikein tulee?

Satu: Kaikki on niin avoimia, kaikki on nii omia itsejään vaan.

Eija: Nii.

Satu: Et se, niinku et, ei tarvii mieltä, et voinks mä sanoo näin, et tuomitteeko noi mut, kun mulla on tämmöne menneisyys tai, tai jos mä oon tehny näin, nii tuomitteko. Kukaan ei tuomitte.

Kokemukseen omana itsenään olemisesta liittyy mahdollisuus puhua vapaasti. Se merkitsee puhumisen tavan ja sisällön vapautumista. Ei ole poikkeuksellista, että äidit kertovat voivansa puhua ryhmässä mitä tahansa. Heidän kertomansa ei varmastikaan tarkoita sitä, että sosiaaliset estot poistuisivat ryhmässä täysin. Sen sijaan ymmärrän äitien tarkoittavan sitä, että ryhmässä voi kertoa kokemuksista, joista muissa paikoissa tyypillisesti vaietaan. Siellä on mahdollista puhua myös asioista, joista äidin voi olla vaikeaa kertoa. Niin kuin eräs ryhmän toimintaan osallistunut äiti toteaa, ”tuolla pysty niinku ehkä äidit enemmänki sanoon senki suoraan, et ei, nyt ei jaksa, nyt ei jaksa enää yhtää noita lapsia” (Aune). Silloinkaan kukaan ei katso kieroon, kuten Elina seuraavassa kertoo.

Elina: Ku siä sai puhua, mitä tykkäs. Ja tota, kukaan ei kattonu tavallaan kieroon sua, sanoit mitä tahansa. Niin tota, siä sai jutella ihan mistä, mistä vaan, tai minä ainaki juttelin, muista en tiedä, mutta.

Puhumisen vapauden käänköpuolena on mahdollisuus olla hiljaa. Tutkijan katse suuntautuu herkästi asioihin, jotka näkyvät selkeimmin. On ollut helppoa huomata, että Supermammojen ryhmässä tehdään julkisiksi asioita, jotka on tyypillistä määrittää yksityisiksi. Vaikeampaa on sen sijaan ollut tunnistaa se, että kaikkien äitien ääni ei kuulu yhtä kovaa. Jotkut heistä keskittyvät ennen kaikkea kuuntelemiseen. Välillä hekin puhuvat, mutta he tekevät sen

hiljempää. Kahden kesken tai pienemmissä ryhmissä käydyt keskustelut jäävät herkästi koko ryhmän läsnä ollessa toteutuvan puheen varjoon.

Vaikenemisen mahdollisuus on tärkeä. Erityisesti silloin, kun ryhmä ei ole vielä tullut tutuksi, voi olla turvallisinta asettua sivustaseuraajan asemaan. Yksityisten asioiden julkituominen edellyttää vakaata keskinäistä luottamusta (Mäkelä ym. 1996, 247), jonka rakentuminen vaatii tutustumista toisiin. Se voi joskus kestää hyvinkin kauan. On kuitenkin huomattava, että hiljaa oleminen ei välttämättä liity ainoastaan vaiheeseen, jossa äiti tutustuu muihin ryhmän jäseniin. Kuten edellä toin esiin, kuunteleminen voi olla myös henkilökohtainen tapa suuntautua ryhmään.

Vapaus luonnehtii paitsi puhumisen tapoja myös tunteiden ilmaisua. Osa äideistä kertoo ryhmän olevan paikka, jossa he voivat ilmaista tunteita, jotka määrittyvät usein kielteisiksi. Väsyneenä ”voit maata vaikka lattialla, jos ei oo joku semmonen virallisuus” (Amanda). Ryhmässä voi myös kiukutella ja näyttää oman ärtymyksensä. Sen sijaan muissa ympäristöissä etenkin ärtyneisyyden ilmaisulle ei välttämättä ole paljoakaan tilaa. Kulttuuriseen ymmärrykseen hyvästä äitiydestä on vaikeaa mahdollistaa tunnemaiseman synkempiä sävyjä. Hyvä äiti ei tunne ärtymistä, raivoa eikä varsinkaan vihaa. (Nousiainen 2004, 67.) Vaikka ärtymys, raivo ja viha kuuluvat erottamattomasti inhimilliseen elämään, niiden ilmaisua ei äidille välttämättä sallita.

Ryhmän vapaa ilmapiiri ei olekaan itsestäänselvyys. Kotona itseilmaisun tila voi olla ahdas esimerkiksi silloin, kun siellä ei äidin lisäksi asu muita aikuisia. Samalla joukko äitejä kertoo parisuhdeväkivallasta, joka on kaventanut heidän oman tilansa lähestulkoon olemattomiin. Ilmapiiri saattaa olla ahdas missä tahansa muuallakin, sillä äitiyteen kytkeytyvät moraalikoodit ja uskomukset eivät jätä vapaudelle paljoakaan tilaa (vrt. Berg 2008, 23). Muiden äitien joukossa sekä omaa että muiden toimintaa voidaan herkästi arvioida suhteessa siihen, vastaako se käsitystä hyväksyttävästä äitiydestä. Hyväksyttävyyden rajojen ylittäminen taas voi johtaa leimatuksi tulemiseen ja sosiaalisesta hyväksynnästä vaille jäämiseen (vrt. Nousiainen 2004, 63–68; Krok 2009, 83–85).

Osa äideistä lähestyykin ryhmän ilmapiiriä vertaamalla sitä kokemuksiinsa hiekkalaatikoilla tai muissa äitiryhmissä toteutuneista kohtaamisista. Ne

ovat vastanneet äitien odotuksiin hyvin harvoin. Tavallisesti kohtaamattomuus palautuu kokemuksiin siitä, että niissä puhutaan vain lapsista ja heistäkin pinnallisesti. Hiekkalaatikoilla, kuten tyypillisesti myös äitiryhmillä, on vahva symbolinen sidos äitiyteen. Näin ollen on ymmärrettävää, että erityisesti toisilleen vieraiden naisten keskustelut pitäytyvät turvallisissa lapsiin ja heidän hoitamiseensa liittyvissä aiheissa. Jos tilaa hallitsee vain ja ainoastaan äitiys, voi olla vaikeaa puhua muusta kuin lasten vaiפוista tai kengän koosta. Aina tällaiset keskustelut eivät kuitenkaan vastaa äitien vuorovaikutustarpeisiin. (Vrt. Nousiainen 2004, 84–85.)

Katariina: Sit mä koin, että mä en oikein löytänyt mitään äiti-lapskavereita ees sieltä hiekkalaatikolta. Ku ne oli kaikki tietty naimisissa ja sillai, niillä oli sitä aikuista seuraa i-, illalla, niin sit ne niinku hiekkalaatikkokeskustelut oli sitä, et minkävärinen uusi lasten takki, ja niinku, ne puhu niistä lapsista vaan. Mä olin sillain, et mä en jaksa puhua. Mä oon aina mun lasten kans, mä puhun vaan niille lapsille, niin nyt, kun mulla on aikuista seuraa, niin mä en halua puhua lapsista, enkä mistään lapsiin liittyvästä.

Supermammojenkin ryhmässä puhutaan lapsista, mutta ei ainoastaan heistä. Se on paikka, jossa naiset tahtovat kohdata toisiaan muinakin kuin äiteinä. He tuottavat vapaaksi luonnehtimaansa ilmapiiriä tavoilla, jotka kohtaavat sekä eroja että yhtäläisyyksiä. Se vaatii kaikkia tunnustamaan sen, että muilla on samanlainen tarve kun heillä. Samalla se edellyttää erilaisten puhumisen, vaikeutumisen ja tunteiden ilmaisun tapojen hyväksymistä. Siten ryhmä rakentaa itseään paikaksi, johon yhtäältä samanlaisen tarpeen jakavat ja toisaalta eroja ja erilaisuutta suvaitsevat äidit kiinnittyvät. Osa äideistä huomauttaakin, että jotkut ovat saattaneet jättäytyä nopeasti pois ryhmän toiminnasta erilaisen arvomaailmansa vuoksi. Supermammojen toimintaan sitoutuminen voi olla poissuljettu vaihtoehto silloin, kun erojen ja erilaisuuden hyväksyminen on vaikeaa.

Vertaistuki kohtaamisten ytimessä

Vapaa ilmapiiri rakentaa tilaa äitien keskinäiselle tuelle. Näin se antaa mahdollisuuksia toimintaan, joka on monelle äidille tärkeää. Ryhmän toiminnallisista painotuksista huolimatta suurin osa heistä antaa vertaistuelle suuren merkityksen. Vertaistuki palautuu äitien kohtaamisiin, jotka toteutuvat tuen

antamisen ja vastaanottamisen mahdollistavassa ilmapiirissä. He kohtaavat yhtäältä koko ryhmän kesken ja toisaalta pienemmissä joukoissa tai kahdestaan. Jotta vertaistuki voisi toteutua, näiden kohtaamisten on rakennettava mahdollisuuksia kokemusten ilmaisuun.

Mahdollisuus ilmaista kokemuksia edellyttää muilta ryhmän jäseniltä valmiutta kuunnella. Kuunteleminen on tärkeää sekä kertojalle että kuulijalle. Se antaa yhtäältä tilaa kokemuksista kertomiselle ja toisaalta mahdollisuuden eläytymiseen, samastumiseen ja omien kokemusten peilaamiseen. Vertaissuhteessa toisen kokemusmaailma avautuu oman kokemuksen kautta (Hyväri 2005, 214 – 219). Henkilökohtainen kokemus voi siis avata mahdollisuuksia toisen ymmärtämiseen samalla, kun se saa kuuntelemisen kautta uusia merkityksiä.

Ulla: Hieno niinku kuulla ja tietää siis kaikkien eri elämäntilanteita. Kyl ne vähän hirvittikin, mutta siis silleen, että itellä menee kuitenkin hyvin. Jos joskus ajatteli, että voi että, että mä oon surkee, ni sitten mä en oikeesti nii surkee ollukkaa, kun kuuli niitä muita tarinoita.

Ulla havainnollistaa, miten käsitys itsestä ja omasta elämästä muuttuu muiden kokemuksia kuunnellessa. Henkilökohtaisten kokemusten peilaaminen toisten kertomaan voi avata uusia näköaloja itsen ja elettyyn elämään. Kokemus omasta surkeudesta voi murentua vertaamisen myötä. Monet äidit kertovatkin kokemusten vertaamisen ja suhteuttamisen merkityksellisyydestä. Niiden välityksellä oma elämä tuntuu usein helpommalta. Tärkeää on myös huomata, ettei välttämättä ole yksin omien kokemustensa kanssa. Samankaltaisia kokemuksia voi olla muillakin. (Vrt. Nylund 2005, 200–201; Pietilä-Hella 2010, 113–114.)

Vertaaminen ja suhteuttaminen on mahdollista myös katselemisen välityksellä. Ryhmässä äidillä on mahdollisuus havainnoida, miten muut toimivat omien lastensa kanssa. Ensiarvoisen tärkeää voi olla esimerkiksi huomata, että muutkin äidit hermostuvat joskus lapsilleen. Omia äitiystapoja voi myös reflektoida ja kehittää havainnoinnin pohjalta. (Ks. myös Pietilä-Hella 2010, 103.) Seuraavassa Satu kertoo nähneensä ryhmässä yhtäältä sellaisia toimintatapoja, joita hän ei halua omaksua. Toisaalta hän on nähnyt myös tapoja, joita

voisi itsekin toteuttaa. Tulkitsen Satun tarkoittavan, että ryhmässä oleminen on vaikuttanut hänen äitiystapoihinsa havainnoinnin kautta.

Eija: Nii osaaks sää kuvata, että mitenkä se on, se ryhmä, vaikuttanu suhun äitinä?

Satu: No, toisaalta aika paljon.

Eija: Joo.

Satu: Niinku näkee, millasii äitejä siellä on. Näkee sitä, et näin en haluu toimia, näin voin toimia. Ja saa niinku tukee siihen, että miten kannattaa niinku toimia.

Erityisen merkittävää havainnointi on silloin, kun oman äidin antama malli koetaan riittämättömäksi. Usein käytännön kyky ja taito äitinä toimimiseen periytyy tietona ja toimintamallina sukupolvelta toiselle. Mikäli sukupolvien jatkumossa on katkoksia, täytyy tietoa ja mallia etsiä muualta. (Nousiainen 2004, 142–144.) Yksi etsimisen paikka voi olla ryhmä. Vertaisryhmässä muilta voi oppia asioita, joita oma äiti ei ole opettanut. Ryhmästä saatujen toimintamallien ja tietojen rooli äitiystapojen rakentamisessa voi olla hyvinkin suuri. Muita äitejä ei lähiverkostossa aina ole, eikä omassa lapsuuden perheessä välttämättä ole tehty asioita, joita haluaisi omaksua.

Vertaistuen toteutuminen vaatii myös dialogia. Juuri äitien väliset dialogiset suhteet avaavat mahdollisuuksia emotionaaliseen tukeen, joka saa ilmauksensa oman tilanteen jakamisesta ja siihen liittyvän kokemuksen pohtimisesta. Emotionaalinen tuki on yksi vertaistuen muodoista. (Hokkanen 2011, 286.) Äideille se merkitsee ennen kaikkea toisen kohtaamista ja kohdatuksi tulemistä. Niiden ytimessä on vastavuoroinen kokemus luottamuksesta, välittämisestä, kunnioittamisesta ja puolelle asettumisesta (vrt. Pohjola 2002, 48–59; Laitinen 2004, 301–304).

Satu: Et niinku, et Minnallekin ku mä sanoin siitä, että, että tota, siitä asiasta, niin Minna oli heti silleen ihan kauhuissaan, ja sit kuitenkin tukena. Ja se niinku, se tunne siitä, et se tavallaan tunsii sen mun pahan olon, niinku mukana siinä. Ja se anto heti sen niinku, et ihan kamalaa. Ja niinku se halas, ja oli semmonen heti.

Sadun kertomus kuvaa sitä, miten empatian kokemus läpäisee kohtaamisen elementtejä. Hän kertoo kokeneensa, kuinka Minna on jakanut hänen pahan olonsa. Minna tuskin on itse kokenut sitä tapahtumasarjaa, joka Sadun pahan olon aiheutti. Empaattinen asennoituminen voi kuitenkin auttaa ymmärtämään jotakin siitä, mistä toisen pahassa olossa on kyse. Toisaalta jaetut

kokemuksetkaan eivät itsestään selvästi edesauta ymmärtämistä. Vaikka äidit olisivatkin jakaneet kokemuksen pahan olon tuottajasta, he olisivat joka tapauksessa antaneet sille erilaisia merkityksiä. (Ks. Granfelt 1998, 27–29.) Vertaisuus ei välttämättä rakenna ymmärrystä, mutta sen puuttuminen ei tee sitä mahdottomaksi.

Ymmärtämiseen kuuluu mahdollisuus puhua kipeistäkin kokemuksista myös huumoria käyttämällä. Vertaisilla voi olla suorastaan hätkähdyttävä kyky nähdä humoristisia piirteitä traagisissa asioissa. Ryhmässä on kuitenkin olennaista saavuttaa jaettu kokemus siitä, että nauru kohdistuu nimenomaan asioihin ihmisten sijaan. (Rissanen 2015, 113.) Kuten Katariina seuraavassa kertoo, ryhmäläisillä on kyky käsitellä vaikeita kokemuksia huumorin kautta.

Katariina: Meillähän on nyt tässä aika monta, alkoholistiäidin lapsia, lasta sattunut jäämään tähän, niin meillä on ihan siis tämmöstä, huumorin kautta niin kun kehittynyt tämmönen perinne, että kun on se Meidän isä on parempi kun teidän isä -ohjelma, niin meillä on tullu siis ihan, ei me olla tätä mitenkään keksitty, mä vaan keksin päästäni, et tää on, tää mejjän juttu on vähän niinku, että meidän äiti on pahempi alkkis kun teidän äiti. Ku aina kun joku rupee yhtäkkiä, siis spontaanisti vaa muistaa, että mitä se oma äiti on tehny,

Eija: Nii, nii.

Katariina: nii sit aina se lähtee se juttu. Hei, ei toi ollu mitää, tiäks sää, mitä mejjän äite teki mulle niinku, niin se on tosi terapeutista niinku – –.

Naisten tekemää väkivaltaa tutkinut Emmi Lattu (2016, 177) toteaa, että itseironinen ja humoristinen suhtautuminen voi olla suojautumiskeino ja tapa selviytyä kielteisistä tunteista. Myös äitien kertoman perusteella huumori näyttää ennen kaikkea selviytymiskeinolta, mutta sen käyttäminen edellyttää kokemusten aktiivista työstämistä. Kun ryhmän jäsenet vitsailevat alkoholistiäideistään, he myös työstävät ja purkavat kokemuksiaan. Huumori on kokemusten käsittelyn väline ja kenties joskus jopa sen edellytys. Tragedian muuttaminen komediaksi voi olla tapa etäännyä potentiaalisesti traumaattisista kokemuksista sen verran, että niiden käsittely on mahdollista. (Vrt. Nousiainen 2004, 86.) Näin äitien keskinäinen tuki avaa erityisen väylän kipeiden kokemusten aiheuttamasta pahasta olosta selviytymiseen.

Äideille merkityksellinen vertaistuen elementti on myös kokemustiedon antaminen ja vastaanottaminen. He voivat paitsi havainnoida toistensa lasten-

hoitotapoja myös välittää niihin liittyvää tietoa. Lasten hoivan ja huolenpidon kysymyksiin on jo pitkään liittynyt huomattava määrä asiantuntijoiden laatimia sääntöjä ja ohjeita (Smart 1996, 46–47), mutta ryhmän sisällä arvostetussa asemassa on nimenomaan kokemuksiin perustuva tieto. Sen saaminen on arvokasta esimerkiksi silloin, kun esikaisen kouluun lähteminen askarruttaa. Äidille tuntematon tilanne on jotain, jonka vanhempien lasten äidit ovat jo kokeneet.

Soile: Kyllähän nyt vieläkin tietysti saa tukea silleen, että vasta nytten meni tietysti niinku, että Eetu menee kouluun, niin onhan täällä nyt paljon äitejä, kenen kanssa voi puhua sit siitä, et se ekaluokka on kuitenkin aika raskas ja

Eija: Mmm.

Soile: iso mullistus koulunkäyntiin. Ja sit voi kysellä, et no, miten muilla on se koulu lähteny. Ja niil on se, että edelleen saa koko aika sillai siitä, että esikoinen on aina esikoinen, ja se tulee aina se ensimmäinen ikä sen kohalla, niin jatkuvasti saa niinku siihen sitä tukee edelleen täältä, että mitä sitten tapahtuu.

Kokemustiedon jakaminen ei suinkaan liity vain lasten hoitoon ja kasvatukseen. Äidit välittävät toisilleen tietoa monista muistakin aiheista. Huomionarvoista on, että ryhmässä on tilaa etuuksista ja palveluista kysymiselle. Niitä koskeviin kysymyksiin saa yleensä myös vastauksen, sillä äitiryhmään kuuluu todennäköisesti joku, jolla on kokemusta aiheesta. Äitien keskuudessa kyseltiin ja tiedotettiin havainnointijaksoni aikana muun muassa toimeentulotuen (HM, 23–24) ja päivähoitopaikan (HM, 27) hakemisesta. Tämä tulos vahvistaa aiemman tutkimuksen tuottamaa näyttöä ryhmien tietoa lisäävästä merkityksestä. Muun muassa vertaistoimintaa tutkinut Marianne Nylund (2000, 47) on osoittanut, että kun ihmiset osallistuvat ryhmän toimintaan, he tulevat tietoisiksi monista julkisista palveluista, joihin he eivät aiemmin tienneet olevansa oikeutettuja.

Tärkeä vertaistuen elementti on myös konkreettinen huolenpito. Tyypillisimmillään se saa ilmauksensa vastavuoroisesta materiaalisesta auttamisesta ja lastenhoitoavusta. Tavallisin esimerkki materiaalisesta auttamisesta on se, että äidit kierrättävät vaatteita. He tuovat toisilleen käytettyjä vaatteita ja vaihtelevat niitä vähän väliä ryhmän toimintojen lomassa. Tällä tapaa he huolehtivat osaltaan sekä muiden äitien että heidän lastensa vaatettamisesta. Vaatettamisesta huolehtiminen voi kaikessa arkisuudessaan kuulostaa vähä-

päätöiseltä, mutta sen merkitys voi olla hyvinkin suuri. On muistettava, että joillekin äideille uusien vaatteiden ostaminen voi vähävaraisuuden vuoksi olla käytännössä mahdotonta.

Myös lastenhoitoapu on varsin tyyppillinen tapa huolehtia toisesta. Tällöin huolehditaan sekä hoivaa tarvitsevasta lapsesta että lepoa kaipaavasta äidistä. Kuten Ninni seuraavassa kertoo, toinen äiti voi hoitaa väsyneen äidin lasta. Kyse on ryhmän periaatteesta, jota ei ole kirjattu minnekään. Se elää sanatomana sääntönä ja kertoo, että muidenkin lasten toimintaan voi puuttua. Puuttuminen ei ole vanhemmuuden arvostelua vaan tapa vapauttaa väsynyt äiti hetkeksi hoivavastuusta.

Ninni: – Jos yks äiti on väsynyt, niin sitte toinen äiti voi sanoa justiin niinku, että tässä käytävällä ei saa juosta, tai sä et voi kiroilla tai toisille ei saa puhua tollain, että toi oli rumasti sanottu. Tai mitä tahansa niinku, myös toinen äiti voi sitä lasta tavallaan turvallisesti ja luvan kanssa, niinku sanoo, koska niin se vaan on tuolla.

Hoivavastuun jakamisen merkitys korostuu leirillä, jossa äidit ja lapset majoituvat yhteisiin tiloihin. Samalla sen toteuttaminen muuttuu helpommaksi. Kuten Riina seuraavassa kertoo, äidit huolehtivat usein yhtä aikaa lastensa päivittäisistä toiminnoista. Tällöin lastenhoito saa helposti kollektiivisia ulottuvuuksia.

Riina: – Leirilläki oli sitä, että kun se nukkumaanmenohan oli aikamoinen hädellä, kun siellä nyt yrität laittaa oikeesti kymmentä yks- ja kaksvuotiasta niinku nukkuun saman katon alla, niin se ei ollu ihan mitään semmosta. Ja isommat juoksee ja menee ja niin pois päin, et kyllähän siinä niin kun jokainen äiti katto ne omansa, ja sitten totta kai niitä naapurinki muksuja siinä. Tai sit jos tuli joku, et oikeesti, et niinku äiti oli aivan, et nyt ei niinku, ei tuu mitään,

Eija: Mmm.

Riina: tai on valvonu oikeesti vaikka koko yön tai tällain, kyllä siellä niinku helposti tarjottiin sitä apua, et anna tänne se lapsi, että me lähetään ulos, nuku sää tai näin. Totta kai siel oli hoitajakin, mutta tota, kyllä niinku annettiin sitä apua, ja itekin sai sitä apua sitte, ku tarvi.

Leirillä on myös tilaa havainnoida, miten muut äidit jaksavat. Hoivavastuuta jakamalla voidaan täyttää niiden äitien tarpeita, jotka sitä kipeimmin tarvitsevat. Läpi yön valvonut äitikin voi vertaistensa tuella päästä lepäämään.

Äitien ja ohjaajien kohtaamiset

Supermammojen ryhmä rakentaa siltoja myös äitien ja ammattilaisten välille. Ohjaajat ovat tyypillisesti läsnä kokoontumisissa, mutta heillä ei ole niiden toteutuksessa kovinkaan näkyvää roolia. Vaikka ohjaajat asettavat toiminnalle rajat, äidit määrittelevät viime kädessä kokoontumisten sisällön. Ohjaajat ovat paikalla osallistuaakseen toiminnan järjestämiseen ja koordinointiin. Äitien näkökulmasta keskeisempää on kuitenkin se, että ohjaajat ovat läsnä myös kuunnellakseen heitä ja keskustellakseen heidän kanssaan tarpeen mukaan.

Ohjaajilla on tapana kertoa äideille, että heiltä voi pyytää apua ja tukea mihin vain. Erikoistuneista ja sektoroituneista palveluista poiketen tuen tarpeisiin suhtaudutaan Supermammojen ryhmässä hyvin joustavasti. Käsiteltäviä asioita ei ole rajattu esimerkiksi ohjaajien ammatillisen osaamisen perusteella. Mikäli ohjaajat eivät kykene vastaamaan tuen tarpeisiin, he selvittävät, missä asianmukaista osaamista on tarjolla. Lisäksi tuen ja avun pyytämisen mahdollisuus otetaan aktiivisesti esiin ryhmän käytännöissä.

Minna: Liisa [ohjaaja, E.E] on niinku muutamis nois, mitä on nähty, nii just korostanu sitä, et aina voi niinku, varsinki uusille, kun tulee uusia, nii sitte, että voi pyytää apua niinku periaattees missä vaan asiassa, mitä tulee vastaan – –.

Valinnan mahdollisesta tuen pyytamisestä tekee kuitenkin äiti itse. He sääntelevät suhdettaan ohjaajiin. Osa äideistä on pyytänyt ohjaajalta tukea ja osa ei. Tuen pyytäminen ei myöskään juurikaan näy ryhmän käytännöissä. Vaikka ryhmä toimii äitien ja ohjaajien kohtaamispaikkana, yksilöllisen tuen pyytäminen ja vastaanottaminen tapahtuvat sivussa Supermammojen toiminnasta. Jos äiti haluaa ottaa ryhmässä esiin tuen tarpeensa, se tehdään tavallisesti syrjässä muista. Sitä seuraavaan äidin ja ohjaajan keskusteluun ulkopuolisilla ei yleensä ole pääsyä.

Äitien kokemaa kynnys avun pyytämiseen on tyypillisesti ollut varsin matala. Se johtunee paitsi ohjaajien tuen pyytämiseen kannustavasta toiminnasta myös ryhmän muodostamasta kontekstista. Institutionaalisissa puitteissa toimimisen sijaan ohjaajat tuovat ammatillisen osaamisensa paikkaan, jonne äidit todennäköisesti tulisivat heistä riippumatta. Näin he rakentavat osaltaan ryhmän ilmapiiriä, joka luo tilaa tuen antamiselle ja vastaanottamiselle. Samalla äitien ja ohjaajien väliset suhteet ovat ennemminkin epämuodolli-

sia, jopa läheisiä, kuin etäisiä ja muodollisia. Kuten eräs ryhmän toimintaan osallistunut äiti ohjaajista toteaa, ”Anna oli tavallaan, ja Hannu niinku meidän kavereita” (Miia). Yhtä kaikki osa äideistä kertoo, että ohjaajille voi ilmaista vapaasti moninaisia tuen tarpeita.

Ira: Joo, et kyllä sitten niittenki [ohjaajien, E.E] kans, jos on sitten, on sitten semmonen vähän niinku vaikka arkaluontonen asia, ettei halua, halua puhua muitten kanssa, niin tota, niin saa apua. Tai että voi kysyä kyllä noiltaki ihan mitä vaan.

Eija: Nii, nii, näiltä vetäjiltä justsiinsa?

Ira: Nii.

Mahdollisuus pyytää tukea ammattilaiselta on ensiarvoisen tärkeä. Edellisessä sitaatissa Ira otti esiin huomionarvoisen esimerkin siitä, kuinka jotkut asiat voivat olla liian arkaluonteisia ryhmässä jaettaviksi. Joskus myös ryhmäkeskustelut saattavat tuoda mieleen asioita, jotka kaipaavat käsittelyä. Niistä vaikeneminen voi olla liian raskasta, eikä niiden jakamiselle välttämättä ole sopivaa paikkaa ryhmän ulkopuolella. Siksi on tärkeää, että äideillä on tarvittaessa mahdollisuus ammattitaitoisten ohjaajien tukeen. (Vrt. Granfelt 2007, 128, 147.)

Jokainen äideistä kokee saaneensa tukea silloin, kun he sitä ovat pyytäneet. Lähes poikkeuksetta he myös kokevat, että saatu tuki on vastannut heidän tarpeisiinsa. Toisin sanoen heidän tuen tarpeensa ovat hyvin usein tulleet kohdatuiksi. Kokemus kohdatuksi tulemisesta kertoo ensinnäkin ohjaajan kyvystä kuulla, mitä äiti kokee tarvitsevansa. Mikäli tuen tarve jää kuulematta, sitä ei myöskään voi asettaa auttamistyön lähtökohdaksi. (Vrt. Pohjola 2002, 48–59; Laitinen 2004, 301–304.)

Kohdatuksi tuleminen edellyttää myös ymmärrystä siitä, että naiseudessa on muitakin ulottuvuuksia kuin äitiys. Jos ne eivät tule nähdyiksi, nainen ei tule kohdatuksi kokonaisena subjektina. Kohtaamisen toteutuminen ei kuitenkaan palvelujärjestelmän piirissä ole itsestäänselvää. Sosiaalityön tutkija Brid Featherstonen (1999, 44) mukaan asiakastyössä on viime vuosikymmeninä kohdattu naiset ensisijaisesti äiteinä heidän muut identiteettinsä sivuttaen. Kuitenkin niiden huomioon ottaminen on keskeistä sekä äidin että lapsen hyvinvoinnin kannalta. Naisena kohdatuksi tulemistä ja naisen omien

tarpeiden täyttymistä voi pitää paitsi äitiydessä selviämisen myös lapsen tarpeiden kohtaamisen edellytyksenä (mt., 51).

Tuen tarpeiden kohtaaminen palautuukin paljolti juuri siihen, että äidit määrittävät aktiivisesti ohjaajien tarjoaman tuen sisältöjä. Se merkitsee sitä, että äitien ja ohjaajien kohtaamisten sisältö muodostuu toisinaan myös arkipäiväisten ongelmien ratkaisemisesta. Tällöin(kin) tuki voi saada ilmauksensa paitsi keskusteluavusta myös konkreettisista teoista. Ne pitävät sisällään asunon hakemisessa tai etuushakemusten täyttämässä auttamisen ja lastenhoidon järjestämisen. Nämä pienet ja joskus myös yksittäiset teot ovat parhaimmillaan juuri sitä, mitä niiden vastaanottajat sillä hetkellä eniten kaipaavat. Esimerkiksi lastenhoidon järjestämisen merkitys voi olla mittamaton silloin, kun sen tarve ilmenee äkillisesti, eikä muilla ole mahdollisuutta vastata siihen.

Arkipäiväisten ja yksittäisten ongelmien ratkaiseminen toimii myös esimerkinä kohtaamisista, jotka voivat jäädä satunnaisiksi. Toisaalta kohtaamiset voivat olla myös pitkäkestoisia ja säännöllisiä. Ohjaaja näyttäytyykin kanssakulkijana, jonka puoleen voi tarvittaessa kääntyä. Hän on saatavilla ja valmis reagoimaan nopeasti mahdolliseen avun tarpeeseen. Ohjaajien työn elämäntapamainen luonne (ks. luku 4.3) tekee ymmärrettäväksi sen joustavuuden, jolla he voivat vastata äitien tarpeisiin. He eivät säästele aikaansa kulkiessaan äitien vierellä. Kuitenkin äiti itse määrittää, miten lähellä tai kaukana hän haluaa ohjaajan kulkevan.

Kyse ei kuitenkaan ole siitä, että ohjaaja kykenisi tarjoamaan apua jokaisessa tilanteessa. Ammattitaidon osoitus on myös ohjaus ja neuvonta, jonka tarkoitus on asianmukaisten palveluiden ja etuuksien piiriin pääseminen. Joillekin äideille ohjaajan toiminta on avannut väyliä sellaisten palveluiden tai etuuksien piiriin, joiden olemassaolosta he eivät aiemmin ole olleet tietoisia. Ohjaajan työ näyttäytyykin usein palveluiden tai etuuksien saamisen edistäjänä ja joskus jopa sen edellytyksenä. Katariinalle ohjaajan toiminta on merkinnyt sitä, että joku auttaa häntä tarvittaessa kertomaan tilanteestaan viranomaisille ja puolustaa hänen oikeuttaan palvelun saamiseen.

Katariina: Nii lapset sai sitte tukiperheenki sillai, että Essi [ohjaaja, E.E] kerto mulle, että miten mun kannattaa toimia. Et mä soitin lastensuojeluun ja sanoin, että mä tarvin lastensuojelun asiakuuden, et mä voin hakee tukiperhettä. Ja Essi

oli niissä palavereissa aina mun mukana sitte, että se lastensuojelu tuli kotona käymää ja kyseleen sitä tilannetta, nii Essi tais silloinki olla meillä.

Eija: Okei, joo.

Katariina: Ja sitten osas aina kertoo sillain, niinku tällasissa palavereissa se on aina ollu pitämässä sillain mun puolta. Kertomassa asioita, etten mää unohda mitää, ja niinku vähän vaatimassa sillain, että niinku mun puolesta.

Eräänlaista ohjausta ja neuvontaa on myös se, että ohjaajat järjestävät äideille vierailuita ja kutsuvat ryhmään vieraita. Vierailut tai vierailijat eivät odotetusti saa aineistossani samanlaista painoarvoa kuin ohjaajan kanssa toteutettu yksilötyö. Kaikille ryhmäläisille suunnatut toiminnot tuskin saavat yhtä suurta merkitystä kuin yksilöllinen ja ajoittain hyvinkin pitkäkestoinen tuki. Kuitenkin vierailijoiden kanssa keskusteleminen tai vierailulle osallistuminen antavat äideille tiedon saamisen mahdollisuuksia. Silloin kun äidit kuvaavat näiden toimintojen merkitystä, keskeisessä asemassa on juuri tieto. Vierailut ja vierailijat välittävät äideille tietoa riippumatta siitä, onko heillä minkäänlaista auttamissuhdetta ryhmän ohjaajien kanssa.

Toisaalta auttamissuhde voi syntyä milloin vain. Tuen tarpeet muodostuvat suhteessa äidin elämäntilanteeseen. Vuosien myötä elämäntilanne rakentuu uudelleen ja saattaa muuttua kriittiseksi tai kriisiytyneeksi. Vähitellen ohjaajasta on voinut tulla henkilö, jolle äiti kertoo kipeistäkin kokemuksista. Samalla hän antaa ohjaajalle enemmän tilaa elämässä, joka on muuttunut tavalla tai toisella vaikeaksi. Kuten Noora seuraavassa kertoo, ohjaajalla voi olla suuri rooli elämäntilanteen kriisiytyttyä. Ryhmän toiminnoista tutuilta ohjaajilta saatu tuki on kannatellut häntä silloin, kun omat voimavarat tuntuivat ehtyneen.

Noora: Mulla oli itellä siinä jossain kohtaa semmonen hirveen rankka elämänvaihe. Just, ku oli erot, erot käyny ja mun äiti sairastu siinä, ja sit mun pikkusisko sijoitettiin mun luokse asuun. Et mä olin niinku kakskytkaksvuotias, ja mulle tulee neljätoistavuotias teini, ja mulla on niinku alle kouluikäsiä lapsia siinä. Mä oon juuri eronnu, niinku tuli just semmonen kauheen rankka.

Eija: Joo.

Noora: Hirveesti sai niin kun apua, et lähinnä sitä, et tota, ku oli se tukiverkosto sen äitin sairastumisen myötä menny niin kun. Ja sitten kun oli tottunu siihen, että aina pärjää ja jaksaa, ja siinä kohti ei sit niinku jaksanukkaan.

Suhde ohjaajaan voikin joissakin elämänvaiheissa olla hyvin intensiivinen. Ohjaaja kulkee erittäin lähellä, vaikkei välttämättä olisi aina paikalla. Saatu tuki saa suurimman merkityksen silloin, kun äiti sitä eniten tarvitsee. Se voi kannatella silloin, kun tuntuu, että muuten ei jaksa. Kuten Katariina toteaa, ”ohjaaja on tallannut polkuja hänen puolestaan”. Välillä taas ohjaajan on aika kulkea etäämmällä. Tuki ei ole enää niin tarpeellista, mutta mahdollisuus siihen on kuitenkin läsnä. Samalla tieto siitä, että tukea antava ihminen on olemassa, on äidille tärkeä. Se merkitsee turvallisuuden tunnetta.

Minna: Ja tota, ehkä semmone, just semmone turvallisuuden tunnekin siitä, kun tietää, että on joku tommonen, en mä tiä, voiks sanoo, no, ammattitaho tai tommonen niinku sitte. Et jo-, joku, joka on kiinnostunu mun asioista ja mun niinku tilanteesta, jos tulis joku kriisi. Nii kyllähän se tuo semmost niinku turvaa, et on jotai tukee ympärillä.

Minnan tärkeä sanoma päättää äitien kokemien kohtaamisten tarkastelun. Kuten edellä on esitetty, Supermammojen ryhmä kutsuu äitejä kohtaamaan sekä vertaisia että ammatilaisia. Se rakentaa tilaa kohtaamiselle ja kohdatuksi tulemiselle ennen kaikkea ilmapiirillä, jota voidaan luonnehtia vapaaksi. Se puolestaan luo edellytyksiä sekä vertaisen että ammatillisen auttamisen toteutumiselle. Ryhmän toimintaan osallistuminen ei kuitenkaan merkitse ainoastaan kohtaamista ja kohdatuksi tulemistä. Seuraavaksi esitän, että äidit kokevat Supermammojen toimintaan osallistumisen myös arkielämästä irtaantumisenä.

Katkoksia

Supermammojen toimintaan osallistuminen merkitsee paitsi ihmisten kohtaamista ja kohdatuksi tulemista myös arkielämästä irtaantumista. Tässä luvussa tarkastelen katkoksia, joita ryhmän toimintaan osallistuminen tuottaa äidin arkeen. Ensimmäisenä käsittelen Supermammojen toimintaan osallistumista hengähdystaukona, joka koostuu sekä lapsesta irtaantumisesta että muiden äitien seuraan asettumisesta. Seuraavaksi tarkastelen hengähdystaukoa arkielämästä irrottautumisena. Osoitan, että hengähdystauko merkitsee myös irtiottoa arjesta. Viimeiseksi käsittelen irtioton merkitystä vaikeissa elämäntilanteissa. Kuvaan irtiottoa henkireikäenä, joka mahdollistaa sekä levon että kipeiden kokemusten käsittelyn.

Hengähdystauko

Äitiyteen liittyvät moraalikoodit pitävät sisällään käsityksen läsnäolon merkityksellisyydestä. Ajatellaan, että äidin tulee olla läsnä lapselleen. (Nousiainen 2004.) Läsnäolon vaatimus merkitsee odotusta yhtäältä konkreettisesta paikalla ja saatavilla olemisesta ja toisaalta henkisestä kosketuksesta lapseen. Näin ollen läsnäolo voidaan ymmärtää sekä äidin fyysisenä läheisyytenä että kokonaisvaltaisena suuntautumisena kohti lasta. (Vrt. Utriainen 1999, 75, 224–227.)

Usein pienen lapsen hoito merkitseeikin kokopäiväistä ja konkreettista läsnäoloa. Äiti on lapsen ensisijainen hoivaaja mielikuvissa ja usein myös käytännössä. Hän jää kotiin hoitamaan lasta huomattavasti isää useammin (Lammi-Taskula & Salmi 2014). Äidin näkökulmasta pienen lapsen hoitaminen voi merkitä jokapäiväistä hoivatyötä. Hoivaan ja huolenpitoon liittyvien rutiinien lisäksi siihen sisältyy kokonaisvaltainen vastuunotto lapsesta. Äiti herkistyy aistimaan lapsen mielialoja, tunteita ja tarpeita ja sitoutuu vastaamaan niihin.

(Utriainen 1999, 174–179; Sevón 2009, 75–76.) Äidin on oltava läsnä: lähellä, saatavilla ja henkisesti sidoksissa lapseen.

Äidin ja lapsen välinen suhde ei ole yksisuuntainen. Sitä voidaan luonnehtia symbioottiseksi, jolloin lapsen tarpeisiin vastaaminen tyydyttää myös äidin tarpeita. (Utriainen 1999, 174; Sevón 2009, 75–76.) Jatkuvassa läsnäolossa on kuitenkin tärkeää olla myös katkoksia. Monelle äidille mahdollisuus olla ryhmässä erillään lapsesta on merkityksellinen. Joillakin heistä erillään olemisen mahdollisuuksia on lapsen isän tai muiden avuntarjoajien ansiosta muutenkin. Kuitenkin lapsesta irtaantuminen on tärkeää suurelle osalle heistä. Ryhmän äideille tarkoitettuja toimintoja kuvataankin usein omaksi ajaksi, lepohetkeksi tai hengähdystauoksi.

Hengähdystaukojen merkitys on kuitenkin erilainen silloin, kun äidin hoivatyö on niiden ulkopuolella jatkuvaa. Joillekin äideille Supermammojen toiminta tarjoaa ainoan mahdollisuuden lapsesta irtaantumiseen. Kaikki eivät voi jakaa hoivavastuuta lapsen isän tai muiden aikuisten kanssa. Seuraavassa nuorena äidiksi tullut Iisa kertoo ajasta, jolloin ryhmä tarjosi hänelle ainoan mahdollisuuden hengähtää. Siinä missä hänen ikätoverinsa odottivat perjantain ravintolailtaa, Iisa odotti ryhmän kokoontumista.

Iisa: Et niinku, sillon ku ei ollu vielä Anttii [uusi kumppani, E.E] ja mä olin yksin, nii sehän [ryhmä, E.E] oli ainoo keino hengähtää viikossa.

Eija: Joo.

Iisa: Et sit se oli tavallaa mun perjantai. Mun ikäset muut odotti sitä perjantaita, et ne pääsee ravintolaan, ja mää odotin sitä tiistaita, joka oli mun perjantai. Et mä sain olla kaks tuntia, juoda sen kahvikupillisen rauhassa. Ja niinku hengähtää piene hetken ilman lapsia.

Eija: Nii. Se viiko henkireikä.

Iisa: Kyllä. Siis se oli ehdottomasti sitä.

Jos muita hengähdystaukoja ei ole, ryhmän toiminnoista voi tulla odotettuja hetkiä. Tällöin hengähdystauko tuottaa katkoksen aikaan, johon liittyy sekä seuraavan tauon odottaminen että kokemus tauon antamista voimavaroista. Tauko auttaa jaksamaan seuraavaan taukoon asti. Selkeimmin sen merkitys käy ilmi suhteessa aikaan, jolloin ryhmän mahdollistamia taukoja ei vielä ole ollut. Seuraavassa Linda kertoo useiden vuosien takaisesta ajasta, jota leimaaivat väsymys, sumeat muistikuvat ja jopa niiden puuttuminen. Hän on ollut

pitkän aikaa yksin lastensa kanssa vailla mahdollisuuksia irtaantumiseen. Kesäleirin mahdollistama hengähdystauko eroaa perustavanlaatuisesti ajasta ennen sitä.

Eija: Mitä sää muistat niistä ihan ensimmäisistä ajoista [ryhmässä, E.E]?

Linda: Siis määhän en muista yhtään mitään. Mää oon ollu niin väsyny, että mulla ei oo mitään muistikuvaa oikei mistää. En mää oikeastaa muista, paitsi sen ensimmäisen leirin jotenkin, kun mää pääsin ekaa kertaa sinne saunaan yksin,

Eija: Aivan.

Linda: niinku ilman lapsia, et mää meinasin purskahtaa poruun siitä kiitollisuudesta niinku, että mää oon täällä yksin, ja joku hoitaa mun lapsiani.

Lindan kokemus kuvastaa myös sitä, kuinka intensiivinen läsnäolo tuottaa tarpeen omaan tilaan (Sointu 2011). Äidit kaipaavat pääsyä paikkaan, jossa he voivat olla läsnä ensisijaisesti itselleen. Sinne pääseminen voi olla syvän kiitollisuuden aihe. Eksplisiittisesti ilmaistua kiitollisuutta tyyppillisempää on kuitenkin tietoisuus siitä, että toisen ihmisen tekemä hoivatyö on omaan tilaan pääsemisen edellytys. Jotkut äidit tuovatkin esiin ymmärryksensä lastenohjaajien tekemän työn merkityksellisyydestä. Ilman heidän tekemäänsä työtä lapsesta irtaantuminen ei olisi mahdollista.

Omaan tilaan pääseminen ei kuitenkaan merkitse yksin olemista. Äidin hengähdystauko on ennen kaikkea aikaa muiden äitien seurassa. Supermammojen toimintaperiaatteet mahdollistavat myös muiden seurasta vetäytymisen, mutta tyyppillisimmin ryhmässä hakeudutaan toisten äitien yhteyteen. Äidit saattavat kasvattaa etäisyyttään muihin istahtamalla kauemmaksi tai keskittymällä puhelimen selaamiseen, mutta yhtä kaikki he ovat toistensa seurassa. Äitijoukossa olemista kuvataan usein keskeiseksi hengähdystauon nimittäjäksi. Hengähdystauko merkitsee sekä lapsesta irtaantumista että muiden äitien seuraa. Usein ne kietoutuvat toisiinsa siten, että niitä on mahdotonta erottaa toisistaan.

Äitiseurassa oleminen tuskin merkitsisi hengähdystaukoa ilman lapsesta irtaantumista. Koska lapset ovat hoidossa, äidit vapautuvat läsnäolon vaatimuksesta ja voivat keskittyä ennen kaikkea itseensä ja toisiinsa. Irttaantuminen merkitsee sitä, että äitien ei tarvitse kohdistaa tarkkaavaisuuttaan lapsiin. Juuri siksi ryhmän keskustelutuokioiden saavat erilaisen merkityksen kuin ystävien

tapaaminen lasten kanssa. Keskustelu ilman lapsia on vapaa heidän tarpeisiinsa keskittymisestä ja niihin vastaamisen tuottamista keskeytyksistä.

Saana: Nii, ni vaikka totta kai kaverit kävi kylässä ja oltii tiiviisti yhteydessä muutenki, ja pihalla lasten kans ja tollain, niin siinä [ryhmässä, E.E] sai kunnolla sit rupatella, kun eihän se oo sama asia, ko lapset pyörii siinä jaloissa koko aika. Aina ne nyt totta kai keskeyttää, ja aina tulee jotai. Sai rauhassa jutella, jutella ja istua vaa. Rauhottua ja juoda kahvia siinä.

Saanan kuvauksen ”kunnolla rupattelemisesta” ja ”rauhassa juttelemisesta” voi tulkita myös keskustelun vapautumisen näkökulmasta. Puhumisen ja toiminnan tavat voivat vapautua, sillä lasten vuoksi ylläpidetyt rajoitteet poistuvat. Lasten läsnä ollessa puhutaan usein eri tavoin ja eri asioista kuin ilman heitä. Heidän kanssaan ”saisi vähän varoa tekemisiänsä ja puhumisiänsä ja kaikkee” (Johanna). Sen sijaan ilman heitä keskustelua voidaan käydä pohtimatta sitä, onko sen sisältö lapsille soveliaista kuultavaa. Keskustelujen rajoittuminen aikuisseuraan onkin oletettavasti esimerkiksi sensitiivisten aiheiden käsittelyn edellytys.

Aina lapsesta irtaantuminen ja aikuisseuraan hakeutuminen ei kuitenkaan merkitse hengähdystaukoa. Vähintäänkin sitä varjostavat kokemukset irtaantumisen vaikeudesta ja lapsen kohdistuvasta huolesta. Muutamalle äidille lapsen antaminen muiden hoidettavaksi on ollut vaikeaa ja työskentelyä vaativaa. Sidos lapseen on saattanut tuntua niin tiiviiltä, että sen hetkellinenkin katkaiseminen vaatii työskentelyä. Jos äitiys toteutuu suurilta osin jakamattomasti, ulkopuolisen päästäminen äidin ja lapsen väliseen suhteeseen on vaikeaa (vrt. Vuori 2001, 125–127). Tiiviin sidoksen katkaisemista taas vaikeuttaa entisestään huoli siitä, millaista äidistä irtaantuminen ja ulkopuolisen hoivattavana oleminen on lapsen näkökulmasta. Siitä vapautuminen puolestaan edellyttää vähintään tietoisuutta siitä, että lapsella on ryhmässä hyvä olla (vrt. Sointu 2011, 164–165).

Suuri osa äideistä kuvaakin ryhmän merkitystä myös lastensa kautta. Monet heistä määrittävät Supermammojen toimintaan osallistumisen tavalla tai toisella lapsille positiiviseksi asiaksi. Tällaiset tulkinnat ovat äideille tärkeitä jo siksi, että ne ovat mitä luultavimmin keskeinen osa koetun hengähdystauon rakentumista. Äitien on helpompi irtaantua lapsista ja hengähtää, kun he tietävät näiden viihtyvän ryhmässä. He puhuvat siitä, miten paljon lapset pitävät

ryhmän toiminnoista. Toisaalta äidit kertovat myös Supermammojen toimintaan osallistumisen hyödyllisyydestä. Se tukee lapsen kasvua ja kehitystä esimerkiksi siten, että tämä oppii toimimaan ryhmässä ja noudattamaan yhteisiä sääntöjä.

Äidit voivat hengähtää samalla, kun lapset osallistuvat heille mieluisaan ohjelmaan

Välillä äidit ovat myös yhdessä lastensa kanssa, sillä Supermammojen toimintaan kuuluu säännöllisesti heille molemmille suunnattua ohjelmaa. Yhteisten ohjelmien merkitys jää kuitenkin koettujen hengähdystaukojen varjoon. Äidit puhuvat niistä huomattavasti niukemmin ja yksilotteisemmin kuin lapsesta irtaantumisesta. Nekin ovat kiinteä osa ryhmän toimintaa, mutta hengähdystaukoja odotetaan enemmän. Ne ovat tärkeitä hetkiä, joita saatetaan muistella ilolla pitkienkin aikojen jälkeen. Kuten yksi ryhmän toimintaan osallistunut äiti kuvaa, irtaantuminen tuntui hienolta, koska muuten ”oli niin kakskytneljä seittemän sen lapsensa kans kiinni” (Hannele).

Irtiotto

Äidin kokemassa hengähdystauossa on tyypillisesti kyse lapsesta irtaantumisesta ja muiden äitien seurassa olemisesta. Äiti ei kuitenkaan irrottaudu vain lapsesta. Samalla hän irtaantuu myös arjen toistoista ja järjestyksistä. Irtiotto voi olla sekä fyysinen että mentaalinen. Tällöin äiti paitsi irrottautuu konkreettisesti arjen tiloista myös suuntautuu pois päin niistä. Näin hän tekee irtioton niistä rutiineista, jotka ovat kiinteä ja välttämätön osa hänen arkielämäänsä (vrt. Felski 2000, 15).

Arki on itsestään selvää ja samanaikaisesti pakenevaa. Sen sisältö pakenee määrittelyjä, vaikka se on läsnä kaikkialla. Samalla arki voi edetä ikään kuin huomaamatta, mielenkiintoa ja huomiota herättämättä. (Jokinen 2005, 7–11.) Arjen läsnäolo voikin näkyä selkeämmin silloin, kun siitä kokee irtaantuvansa. Voimakkaimmin irtaantumisen kokemus nousee esiin Supermammojen toimintaan osallistuvien kotiäitien kertomuksista. He myös peilaavat sitä lapsen rytmiä mukailevaan arkeensa. Kuten Saana seuraavassa kertoo, nukuttamisen, syöttämisen ja ulkoilemisen toistoista erottautuva ryhmän kokoontuminen voi tuntua jopa ylelliseltä.

Saana: Se oli aina se elämä, taikka arki semmosta rutiinien pyörittämistä, että oli oikeestaan päivät samanlaisia. Nii oli se ny luksusta, ku oli vähän jotain erilaista siten, että joka päivä tietysti samanlainen, kun lasten kans oot kotona ja hoidat niitä. On se määrätty rytmi, että syödään, nukutaan ja mennään pihalle, ni eipä siinä paljon sitä muuta niin kun ollu, että sitähan se, samaa rutiinia päivästä toiseen.

Ryhmän luonne korostaa arkirutiineista irrottautumista. Supermammojen toiminta erottautuu usein äitien arkielämästä. Sitä voidaan luonnehtia virolaisille lastensuojelun asiakkaina oleville lapsiperheille suunnattuja leirejä tutkineen Anu Leppimanin (2010, 196–199) tavoin kontrastiseksi. Kuten Leppiman painottaa, toiminnan erilaisuus suhteessa perheiden arkeen on tärkeää. Supermammojen toiminnassa kontrastisuus ilmenee kahdella eri tasolla. Se liittyy ensinnäkin kollektiiviseen ryhmässä toimimiseen. Toisekseen se kiinnittyy toiminnan sisältöihin.

Kollektiivinen yhdessä tekeminen jäsentää ryhmän toiminnan osa-alueita. Yhdessä tekeminen ei individualismia painottavassa suomalaisessa kulttuuris- sa ole kovinkaan hallitsevassa asemassa. Naisjoukossa toimiminen lieneekin useimpien äitien arkielämälle vierasta⁹. Jotkut heistä tuovat esiin, että yhdessä tekemisen paikkoja on ryhmän ulkopuolella vain vähän, jos ollenkaan. Samalla yhdessä tekeminen voi rakentaa rutiininomaisestakin toiminnosta erityisen. Seuraavassa Iisa kertoo siitä, kuinka ruoan laittaminen ryhmässä saa merkityksen erityisenä, jopa ainutlaatuisena kokemuksena. Kun hän tuli toista kertaa mukaan kokoontumiseen, ryhmäläiset valmistivat ruokaa yhdessä. Ruokailukertaan osallistuminen puolestaan määrittäytyi ainutkertaiseksi kokemukseksi.

Iisa: – Ja tyyliin toinen kerta oli sit ruokakerta jo, et me syötiin sillo kreikkalaistaki ruokaa. Et se, se jäi mulle sillo tosi niinku ihanaks kokemukseks. Niin se, miten kaikki teki ja yhdessä oli sielä, ni ne toi niinku hyvät kokemukset.

Eija: Nii. Ja ehkä se oli silleen, et jos se oli heti niinku ruokailukerta, ni ehkä tomosen tekemisen kautta on, tiäkkö, vähän helpompikin mennä sitten [mukaan ryhmän toimintaan, E.E], kun kaikki tekee yhdessä.

Iisa: On. Ja näki sen, niinku tavallaan sen yh-, yhteisöllisyyden siinä, et kaikki on tosi läheisiä ja tekee yhdessä. Et tavallaan mä en ollu ikinä nähny semmosta yhdessä tekemistä.

Usein ryhmän toiminta erottautuu äitien arjesta myös sisällöllisesti. Osa heistä kertoo tekevänsä ryhmässä asioita, joita he eivät muuten tekisi. Kaikki toiminnot eivät välttämättä olisi mahdollisiakaan muualla kuin ryhmässä.

⁹ Kuitenkin erityisesti Supermammojen toiminnan alkuaikoina joukko äitejä piti tiiviisti yhteyttä ryhmän ulkopuolellakin. Aika ajoin yhteydenpito on ollut niin intensiivistä, että ryhmä näyttäytyy ennemminkin osana sitä yhdessäoloa, jota äitien elämässä olisi muutenkin ollut. Äitien välisiä ystävyyssuhteita käsitellään tarkemmin luvussa Lähellä (s. 82–85).

Koska Supermammojen toimintaan voi osallistua haluamallaan intensiteetillä, tarjolla olevista aktiviteeteista voi valita ne, joihin osallistuminen tuntuu kiinnostavalta. Täten ryhmän toimintaan osallistuminen antaa tilaisuuksia uusien ja potentiaalisesti mieluisten asioiden kokeilemiseen. Kuten Tiia seuraavassa kertoo, ne voivat olla sellaisia, joihin tutustuminen ei muutoin kävisi mielessäkään.

Eija: – – Miten sää näät sen, että millä lailla Supermammat äitiyttä ja äitejä vois tukea ja auttaa?

Tiia: No, onhan nyt kaikki noi, tiekkö, siis noi kaikki ohjelmat, mitä meillä on niissä, niin kun sen parin tunnin aikana. Että mitä, meillä on ollu jotain burleskitanssia siis, mitä mulle ei ikinä kuuna päivänäkää, mä en ees tienny, mitä se on. Että siis tämmösiä juttuja, siis uusia juttuja niin kun itte pääsee kokeileen.

Hyvinvoinnin ylläpitämisen, kuten tanssimisen, lisäksi myös kauneudenhoito on ollut läpi vuosien yksi Supermammojen toiminnan sivujuonne. Muun muassa meikit ja kampanukset ovat useasti tuoneet piristystä äidin elämään. Kauneudenhoitoa kuvataan usein hemmotteluksi. Se on äidin hellimistä keskittämällä huomio hänen kauneuteensa. Hemmottelu voidaan mieltää nautinnoiksi, jotka tuottavat vastapainoa arjelle. Havainnointijaksonei aikana ryhmässä järjestettiin kokonainen hemmottelupäivä, jonka aikana kampaaja- ja kosmetologiopiskelijat tekivät äideille meikkejä ja kampanuksia. Tilaisuudesta välittyi hellittävänä olemisen nautinnollisuus, joka oli lähestulkoon käsin kosketeltavissa. (HM, 16.)

Toisaalta ryhmän historiassa on ollut myös ajanjakso, johon liittyi äitien aktiivinen työskentely varainhankinnan toteuttamiseksi. Kovaa työtä vaativa varainhankinta olisi helppo tulkita hemmottelun vastakohtaksi. Kuitenkin varainhankinta merkitsee ennemminkin mukavaa ja mielekästä tekemistä. Vaikka varainhankinta vaatii vapaa-ajan käyttämistä työskentelyyn, se näyttäytyy kaksoistaakkana vain harvoin. Työskentelyn miellyttävyys selittynee ensinnäkin sillä, että siihen ryhtyvät vain he, jotka sitä kokevat jaksavansa ja ovat siihen halukkaita. Merkityksellistä lienee myös se, että työskentely toteutetaan ryhmässä. Yhdessä tekeminen näyttäytyy pääasiassa mukavana talkootyönä.

Petra: – – Muistan johonkin joulumyyjäisiinki, ni kyllä meillä oli, olikohan mun kämpässä joku kolmen naikkosen, jonkun asunnossa oli kolme naista kimpassa,

et kaikki leipo piparitaloja ja kuivakakkuja. Ja et niitä tehtiin semmosina niinku ryhminä, joka oli musta ihan tosi kiva, ettei ollu semmosta, että jokainen omassa kämpässään leipoo nyt sen neljä, viis kakkua myyntiin, vaan sinne tehtiin. Ja siinä meni kivasti joku lauantai, kun niitä puuhattiin ja leivottiin kimpassa.

Supermammojen toimintaan kuuluu myös retkiä ja muita tapahtumia, kuten teatterivierailuja. Koska niitä järjestetään vain muutaman kerran vuodessa, ne ovat poikkeuksia suhteessa ryhmän viikoittaiseen toimintaan. Äitien näkökulmasta poikkeukset ovat usein erityislaatuisia lisäyksiä ryhmän mahdollistamaan arjesta irtaantumiseen. Tyypillisesti ne koetaan erilaisiksi, joskus jopa ainutlaatuisiksi irrottautumisen mahdollisuuksiksi. Kuten eräs ryhmän toimintaan osallistunut äiti toteaa, ”kyllä siinä nyt varmaan semmotteet erilaiset jutut tulikin aika pitkälle Supermammojen kautta” (Marjo).

Huippuunsa arkielämästä irtaantuminen kasvaa ryhmän kesäleirillä. Viiden päivän mittainen leiri on tapahtuma, jota odotetaan jo kauan ennen sen alkamista. Osa äideistä määrittää sen vuoden kohokohdaksi. Leirin loppumisesta ei välttämättä kulu kauaakaan siihen, kun sinne jo halutaan palata takaisin. Havainnoimalleni leirille lähdetessä odottava tunnelma oli aistittavissa. Jo ennen matkalle lähtöä Supermammojen Facebook-ryhmään oli ilmestynyt useita viestejä, jotka välittivät leirin merkityksellisyyttä. Siihen varauduttiin, sitä odotettiin ja muille toivotettiin hyvää matkaa, mikäli viestin lähettäjä ei itse päässyt lähtemään leirille. (HM, 53.)

Leirille lähteminen tarkoittaa konkreettista etääntymistä arjen tiloista. Sinne matkustaminen on sitä, että ”lähetään kokonaan pois” (Helmi). Äiti erkanelee arkielämästään. Hän lähtee maantieteellisesti kauas, useamman tunnin ajomatkan päähän. Perillä on leiripaikka, joka sijaitsee maaseudun sydämessä. Se eroaa arjen tiloista, joiden keskeisiä elementtejä ovat tyypillisesti koti ja mahdollinen työ- tai opiskelupaikka. Laaja ja luonnonläheinen leiripaikka irtaantuu kaupunkiympäristöstä, jossa suurin osa äideistä elää. Sellaisenaan se saa selvästi myönteisen merkityksen.

Petra: Onhan se, se [leirialue, E.E] on hieno paikka. Ooks sä ennen ollu siä?

Eija: En oo ollu.

Petra: Se on tosi hieno paikka.

Eija: Se on varmaan ihan näkemisen arvonon.

Petra: Se on tosi hieno. Siä on ollu pari rantasaunaa ja savusaunat, ja rannassa on paistettu lärttyjä, siä on iso notskipaikka, ja lapset ui, ja se on tosi hienolla paikkaa. Siä on isot alueet. Ja taloja on rempattu, että teillä on varmaan vessakki jo joka talossa.

Leiri on ikään kuin erillinen maailma. Se ei erottaudu omaksi maailmakseen siksi, että siellä noudatetaan tarkkaa aikataulua. Erityistä on sen sijaan se, että leirin aikaa jäsentävät syklit on määritelty valmiiksi. Perhe-elämän sujuvuus määritellään tyypillisesti äitien vastuualueeksi (Forsberg 1998; Featherstone 1999; Vuori 2001; Berg 2008), mutta leirillä he eivät määritä päivien kulkua tai kanna vastuuta aikataulun toteutumisesta. Heidän on vain toteutettava sitä. Päärakennuksen seinään kiinnitetty päiväohjelma kertoo, mitä äitien odotetaan tekevän. Heidän on tarkoitus ruokailla, olla päiväleivolla, sauna, viettää iltaisin vapaa-aikaa ja osallistua kaksi kertaa päivässä järjestettäviin aktiviteetteihin. (HM, 51–83.)

Aktiviteetteihin osallistuminen on pakollista, vaikkakin äideillä on ryhmän toimintaperiaatteiden mukaisesti valtaa vaikuttaa niiden sisältöön. Käytännössä velvoite osallistua moninaisten toiveiden perusteella suunniteltuihin aktiviteetteihin tarkoittaa kuitenkin sitä, että leirillä saattaa olla pakko tehdä myös epämieluisia asioita. On tavallista, että monet siellä toteutettavat toiminnot eroavat vahvasti äitien arjesta ja tuntuvat sopivan vain leirielämään. ”Kun ollaan niinku leirimeiningeissä, niin ollaan leirimeiningeissä” (Tiia), toimitaan eri lailla kuin toisaalla. Kaikki tällaisen toiminnan toteutumiskanavat, kuten ulkoilu säästä riippumatta, eivät ole yksiselitteisesti miellyttäviä. Toi-

Ulkoliikunta on tärkeä osa leiriohjelmaa

saalta jotkut äidit myös kiittelevät leirin antamaa mahdollisuutta tehdä asioita, jotka saattaisivat toisenlaisessa ympäristössä määrittyä poikkeaviksi, sopimattomiksi tai jopa typeriksi.

Johanna: – – Siä oli kiva, ku sai heittäytyä kakaraks ja pelailla pallopelejä ja muuta, muuta tällasta tyhmää, nii tota, nehän oli ihan huippujuttuja.

Johanna kertoo ulkona toteutettavista liikunnallisista peleistä, jotka ovat muodostuneet perinteiseksi leiriohjelmaksi. Ne ovat esimerkki aktiviteetista, jota toteuttaessaan äidit voivat irtaantua totunnaisesta aikuisen roolista. Äiti voi olla leikkisä, jopa lapsenomainen. Havainnoimani leirin aikana pelaaminen vapautti itse kunkin nauramaan ja huutamaan. Pelasimme metsäfrisbeetä, jossa joukkueet kilpailevat siitä, ketkä saavat ensimmäisenä heitettyä frisbeen soveltuihin maaleihin. Peli toteutettiin nimensä mukaisesti metsässä. Siellä sekä vaikeakulkuinen maasto että onnistuneet ja pieleen menneet heitot otettiin vastaan spontaanisti ja kovaäänisesti. (HM, 57.)

Samalla leiritoimintaan osallistuminen vapauttaa äidin useista tehtävistä, jotka ovat arjessa tiiviisti läsnä. Kodinhoito on tänäkin päivänä feminiininen tehtäväkenttä. Viimeisimmän tasa-arvobarometrin (Kiianmaa 2012) mukaan kahden vanhemman lapsiperheissä äiti on edelleen yleisimmin vastuussa kotitaloudesta. Noin puolet äideistä kokee vähintään silloin tällöin joutuvansa kantamaan niistä liikaa vastuuta (mt., 56). Leirillä puolestaan ei juurikaan tarvitse siivota, eikä ruoanlaittoon pidä osallistua lainkaan. Ei lienekään yllättävää, että jotkut äidit painottavat kotitaloudesta vapautumisen merkityksellisyyttä. Monelle heistä valmiiseen ruokapöytään istuminen on harvinaislaatuinen nautinto.

On myös muistettava, että leirille lähteminen ei välttämättä olisi läheskään kaikille äideille mahdollista ilman ryhmää. Supermammojen retkien, leirien ja tapahtumien hintataso on hyvin matala. Osa äideistä kokee voivansa osallistua niihin juuri siksi.

Hannele: – – Ja sitten, mitä enemmän rupes tuleen niitä retkiä ja kaikkia tämmösiä reissuja, nii nehän oli ihan hienoja, ku oltii kuitenkin aika persauksisia silloin kaikki nuoret äidit, nii ei siinä niin kun käyty ravintoloissa syömässä, eikä leireillä eikä missä, kädestä suuhun elettiin. Niin kyllähän se siihen vähän toi sellasta, aina uutta.

Irtiotto on mahdollinen varallisuudesta riippumatta. Kuten Hannele edellä toi esiin, se on ollut joillekin äideille tärkeää läpi vuosikymmenten.

Henkireikä

Kriittiseksi tai kriisiytyneeksi muuttunut elämäntilanne hajottaa arjen rutiineja. Totunnaiset rytmit ja järjestykset voivat hälventyä, rikkoontua tai olla liian raskaita toteutettaviksi. Arki muuttuu painavaksi silloin, kun sen eteneminen kyseenalaistuu (Jokinen 2005, 11). Osa äideistä kertoo osallistuneensa Supermammojen toimintaan aikana, jolloin heidän arkensa on painanut kohtuuttoman paljon. He kertovat vaikeuksista, jotka ovat useimmiten kiteytyneet masennukseen sairastumiseen tai parisuhteeseen, joka on muuttunut tuhoavaksi kumppanin päihteiden käytön tai väkivaltaisen käytöksen vuoksi. Ryhmä on tarjonnut heille mahdollisuuden päästä raskaasta arkielämästä hetkeksi pois. Tällöin irtaantuminen on saanut merkityksen henkireikänä, joka on äidin näkökulmasta voinut olla jopa elintärkeä. Henkireiän kautta saa riittävästi happea, jotta voi elää.

Useiden vaikeuksia kohdanneiden äitien kertomasta välittyy tarve päästä hetkeksi pakoon todellisuutta. Äidit haluavat päästä vähäksi aikaa irti siitä elämästä, jota he joutuvat elämään. Tyypillisesti tällaiseksi turvan ja irtaantumisen paikaksi määritellään koti. Siellä äidit eivät kuitenkaan ole päässeet irti. (Vrt. Granfelt 1998, 103–106.) Ristiriita eletyn ja idealisoidun kodin välillä käy selkeimmin ilmi väkivaltaa kokeneiden naisten kertomuksista. Heidän kokemuksensa ovat kaukana siitä yhteisyydestä, harmoniasta, välittämisestä ja turvallisuudesta, jota idealisoitu käsitys kodista painottaa (Granfelt 2003, 47). Toisin kuin kotiin, Supermammojen ryhmään on voinut paeta.

Inka: Mä muistan joskus silloin, ku oli sit. Totta kai sitä alko odottaa sitä, et tulispa tiistai. Ni mä muistan, kun kello tuli seitsemän, nii mun tuli aina sellanen, et se kaks tuntia oli semmonen, et mä saan olla ihan oma itteni, ja mä sain vähän hengähtää niinku siitä paskasta parisuhteesta ja siitä, että oikeesti alko jo pelkään kotona.

Eija: Niimpä.

Inka: Nii, nii, tota. Mä muistan, kun mä toivoin, et voi vitsi, kun ois niinku. Se oli todella ahdistavaa aina sit kävellä niinku sieltä ryhmästä kotiin, ku tiesi, et siellä

kotona on se sama, sama paska todellisuus. Niinku mä toivoin, että olispa ryhmä joka iltapäivä.

Inkan kuvaama irrottautuminen on sekä fyysistä että mentaalista. Se on yhtäältä poistumista väkivaltaisesta kodista. Toisaalta se on myös suuntautumista pois päin väkivallan teoista, joiden keskellä joutuu elämään. Mahdollisuus hengähtää kaksi tuntia kerran viikossa on kuitenkin kovin vähän, jos elämä on muuten sietämätöntä. Leirin mahdollistama pidempikestoinen irrottautuminen onkin erityisen merkityksellistä silloin, kun äidin elämäntilanne on suhteettoman raskas.

Aamu: – – Ne ihan, ihan ekat vuodet, ne kaks, kolme ekaa vuotta ennen kun erosinkin, niin parasta oli varmaan ne kesäleirit, että mää pääsin sieltä kotoo lasten kanssa pois ja sain muutaman päivän hengähtää, ku se oli ihan helvettiä.

Kuten Aamu kertoo, leirillä saa hengähtää. Siellä on mahdollisuus lepoon. Samalla lailla masentunut voi löytää sieltä tilaa voimien keräämiseen. Masenukseen sairastuneet äidit puhuvat paljon juuri voimattomuudesta. Sairaus väsyttää, lamauttaa ja pakottaa vetäytymään passiivisuuteen. Se suorastaan huutaa tarvetta tilaan, jossa äidille sallitaan kokemukset voimattomuudesta ja kykenemättömyydestä. Leiri puolestaan tarjoaa äideille lepäämisen paikkoja, joita voi pitää heidän näkökulmastaan välttämättöminä. Pysähtyminen on ainoa vaihtoehto silloin, kun kaikki muu on liian raskasta.

Lepäämisen lisäksi irtaantuminen antaa mahdollisuuden itsen ja oman elämän reflektointiin. Leiri saa toisinaan merkityksen paikkana, jossa on mahdollista pysähtyä pohtimaan elettyä elämää. Siellä siihen on aikaa ja tilaa. Koska arjen tilat ovat etäällä, kuva itsestä ja omasta elämästä voi näkyä selkeämmin. Reflektio voi olla jopa rituaali, joka liittyy kiinteästi leiritoimintaan osallistumiseen. Aina se ei myöskään kietoudu raskaisiin elämäkokemuksiin. Reflektiota saatetaan toteuttaa vuosi vuodelta riippumatta siitä, mitä omassa elämässä on tapahtunut.

Karita: – – Mutta tää on jännä kanssa tää [leiri, E.E]paikka, että kun tää on aina se sama. Niin kun mä tossa nuotiolla sanoin, että tää on jotenkin aina omassa elämässä ollu, että on ollu nii monia vuosia, että sä istut tolla samalla nuotiolla. Ja aina se, niinku tänä vuonna mietin, et mitä ajatuksia oli viime vuonna,

Eija: Aivan.

Karita: semmonen edellisen vuoden kertaus omassa mielessä, mitä toiveita on ollut, onko ne toteutunu, onko tehny niitten eteen mitään. Se on iso juttu.

Karita puhuu nuotiopaikasta, jonne kokoontuminen kuuluu vuosittain kesäleirin ohjelmaan. Nuotiopaikka sijaitsee pienessä saarella, jonne kuljetaan lauttalla. Saarella muodostetaan rinki nuotion ympärille. Ensimmäisenä jokainen saa kertoa itsestään sen, mitä haluaa. Seuraavaksi kaikki hierovat vuorollaan toistensa hartioita. (HM, 54–56.) Leirinuotiolla istuessa oli helppo ymmärtää, miksi Karita(kin) pitää sitä miettimispaikkana. Nuotiolle istahtaminen vuosi vuodelta samassa paikassa voi olla rituaali, jonka olennainen osa on itsen ja oman elämän reflektointi. Täällä voin miettiä, mitä tapahtui sen jälkeen, kun viimeksi katsoin liekkejä.

Onkin luontevaa, että välillä äitejä selvästi kannustetaan reflektioon ryhmän ohjelmien avulla. Reflektioon kutsuminen heijastuu leirien asiantuntija-luennoista ja ryhmäharjoituksista. Kenties konkreettisin esimerkki siitä ovat ryhmäistunnot, joita ulkopuoliset terapeutit ovat ohjanneet äideille. Niihin osallistuvat kaikki elämäntilanteesta riippumatta. Samalla ne voivat olla mieleen jääviä ja pysähdyttäviä kokemuksia kenelle tahansa. Kuten Tiina seuraavassa kertoo, tulkinnat omasta elämästä voivat kyseenalaistua rajustikin. Se on vavahduttavaa.

Tiina: Mä muistan, meillä oli joskus Supermammojen leirin ryhmä, taikka siellä leirillä oli, ja meillä oli tavallaan joku terapeutti. Meiät jaettiin johonkin ryhmäin, oliko meitä viis, ja sit se oli jotenki tälleen, et jokainen kerto ittestään jotain. Ja sitte se terapeutti tai haastattelija, nii se kyseli sulta jotain, ja mä sit sanoin, että no, mää voin aloittaa, että kun ei mulla oo mitää.

Eija: Mmm.

Tiina: Mul, mul on kaikki asiat ihan hyvin. Ja se, että no joo, ja mä aloin kertoon, ja mulla oli kaks lasta sillon, ja ihan näin. Ja jumalauta se nainen oli, että no, mitäs sitte, mitäs sitte, niinku jotai.

Eija: Mmm.

Tiina: No, missäs se Tiina on. Olin sillain, no, tässä tässä. Ei, ku missä se Tiina on, jos sä oot äiti ja sä oot vaimo ja sä oot ruuanlaittaja ja sä oot pyykkääjä, missä se Tiina on. Mä olin sillain, että herranjumala, ei tän tämmönen pitäny olla, ja mä ymmärsin sitten sen terapeutin niinku pointin. Mä rupesin itkeen, ja siinä meni varmaan hei kaks tuntia.

Mahdollisuutta reflektioon ei olekaan aina helppoa ottaa vastaan. Se voi merkitä niiden asioiden kohtaamista, jotka usein on helpompi torjua ja siirtää

sivuun. Kaikista vaikeinta se on silloin, kun käsiteltävät asiat ovat kiipeitä ja ajankohtaisia. Vaatii voimavaroja ja uskallusta kohdata se todellisuus, josta juuri on hetkeksi päässyt eroon. On melko tyypillistä, että leirin mahdollistama irtaantuminen tulkitaan levoksi ja rentoutumiseksi. Ne ovat kuitenkin kaukana siitä työstä, jonka vaikeita kokemuksiaan käsittelevä äiti joutuu tekemään. Hänen henkireikänsä ei enää merkitse sietämättömältä tuntuvasta todellisuudesta irtaantumista vaan päinvastoin sen kohtaamista.

Reflektiota ei kuitenkaan tarvitse toteuttaa yksin. Käsiteltiinpä kokemuksia leirin ohjelman puitteissa tai siitä riippumatta, se ei läheskään aina tapahdu äänettömästi. Ajatuksia ja kokemuksia sanoitetaan muille äideille ja toisinaan myös Supermammojen ohjaajille. Jotkut äidit peräti nimittävät yhtä leiriä eroleiriksi, sillä sen aikana useampi heistä pohti parisuhteesta irtaantumista. Leirillä pohdintaan onkin huomattavasti enemmän aikaa kuin ryhmän kokoontumisissa. Pohtiminen voi kanavoitua äitien välisiin keskusteluihin, joiden käymiseen on tilaa jopa vuorokaudenajasta riippumatta. Kuten eräs ryhmän toimintaan osallistunut äiti toteaa, leiriltä ei lähdetä pois. Siellä ”istutaan yötä myöte höpistemässä, ja niinku tämmöstä” (Marjo).

Leiriympäristö antaa mahdollisuuden oman elämän reflektointiin

Joidenkin äitien kohdalla ryhmässä tapahtunut reflektointi on edesauttanut tuhoavasta parisuhteesta irtaantumista. Eropäätöksen tekeminen ja sen toteuttaminen on ollut vaiheittainen prosessi, jota reflektio on tavalla tai toisella vienyt eteenpäin. Siten se on tukenut irtaantumista, jonka toteuttaminen on usein hyvinkin vaikeaa ja aikaa vievää (Browne 1987; Lundgren 1992; Husso 2003; Ojuri 2004). Emilialle leirillä toteutunut väkivaltakokemusten käsittely oli viimeinen sysäys eropäätökseen. Se oli ”viimeinen niitti”, joka muutti pitkällisen pohdinnan päätökseksi irtaantua väkivaltaisesta suhteesta.

Emilia: Ainakin mä sain ittelleni pontta siitä sillon, et mitä mä siltä omalta eläältä haluan. Kun oli sitä kummiskin vuoden verran pohtinu, ja se oli niinku se viimeinen niitti, et hei, et nyt niin kun. Et mä olin tehny tavallaan sen päätöksen sen leirin aikana, et nyt mä en enää kattele semmost elämää. Että, et tota, nyt kun mä meen kotio, jos tilanne ei niinku muutu, nii sit mää lähden.

Lähes kaikki eropäätöksen tehneet äidit painottavat vertaisilta saadun tuen merkitystä. On tärkeää saada puhua, mutta myös kuunnella ja havainnoida. Kuten Karita seuraavassa kuvaa, elettyjen kokemusten vertaaminen ja suhteuttaminen toisiinsa voi helpottaa vaikean ratkaisun tekemistä.

Karita: – – Mutta kyllä se on ollu iso juttu siinä, siinäkin välissä elämässä, että niitä ajatuksia pysty pikkuhiljaa sit täällä [ryhmässä, E.E] puhuun. Ja huomaa, että ne, jotka on sen eropäätöksen tehny, niin ne, että ne lapset selviää. Ja että sen saatto jostain lapsesta huomata, että hei, toihan on nyt paljon rauhallisempi, ku siellä ei oo kotona joku tilanne päällä. Ja sitten just, että hei, että toi on aika avuton ollu, mut toihan pärjää tosi hyvin yksin niitten lasten kaa, semmosia, tehdä havainnointia ja jutella. Kuitenki niin, et uskon, ettei kukaan niistä oo eronnu vaa sen takia kun kaikki muutkin, vaan sen, että se, se on ollu helpompi tehdä sitä omaa ratkasua.

Samalla toivo konkretisoituu, kun huomaa, ettei ole yksin kokemustensa kanssa (vrt. Campbell 2009, 117–118). Se voi saada elämänmuutoksen näyttämään mahdolliselta. Mahdoton se ei ainakaan ole, sillä jotkut saman kokeneet ovat kyenneet sen toteuttamaan. Vertaiset antavat arvokkaan esimerkin siitä, kuinka henkireikä voi avata väyliä johonkin parempaan. Se on ikään kuin tunneli, jonka toinen pää on aluksi muurautunut umpeen. Muuri voi kuitenkin vähitellen murtua ja antaa tilaa valolle, joka paistaa tunnelin päästä.

Ryhmän mahdollistaman irtaantumisen käsitteellistäminen henkireikäksi päättää tämän luvun. Olen osoittanut, että se antaa mahdollisuuden paitsi lepoon myös kipeiden kokemusten käsittelyyn. Sen lähtökohtana on Supermam-

mojen toiminnan mahdollistama arjesta irtaantuminen, jonka olen käsitteellistänyt irtiotoksi. Se taas ei olisi mahdollista ilman lapsesta irtaantumista ja muiden äitien seuraan asettumista, jota olen kuvannut hengähdystaukona. Ne kaikki ovat katkoksia, joita ryhmän toimintaan osallistuminen tuottaa äidin arkeen. Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan sitä, miten Supermammojen toimintaan osallistuminen saa merkityksensä myös sidoksina.

Sidoksia

Supermammojen ryhmän toimintaan osallistuminen saa merkityksensä paitsi kohtaamisina ja katkoksina myös sidoksina. Tässä luvussa kuvaan ensinnäkin ryhmän toimintaan osallistuvien äitien välistä yhteenkuuluvuutta. Se saa ilmauksensa myös äitien muodostamassa verkostossa, joka elää sidoksissa ryhmään mutta kuitenkin sen ulkopuolella. Seuraavaksi tuon esiin, miten Supermammojen ryhmä ja sen puitteissa toimiva verkosto rakentavat ihmissuhteita. Ne kietovat yhteen paitsi äitejä myös heidän perheitään. Nämä sidokset voivat hyvinkin elää myös ryhmän toimintaan osallistumisen lopettamisen jälkeen. Niiden lisäksi ryhmästä irtaantumisen jälkeen voi kuitenkin säilyä paljon muutakin. Lopuksi esitän, että ryhmään voidaan ylläpitää yhteyksiä myös siitä irtaantumisen jälkeen.

Yhdessä

Supermammojen toiminta tuo äitejä lähemmäksi toisiaan. Jotkut heistä viettävät pitkiä aikoja yhdessä Supermammojen toimintojen lomassa. Samalla keskinäinen kommunikaatio, tuki (Ruisniemi 2006, 158) ja työskentely yhteisen hyvän puolesta (Nylund 2000, 107) rakentavat yhteenkuuluvuuden tunnetta. Ei olekaan yllättävää, että osa äideistä kuvaa vahvaa yhteenkuuluvuutta suhteissa muihin Supermammojen ryhmän jäseniin. Leea on yksi heistä.

Leea: Et kyl se [Supermammat, E.E] on ollu iso osa itseasiassa elämää, kun rupee miettiin, et kuinka paljon siihen on mahtunu, kuinka paljon niihin vuosiin mahtu niinku kaikkee, et. Ja kuinka monen niin kun ihmisen ovesta oot päässy kurkistaan sisään ja näkeen niitten elämää.

Eija: Aivan.

Leea: Niin, sillä just, että siihen on mahtunu niin iloa, surua, naurua, myllerrystä, ihan kaikkee. Ja tietysti minä, joka oon käyny muita kerhojakin, niin ei se oo ollu niin yhtäläistä, vaikka nekin oli kerran viikkoon, tai joku äitikahvila. Ei se oo ollu sama juttu. Hyviä juttuja nekin on ollu, mutta ei, ei ne oo verrattavissa tähän

hommaan, koska en mä oo todellakaan niin monen ovesta päässy kurkistaan sisään, tai niitten, öö. Tässä on todella monen perheen asiat koskettanu, just jos on ollu vaikka niinku jonkun kuolemaa, niin on koskettanu, tosi syvälle ja kovaa. Tai sit just joku häät tai muut, kyllä ne on ollu semmosia isoja, merkityksellisiä asioita myös itselle.

Myös Supermammojen toimintaan osallistuvalla Siirillä on kerrottavaa yhteenkuuluvuudesta. Hän on aluksi kertonut, kuinka erään ryhmän ulkopuolisen äidin käytös oli saanut hänet loukkaantumaan ja järkyttymään. Siirin oli päästävä puhumaan tapahtuneesta. Ryhmän kokoontumisessa voisi puhua, mutta ohjelma oli jo alkanut Siirin tullessa paikalle. Hän alkoi silti kerrata kokemaansa, koska ei voinut muutakaan. Hänen myöskin annettiin puhua. Sillä hetkellä kuunteleminen oli tärkeämpää kuin ohjelman toteutus. Siiri kertoo, mitä sitten tapahtui.

Siiri: Siis olihan se semmonen me-henki, että nehän oli, kato, siis kuvainnollisesti lähteny mun kanssa näyttään sille äidille, että mikä on oikein ja mikä on väärin. Se, että voidaan alkaa nauraan. Se, et sä saat sen, sen ryhmän tunteen tai sen jonkun. Jollain se voi olla, nyt mä koen, että tällä hetkellä mulle on perhe semmonen.

Eija: Mmm.

Siiri: Et mulle on perhe, me ollaan me, me ollaan Aaltoset, ja me hoidetaan itte nää asiat, mutta se, et jos sulla onkin vaikka se yksi lapsi ja sä olet yksin, niin kyl lähän se sellanen, jos joku on tehny sulle väärin, on se Kela, on se sosiaalitoimisto, on se kuka vaan, niin nyt mennään sinne ja sanotaa.

Yhteenkuuluvuus on paljolti juuri sitä, mitä Leea ja Siiri kertovat sen olevan. Se on kokemus siitä, että kuuluu lähelle toista ihmistä. Se on sitoutumista toiseen ja elämistä tämän rinnalla. Siihen kuuluu vahvasti toisen puolustaminen ja puolelle asettuminen. Äidit rakentavat kokemaansa yhteenkuuluvuutta toiminnoilla, jotka ilmentävät ja uusintavat sitä (vrt. Nylund 2000, 110). Näin he luovat tilaa kokemukselle ryhmään kuulumisesta. Toisen puolustamisen lisäksi yhteenkuuluvuutta rakennetaan muun muassa osoituksilla läheisyydestä ja välittämisestä. Esimerkiksi halaaminen on joidenkin ryhmäläisten tapa näyttää, että he välittävät toisistaan.

Aiemmassa sitaatissa Siiri otti esiin myös toisen tärkeän asian. Joillekin äideille ryhmä voi olla ainoa yhteisö, johon he kokevat kuuluvansa. Ryhmän merkitys muiden yhteisöjen korvaajana nousee vahvimmin esiin muutamasta kertomuksesta, joissa Supermammojen toiminta on vielä ollut nuorille äi-

deille tarkoitettua. Kuten varhaista äitiyttä tutkinut Joanna Gregson (2009, 149–152) on todennut, suhteet ikätovereihin voivat heikentyä nuorena äidiksi tulemisen myötä. Samalla nuorilla äideillä voi olla suuri tarve solmia siteitä naisiin, jotka jakavat kokemuksen varhaisesta äitiydestä. Vertainen tietää jotakin siitä, mitä nuori äiti käy läpi. Lapsettomien ikätovereiden kanssa taas ei välttämättä tunnu enää olevan mitään yhteistä.

Susanna: – – Mutta, mutta niin kun siitä, ketkä oli mun ystäviäni, ja kenen kans mä niinku liikuin, niin, niin he on tehny paljon myöhemmin vasta lapsia. Elikkä mulla nyt tavallaan ei enää heidän kanssaan ollut semmosta yhteistä, ei ollu. Niin, kun sai tätä kautta esimerkiksi sitä vertaistukee, koska mä en omasta ystäväpiiristäni sitten saanu, koska heillä, he eivät tehneet niin aikasin lapsia.

Eija: Kyllä, kyllä. Kyllä, kyllä. Niin, että se ryhmä tavallaan tarjos sitä, mitä se oma ystäväpiiri ei voinut tarjota, koska he ei ollut siinä tilanteessa vielä?

Susanna: Joo. Heillä oli erilainen elämäntilanne, joo, mutta näillä oli samanlainen tai samankaltainen.

Yhteenkuuluvuuden ilmaisu ei rajoitu Supermammojen ryhmän sisälle. Äidit voivat elää toistensa rinnalla myös sen toiminnan ulkopuolella (ks. myös Pietilä-Hella 2010, 89–97). Vertaisryhmien ohella onkin mahdollista puhua myös vertaisverkostoista. Siinä missä vertaisryhmissä (yleensä) entuudestaan tuntemattomat ihmiset kokoontuvat tapaamaan toisiaan, vertaisverkostot muodostuvat usein spontaanisti seminaareissa, internetissä tai leikkipuistoissa. Verkostoista poiketen ryhmien kokoontumisajat on määritelty etukäteen. On tyyppillistä, että vertaistuen jakaminen toteutuu verkostoissa ilman etukäteissuunnittelua. (Nylund 2005, 203.)

Äitien verkosto on muodostunut Supermammojen ryhmässä, elää sen rinnalla ja rakentuu sidoksissa siihen. Sen jäsenyys on kuitenkin vain löyhästi yhteydessä ryhmän toimintaan. Verkostoon pääsee osalliseksi ryhmän kautta, mutta sen jäsenyys voi jatkua Supermammojen toimintaan osallistumisesta riippumatta. Siihen voi kuulua silloinkin, kun ryhmän toimintaan osallistuminen on tauolla. Ei myöskään ole tavatonta, että äiti toimii osana verkostoa sen jälkeen, kun on lopettanut ryhmän toimintaan osallistumisen. Tämä voi pitää yllä yhteyksiä verkoston jäseniin puhelimitse, verkossa tai kasvokkaisten tapaamisten turvin.

Kuten Supermammojen ryhmässä, myös verkostossa voi olla mukana monenlaisilla intensiteeteillä. Osa äideistä kertoo vahvoista sidoksista muihin verkoston jäseniin. He pitävät tiiviisti yhteyttä ja viettävät paljon aikaa yhdessä. Samalla verkosto mahdollistaa arjessa toteutuvan vastavuoroisen auttamisen. Verkoston jäsenet muun muassa hoitavat toistensa lapsia ja antavat tai lainaavat toisilleen tarpeellisia tavaroita ja joskus myös rahaa. (Vrt. Krok 2009, 173). He saattavat puhua verkostosta omana yhteisönä, porukkana tai jopa perheenä.

Toisaalta verkosto voi elää etäämmällä äideistä. Osalla heistä ei ole tapana pitää yhteyttä muihin ryhmän jäseniin Supermammojen toiminnan ulkopuolella. Kuitenkin verkosto on läsnä vähintäänkin tuen antamisen, pyytämisen ja vastaanottamisen mahdollisuutena. Siihen ei vaadita edes henkilökohtaista tai kasvokkaista yhteydenottoa yhteenkään ryhmän jäsenen. Supermammojen Facebook-ryhmä on paitsi tiedottamisen myös keskinäisen tuen kanava, jossa välitetään avuntarjouksia ja -pyyntöjä. Sen kautta kysellään neuvoja, pyydetään lastenhoitoapua ja vaihdellaan vanhoja tavaroita. (HM, 20.)

Verkostossa tehdään myös ryhmätyötä yksittäisten äitien auttamiseksi. Sen sisällä harjoitetaan samankaltaista talkootyötä, jota ystävien, perheiden ja naapureiden piirissä tehdään esimerkiksi muuttoavun toteuttamiseksi. Talkoita taas voidaan toteuttaa paitsi yhteisön myös sen yksittäisen jäsenen hyväksi. (Nylund 2000, 106.) Yksilön avunpyyntö kulkee äitiverkoston sisällä viesteinä, jotka välittyvät jäseneltä toiselle. Se saa aikaan toimintaa, joka usein on avun tarvitsijan näkökulmasta äärimmäisen tärkeää. Vaikuttavia esimerkkejä tukiverkoston voimasta ovat kertomukset siitä, miten joukko ryhmän jäseniä on antanut välttämätöntä apua yksittäiselle äidille.

Sinikka: Ja sitten, tota, on äitejä, ketkä on saanu hädön, tai on joutunu lähteen kotoo pois, tai on joutunu lähteen niin kun just turvakotiin, tai johonki niinku lasten kanssa. Ja joutunu jättään kaikki, kaikki niinku tavallaan taaksensa.

Eija: Nii, joo.

Sinikka: Nii, nii kyllä sitten aina, tota, aina on. Tai siis kahtena kertana, kun on ollu se-, semmonen tilanne, että on ollu niinku, niin molemmilla kerroilla ollaan kyllä porukalla saatu kasattua astioita ja silityslautaa ja kaikennäköstä. Ertei, vaikkei nyt niinku, eihän nyt keltään irtoa mitään pesukonetta tai tiskikonetta tai mitään sellasta, mutta ihan sellaseen perus-, niinku elämiseen. Et joltain on löytyny neljä haarukkaa, ja joltain on löytyny neljä lautasta, ja niinku.

Vertaisverkostojen toteuttama auttamistyö on erityisen tärkeää vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa perinteiset perheen sisäisen tuen muodot voivat olla vaikeasti tavoitettavissa maantieteellisen liikkuvuuden ja naisten työssäkäynnin yleisyyden vuoksi (Miller 2005, 1, 89). Samalla verkostojen tarjoama tuki voi ylittää myös yhteiskunnallisen avun katvealueille. Toisesta Sinikan kertomasta esimerkiksi käy ilmi, miten verkoston jäsenet auttoivat muutossa, jonka toteuttamiseen sosiaalitoimi ei myöntänyt harkinnanvaraista toimeentulotukea. Ilman heidän toimintaansa muutto olisi todennäköisesti jäänyt tekemättä.

Sinikka: Sitten on, tota, me ollaan käyty yks, tota, muutto tekemässä. Joo, Minna [ohjaaja, E.E] sai tota, ton noin, ton pakettiauton, ja me käytiin yks muutto tekemässä. Siis sellaselle perheelle, missä, ketä ei niinku, ei sosiaalitoimi, ei auttanut siinä, niinku siinä. Kuitenki neljä huonetta ja keittiö, se ei oo mikään. Se ei oo semmonen puolentoista tunnin muutto. Niin se oli tyrmätty jostain syystä sosiaalitoimesta, että oli jollain, jollain lomarahoilta olis pitänyt muuttaa niin kun. Niin, että te ootte saanu lomarahoja kuukausia sitten, että teidän pitäis niillä muuttaa.

Kuten edellisestä käy ilmi, myös Supermammojen ryhmän ohjaajat ovat osa verkostoa. He tuovat sen jäsenten käyttöön paitsi materiaalisia resursseja myös ammatillisen osaamisensa. Näin mahdollisuus professionaaliseen tukeen on läsnä myös äideille, jotka eivät sillä hetkellä osallistu ryhmän toimintoihin. Lisäksi se voi tavoittaa heidät, jotka eivät kerro tarvitsevansa apua ja ovat etäällä verkoston ytimestä. Äitien verkostossa kulkee myös viestejä, jotka ilmaisevat huolta jostakusta. Ne voivat välittyä ohjaajille ja antaa heille tilaisuuden pohtia auttamisen mahdollisuutta.

Huoli ja auttamisen mahdollisuuden punninta ovat ryhmän käytännöissä aika ajoin läsnä. Erityisen vahvasti ne tulivat esiin yhden ryhmän kokoontumisen lopulla, kun eräs äiti pysäytti kaksi ohjaajaa. Hän oli huolissaan vertaisestaan, jota kukaan ei ollut hetkeen nähnyt ja joka ei itse ollut pyytänyt apua. Toinen ohjaaja pohti, että tämän äidin luokse olisi varmaankin syytä mennä käymään yhdessä. (HM, 18.) Hänestä siis yhteinen vierailu äidin luo olisi todennäköisesti ollut hyvä ratkaisu. Sen voi ymmärtää osoituksena siitä, että verkoston jäsenet pitelevät toisistaan kiinni silloinkin, kun sidokset heidän väliltään ovat vaarassa katketa. He pyrkivät pysymään yhdessä silloinkin, kun olisi helpompaa olla erillään.

Lähellä

Verkoston sisällä elää moninaisia ihmissuhteita. Jotkut äidit ovat keskenään läheisempiä kuin toiset. Osa heistä tahtoo syystä tai toisesta pitää muut äidit verraten etäällä itsestään. Kuten edellisessä luvussa toin esiin, jotkut heistä tapaavat toisiaan ainoastaan Supermammojen toiminnan puitteissa. Toisaalta jotkut äidit elävät hyvinkin lähellä toisiaan. Sekä äitien muodostamassa verkostossa että Supermammojen ryhmässä on tilaa myös läheisten ystävyysuhteiden syntymiselle. Kuten Marianne Nylund (2005, 203) esittää, vertaisten yhteisöllisistä verkostoista voi löytää myös hengenheimolaisen, jonka kanssa tavataan myöhemmin kahden kesken.

Siiri: Et mullaki on tällä hetkellä mun ystävii, niin on, oikeesti siis läheisiin ystäviin kuuluu Fanni, joka on tullu niinku ryhmään silloin. Niin mehän ei keritä kauheesti näkeen, hän tekee paria työtä ja on yksinhuoltaja, mutta soitetaan monta kertaa viikossa, siis monesti, monesti päivittäin, mutta nyt, nyt on ollu kiireellisempää. Siis joo, mutta kolme, neljä kertaa viikossa täytyy soittaa, et tiedetään niinku. Ja on tehty reissuja yhdessä. Ja siis on, on aikoja kun pitää nähdä, nähdä, mutta niin erilaisen elämän eläneen ihmisen kanssa sitten me on niinku löydetty, niin, siis se vertaistuki.

Antamalla tilaa äitien välisten ystävyysuhteiden rakentumiselle Supermammojen ryhmä voi osaltaan lievittää sitä eristäytyneisyyttä ja yksinäisyyttä, jota erityisesti kotonaan lasta hoitavat äidit saattavat joutua kohtaamaan (Krok 2009, 179). Kuten äitiyttä tutkinut Eeva Jokinen (1996, 86–92) kuvaa, äiti on tyypillisesti kodin ainoa aikuinen nainen. Hänen luonaan ei ole muita naisia, eikä koulu- tai työpäivien aikaan muita kuin hoivattava lapsi. Äiti jää kotiin, kun muut lähtevät. Ryhmä taas voi olla paikka, jonne kotoa voi lähteä muiden naisten yhteyteen. On kuitenkin aivan eri asia saada ystävä kuin olla ryhmässä kaksi tuntia kerran viikossa.

Ryhmä paitsi edesauttaa äitien välisten sidosten rakentumisesta myös lujittaa olemassa olevia suhteita. Erityisesti Supermammojen toiminnan alkuaikoina se on tarjonnut kohtaamispaikan myös ystäväjoukoille. Monet lähion nuoret äidit tunsivat toisensa ja jotkut heistä pitivät tiiviisti yhteyttä. Osa heistä kävi joukolla ryhmässä. Joitakin äitejä Supermammojen toiminta taas toi lähemmäksi vertaisia, jotka he olivat aiemmin tunteneet vain pintapuolisesti. Ryhmä rakensi ja vahvisti sidoksia, jotka saivat ilmauksensa vertaisten tavasta jakaa

äitiyden lisäksi muitakin elämän osa-alueita. Kuten Anu seuraavassa kuvaa, Supermammojen ryhmä saattoi muodostua osaksi yhdessäoloa, jota äidit toteuttivat sen ulkopuolella.

Anu: Nii, ja sit ku meitä oli, siis joka tapauksessa voi sanoo, että me oltiin yhdessä niitten tiettyjen äitien kanssa, meit oli aika monta, niinku muutenkin arkipäivät, että kyllähän se sitten oli kiva lähtee niitten kanssa välillä vähän johonkin muuallekin [ryhmään, E.E].

Eija: Nii, eli teit oli siinä semmonen kaveriporukka.

Anu: Oli, oli. Kyllä, et itseasiassa aika montakin äitiä oli kyllä siihen aikaan, sit tosiaan viikolla nähtiin ihan, voi sanoo päivittäin. Oltii lasten kanssa puistossa, tai sit saatettiin olla aina, mennä kahville vähän johonkin, ja kaikki lapset oli tietenkin aina meillä mukana ja näi, mutta kyllä me joka päivä nähtii, voi sanoo, sitten ihan. Asuttiin kumminkin aika lähekkäin kaikki, ni.

Äitiyhteisöillä oli merkityksellinen rooli monen naisen elämässä. Yhtäältä ne tarjosivat mahdollisuuden jakaa lastenhoidon arkisia rutiineja, kuten ulkoiluja. Toisaalta niiden sisällä toteutettiin monen nuoren naisen elämään kuuluvia toimintoja, kuten illanviettoja. Täten yhteisöjen toiminnan voi tulkita myös mahdollisuudeksi säilyttää kosketus nuorten suosimiin aktiviteetteihin, jotka ovat saattaneet olla merkityksellinen osa elämää ennen lapsen syntymää (vrt. Gregson 2009, 152). Samalla ”äitijengi” tai ”ratasjengi” jakoi myös arkiset juhlahetket.

Iiris: Joo, et ku kotona oltii, niinku mä sanoin, että kauppaan ku menit, ni siellähän ne oli valmiiks kaikki ostarilla jo odottamassa. Että siellä ne oli, ra-, kauhe ratasjengi, kato, mentii sitte kahville.

Eija: Ai?

Iiris: Joo, et näin kävi useesti, että siel oli isokin ryhmä kahvilla, tai sit vaan jutusteltiin siinä ulkona, et kun kaikki tuli aamupäivällä tietysti sit kaupoilla käymään. Mmm, et ku ei ollu töitä eikä opiskeltu, ja lapset oli pieniä, nii se oli sitte se päivän kohokohta, kun aamulla lähit kauppaan.

Äitien väliset sidokset ulottuvat usein myös heidän lapsiinsa. Osa äideistä kertoo, kuinka heidän lapsensa on saanut Supermammojen toiminnan piiristä kummin. Monilla heistä on vastavuoroisesti ryhmän toimintaan osallistuva kummilapsi. Aikuiskontaktien välittämien suhteiden lisäksi lapset solmivat sidoksia vertaisiinsa. Jotkut äidit kertovat, kuinka heidän lapsensa ovat Supermammojen toiminnan puitteissa rakentaneet suhteita toisiinsa. Ryhmän toimintaa havainnoitaessa olikin helppo huomata, että äitien ohella myös lapset

ystävystyvät keskenään (HM, 40). Samalla lasten ystävyysuhteet voivat äitien välisten sidosten tavoin ulottua Supermammojen toiminnan ulkopuolelle.

Kummius ja ystävyystyneiden lasten vanhemmuus pitelevät äitejä ja heidän perheitään kiinni toisissaan. Se lienee yksi syy siihen, miksi äitien väliset sidokset eivät välttämättä katkea Supermammojen toiminnasta irtaantumisen jälkeenkään. Jotkut äidit kertovat olevansa vähintäänkin tietoisia toistensa kuulumisista. Osa heistä kohtaa toisiaan ainakin satunnaisesti ja osa ei. Jotkut äidit kuitenkin arvelevat, että potentiaalinen kohtaaminen olisi vuosikymmentenkin jälkeen yhtä vapautunut kuin ennenkin, koska historia sitoo heitä yhteen. Jotkut heistä taas ovat pitäneet yllä läheisiä ystävyysuhteita, jotka ovat kestäneet tähän päivään saakka. Pinja on yksi heistä.

Pinja: Ja, ja todennäköisesti siis ilman Supermammoja, niin tota, niin mulla ei olis muutamia semmosia ystäviä, mikkä mä olin tietysti tienny ulkonäöltä ja niinku näin, mut et sitä kautta on myöski tullu ihan sellasia, kenen kanssa on ihan tänä päivänäkin niinku tosi paljon tekemisissä. Et kyl se niinku sitäkin toi, toi sitte.

Myös lasten välillä elää pitkäkestoisia sidoksia. Osa äideistä kertoo, kuinka lapset ovat pitäneet tiiviisti yhteyttä senkin jälkeen, kun he ovat lopettaneet Supermammojen toimintaan osallistumisen. Jotkut heistä ovat vaalineet vuosien ajan ystävyysuhteita, joka ovat saaneet alkunsa ryhmässä. Tavatonta ei ole sekään, että Supermammojen toimintaan samanaikaisesti osallistuneet lapset ovat vartuttuaan solmineet parisuhteen. Seuraavassa Pilvi kertoo, kuinka hänen poikansa jakaa seurustelukumppaninsa kanssa kokemuksen ryhmässä vietetystä lapsuudesta.

Pilvi: Et sellanen hauska tässä nyt vielä täytyy kertoa, et mun Olli tosiaan, niin siellä sitten Supermammoissa on tutustunu tämmöseen Viiviin justiin. Ja hänen tyttänsä Silja, he seurustelee nyt keskenää.

Eija: Ai?

Pilvi: Ja Viivin kanssa siitä puhuttiinkin, että noh, kyllähän ne on jo ollu hiekkalaatikolla keskenään siellä leirillä leikkimässä sillon, että. Ja nyt he tosiaan asuu yhdessä, että semmonenki tapaus tässä, tässä sattunu sitte. Et vaikka niinku, siinähan oli siis pitkän aikaa, että hehän on nyt vasta sitten tutustunu oikeestaan, mää ymmärsin, että nyt sitten niin kun koulussa olisivat periaatteessa tutustunu. Tuskin tiesivätkään siis siitä, että ovat olleet yhtä aikaa ryhmässä.

Eija: Nii, nii. Nii, nii.

Pilvi: Että tota sitte, sit tosiaan, ku se rupes olemaan vähän varmempaa se seurustelu, nii sit mä niinku sanoin, että tota, et oisko, et onks tämmönen, onks sen äitin

nimi Viivi, ja isän nimi Aaro. No, on. Ja mää sanoin, et no, sitten se on se tyttö, että oottehan te. Ai jaa, ollaan vai. Mää sa, et no, ootte joo. Et tämmöne, tämmöne hauska sattuma sitte, mut tota, cipä siinä sitte, sen kerran.

Kuten Pilvin kertomasta käy ilmi, myös varttuneiden lasten parisuhde voi yhdistää äitejä Supermammojen toiminnasta irtaantumisen jälkeen. Parisuhteen jatkuessa äitien välinen yhteys voi syventyä ja saada uudenlaisia muotoja. Siihen saattaa heijastua odotus siitä, että äidit voisivat joskus tulla saman lapsen isovanhemmiksi. Kun vuodet kuluvat, aikuiset lapset saattavat alkaa harkitsemaan perheen perustamista. Jotkut heistä ovat myös toteuttaneet sen. Pieni joukko äitejä kertoo, kuinka ryhmän yhdistämät lapset ovat aikuisiällä saaneet omia lapsia.

Paula: Tällä hetkellä meillä käy semmonen nuori pari, jonka kummatkin, molempien äidit on käyny Supermammoja. Ja molempien äidit on ollu mun ystäviä, on yhä edelleen, mutta toisen kaa oltiin ryhmässä ihan äärettömän hyviä ystäviä. Sit meillä niinku, ei välit katkennu tai mitään, mut ei vaan pidetty yhtä. Ja hän sano aina pojastaan, että mä varaan ton teijän Oonan tolle mejän pojalle. Mä en ikinä muistanu, koska sillä oli kaks poikaa, että kummalle. Ja se sano, että toi teijän Oona tulee pistään sen niin ojennukseen.

Eija: Ni.

Paula: Että se on niin justina. Niin nyt tää poika ei seurustele mejän Oonan kanssa, mutta yhen tytön kanssa, ja heillä on kaks lasta, ja he käy meillä aina välillä kylässä. Niin kyllähän se on jotenki huvittavaa, että me ollaan aikanaan teijän äitien kaa työnnetty teitä rattaissa, ja nyt te käytte täällä meillä niinku omien lasten kaa viettämässä viikonloppuja.

Isovanhemmaksi tuleminen yhdistää äitejä elämäntilanteessa, jossa on jotakin samaa kuin heidän menneisyydessään. Osallistuessaan Supermammojen ryhmän toimintaan he jakoivat kokemuksen elämänvaiheesta, johon on liittynyt suuria muutoksia. Äidiksi tulemisen jälkeen heidän elämänsä ei ole ollut samanlaista kuin ennen. Kuitenkin myös isoäidiksi tuleminen on merkittävä muutos naisen elämässä (Shlomo, Taubman-Ben-Ari, Findler, Sivan & Dolizki 2010). Isovanhemmuuden yhdistämät äidit astuvat yhdessä tähän muutokseen. Naiset, jotka ovat jakaneet äitiyden, jakavat myös isovanhemmuuden.

Yhteydessä

Kuten edellä on esitetty, Supermammojen toiminnan kautta rakentuneet ihmissuhteet voivat säilyä myös ryhmästä irtaantumisen jälkeen. Samalla ihmissuhteet voivat osaltaan kiinnittää ryhmään. Vertaisryhmien toimintaperiaatteille on tyypillistä, että niihin osallistuminen on väliaikaista. Ryhmän toiminnassa ollaan mukana niin kauan, kun se koetaan tarpeelliseksi. (Nylund 1996, 203–204.) Kuitenkin äidit käyvät Supermammojen ryhmässä toisinaan myös silloin, kun he tulkitsevat tarpeen siihen päättyneeksi. Jotkut heistä tulevat sinne silloin tällöin tapaamaan ihmisiä, joista on tullut tavalla tai toisella tärkeä osa omaa elämää.

Silloin kun ryhmässä käydään muutenkin kuin vain tervehtimässä muita, ajatus Supermammojen toiminnasta irtaantumisesta tuntuu usein kaukaiselta. Irrottautuminen voidaan kokea jopa mahdottomaksi ennen sen toteuttamista. Ryhmän toimintaan osallistuminen voi olla niin suuri osa elämää, että sen lopettaminen ei tunnu vuosikausiin realistiselta vaihtoehdolta. Kuten Vilja seuraavassa kertoo, äidit saattavat vitsailla tulevansa ryhmään vielä vanhuusiässäkin. Samalla oman lapsen nuorta ikää saatetaan pitää toivottuna osoituksena siitä, että ryhmässä voi luontevasti käydä vielä vuosikausien ajan.

Eija: – – Mitä sä aattelet, kun toi ryhmä on kuitenkin ollu jo melkei kolkyt vuotta toiminnassa, nii luuleks sä, että se jatkuu edelleenkin tästä näi?

Vilja: Juu, ei se voi mihkää loppua.

Eija: Ei voi loppua?

Vilja: Nii, ihan kauhistuttaa, joskus ajatteleeki sillai, et mitäs sit vaikka jos joku Emma [ohjaaja, E.E] on niin vanha, että miten se sit jaksaa, eihän se nyt vaan voi lopettaa siellä niinku olemista. Ja sitkin kun jotkut, noi muut äidit vitsailee, että just niinku Katriinakin, että se tulee sinne rollaattorin kanssa ja jonkun lapsenlapsensa kanssa, että kyllä minä tänne vielä tulen. Nii, ja itekin oon aatellu sillain, niin, kun se pienin on onneks nyt vasta sen ikänen, että kyllähän mä tässä vielä kymmenen vuotta voin hyvin käydä.

Ei olekaan yllättävää, että ryhmän toiminnasta irtaantuminen tapahtuu varsin usein asteittain. Se ei ole selkeärajaista vaan ennemminkin vaiheittaista. Äidit voivat osallistua ryhmän toimintoihin satunnaisesti ennen kuin jättäytyvät niiden ulkopuolelle. Irtaantumisen määrittely ei myöskään ole yksiselitteistä. On äitejä, jotka osallistuvat Supermammojen toimintaan erittäin vaihtelevas-

ti. He saattavat olla pois hyvinkin kauan, mutta tulevat takaisin. Siksi voi olla vaikeaa erottaa, onko ryhmän kokoontumiseen tulossa ensikertalainen vai pitkään poissa ollut äiti. Ei ole tavatonta, että äiti voi olla vuodenkin poissa ryhmän toiminnoista ennen kuin palaa takaisin niiden pariin.

Kun ryhmän toimintaan osallistuminen aikanaan loppuu kokonaan, siihen ei yleensä ole erityistä syytä. Enemminkin Supermammojen toimintaan osallistuminen jää arjesta pois ikään kuin huomaamatta. Irtaantuminen yksinkertaisesti tapahtuu. Näin siihen ei myöskään liity sellaisia vaikeuksia, joita joidenkin äitien mielikuvat irtaantumisen raskaudesta voisivat ennakoida. Äidit kertovat, että ryhmän toiminta ei vain jossakin vaiheessa ole tuntunut sopivan heidän elämäänsä. Kuten äitiryhmien toiminnalle näyttää olevan tyypillistä, siihen osallistutaan yleensä silloin, kun lapsen hoiva on hallitseva osa elämää (Vanhanen-Silvendoin 1996; Pietilä-Hella 2010). Tyypillisimmin työelämään siirtyminen, opintojen aloittaminen tai lasten varttuminen ovat saaneet aikaan kokemuksen siitä, että ryhmällä ei enää ole tilaa äidin arjessa.

Irtaantuminen ei kuitenkaan katkaise sidoksia ryhmään. Siihen voidaan senkin jälkeen säilyttää monenlaisia yhteyksiä. Ryhmä elää aina muistoina, joihin voi palata jälkikäteen. Osa äideistä kertookin palaavansa aika ajoin muistelemaan aikoja, jolloin he ovat osallistuneet ryhmän toimintaan. Välillä ne saattavat olla vuosikausiakin taka-alalla, mutta eivät pysyvästi unohtuissa. Joillakin heistä on myös valokuvia, joihin on tallentunut muistoja Supermammojen ryhmästä. Haastatellessani Anettea hän esitteli ryhmän toiminnoista otettuja kuvia. Niiden katseleminen oli tapa suuntautua muistelemaan aikoja, jotka voivat tänäkin päivänä saada aikaan kokemuksen tyytyväisyydestä.

Anette: Et ihan hyvällä, joo, tosiaan niinku täytyy muistella ja ajatella Supermammojen aikoja, et kyl se semmonen, semmonen tuki oli. Ja tota, et niinku tavallaan saa olla onnellinen ja tyytyväinen, että on tämmötteeseen kuulunu.

Eija: Aivan, aivan.

Anette: Mmm, et kun se kumminkin oli niin kun, niin, se tosiaan oli niiden kaikkien vuosien kesä, syksy, talvi, et ainahan meillä oli niinku jotain. Että ihanat valokuvat ja ihanat muistot, ni.

Kauniit muistot voivat myös houkuttaa kuulemaan ryhmän tämänhetkisistä toiminnoista. Jotkut äidit osoittivat haastattelutilanteessa tunteavansa ryhmän nykyistä toimintaa, vaikka he eivät olleet siihen vuosikausiin osallistuneet-

kaan. Heillä on kuitenkin ollut kytköksiä ihmisiin, joille ryhmän tämänhetkinen toiminta on tuttua. Osa äideistä taas toivoi minun kertovan, miten Supermammojen ryhmä toimii tällä hetkellä. Joitakin houkutti myös mahdollisuus käydä tutustumassa ryhmän tämänhetkiseen toimintaan ja siihen osallistuviin äiteihin. Ryhmässä voisi käydä katsomassa, mitä siellä tehdään ja keitä siellä käy. Siellä voisi nähdä, millaiseksi omaan menneisyyteen kuuluva paikka on muuttunut.

Omakohtaiset kokemukset voivat myös kutsua takaisin ryhmän toiminnan piiriin. Osa Supermammojen ryhmästä irtaantuneista äideistä mietti haastattelussa mahdollisuutta ottaa tavalla tai toisella osaa ryhmän toimintoihin. Jotkut heistä pohtivat Supermammojen toiminnan tukemista ryhtymällä vapaaehtoiseksi lastenohjaajaksi tai jopa lahjoittamalla rahaa ryhmälle. Heidän ajatuksensa Supermammojen toiminnan tukemisesta voivat palautua ilmiöön, jota kutsutaan auttamisvelaksi. Tällöin he haluavat tarjota ryhmälle apua siksi, koska ovat aikanaan itse hyötyneet sen toiminnasta. Äidit pitävät toimintaa erityisen tärkeänä avustuskohteena, koska he ovat omakohtaisesti kokeneet, mitä se on. (Laimio & Karnell 2010, 18.)

Samalla positiiviset kokemukset ryhmästä saavat aikaan suosituksia Supermammojen toimintaan osallistumisesta. Esimerkiksi ystävän äidiksi tuleminen voi palauttaa mieleen ajat, jolloin ryhmän toiminta on ollut osa omaa elämää. Sanoittamalla muistojaan äidit voivat välittää tietoa ryhmästä muillekin. Monet heistä myös kertovat tekevänsä niin. He puhuvat siitä, miten ovat Supermammojen toimintaan osallistumisen kokeneet. Samalla heillä on mahdollisuus paitsi suositella ryhmän toimintaa myös neuvoa, miten sen piiriin voi hakeutua. Useimmiten jopa vuosikymmeniä sitten ryhmästä irtaantuneet äidit vähintäänkin tietävät jonkun, jolta voi saada ajantasaista tietoa Supermammojen toimintaan hakeutumisen tueksi.

Viestit Supermammojen ryhmän olemassaolosta kulkevat paitsi äideiltä äideille myös äideiltä tyttärille. Myös isoäidiksi tuleminen saattaa palauttaa mieleen muistoja ryhmän toimintaan osallistumisesta. Samalla se voi saada aikaan pohdintoja siitä, olisiko Supermammojen ryhmä sopiva paikka omalle tyttarelle. Jotkut äidit kertovat kehottaneensa tyttäriään tutustumaan ryhmän toimintaan. Osa heistä on jo käynytkin siellä lapsuudessaan, mutta kaik-

ki eivät muista sitä kovinkaan selkeästi. Varhaisimmat kokemukset ryhmästä saattavat olla ajalta, jolloin tyttäret ovat olleet vielä hyvin pieniä lapsia. Äidit voivatkin joko kannustaa tyttäriään menemään ryhmään ensi kertaa tai palamaan sinne vuosien jälkeen.

Tea: – – Kyllä niinku suosittelen lämpimästi. Ja meinaan nyt suositella omallekin tyttärelle, ku hän nyt odottaa vauvaa, että sinne vaan sitte Millan kanssa, että kun ne on Millan kanssa lapsuudenkavereita. Et kun niillä on tosiaan tosi vähän ikäeroo, mun tyttärellä ja Millalla, että ne on ollu tänä päivänäkin todella hyviä ystäviä niinku keskenää. Ja, ja Milla sanokin mulle, et hän houkuttelee sitten heti Ainon mukaan, että. Mää sa, et täytyy jatkaa perinteitä. Ni, ilman muuta, ni.

Eija: Kyllä.

Tea: Tommonen on kerran, niinku mahdollisuus tommoseen on, että tuetaan, tuetaan sitä vanhemmuutta ja äitiyttä, nii sehän on ihan hieno asia kaikilla tavoin, että tota, joku viittii tämmöstä työtä tehdä. Se on harvinaista kyllä.

Juuri se, että ryhmän jäsenyys kulkee sekä äidiltä äidille että sukupolvelta toiselle on yksi syy Supermammojen toiminnan pitkäikäisyyteen. Ryhmä lakkaa aikojen kuluessa ole-masta tarpeellinen jäsenilleen, mutta aina on ihmisiä, jotka sitä voisivat tarvita. Ryhmästä irtaantuneiden äitien välittämä tieto antaa heille mahdollisuuden pohtia, voisivatko he hyötyä sen toiminnasta. Ryhmän elinkaari pitenee, kun tieto sen

Matka Supermammojen ryhmässä voi alkaa lapsuudessa ja jatkaa aikuisena

olemassaolosta tavoittaa kohderyhmänsä. Näin se voi kiinnittyä jatkossakin osaksi niiden ihmisten elämää, jotka sen kokevat tarpeelliseksi. (Vrt. Nylund 1996, 203–204.)

Äideillä on myös tärkeä viesti. Supermammojen toiminnan on jatkuttava. Äidit tietävät, että jatkossakin on ihmisiä, jotka sitä tarvitsevat. He kertovat äideistä, jotka tarvitsevat paikan tavata toisiaan. On ihmisiä, joiden on saata-va kontakteja vertaisiin tai ammattilaisiin. Jotkut ovat väsyneitä ja kaipaavat mahdollisuutta irtaantua hetkeksi lapsestaan. Heillä on oltava mahdollisuus päästä toiminnan piiriin. Lisäksi vastaavanlaista ryhmätoimintaa olisi syytä järjestää muuallakin. Mahdollisuudet päästä osalliseksi vastaavasta toiminnasta eivät saa riippua äidin asuinalueesta. Kuten Saija seuraavassa toteaa, vertaisryhmätoiminnan tarve ei kavennu. Se kasvaa.

Saija: Kun maail-, tuntuu, että enemmän ja enemmänhan ihmiset tarvitsevat aina semmosta ryhmää ja tukea, ja. Se on vaa mun mielipiteeni, mutta tuntuu jotenki, että mitä enemmän mennään eteenpäin maailmassa, niin enemmän ihmiset tarvitse-
vät niinku aina sitä, et joku kannattelee.

Eija: Aivan.

Saija: Ja just tätä tukiverkostoo ja tukea. Ja hyvähän se on, että niitä olis sitte ihmisille antaa tommosia kokoontumispaikkoja ja henkireikiä, kun tietämättä ihmisten sosiaalisia taustojaki, ni se voi olla jollekki ihan ehdoton henkireikä.

Vertaisryhmätoiminnan merkityksellisyyden korostaminen päättää tämän luvun. Edellä olen tuonut esiin, miten Supermammojen toimintaan osallistuminen saa merkityksensä myös sidoksina. Ne ilmenevät ensinnäkin yhteenkuuluvuutena, joka heijastuu myös äitien muodostaman verkoston toiminnasta. Lisäksi olen todennut, kuinka sekä Supermammojen ryhmä että sen puitteissa toimiva verkosto rakentavat ihmissuhteita. Nämä sidokset voivat hyvinkin elää myös silloin, kun ryhmän toimintaan osallistuminen on loppunut. Kuten viimeiseksi esitin, ne eivät kuitenkaan jää ainoaksi yhteydeksi ryhmään siitä irtaantumisen jälkeen. Seuraavaksi siirryn tiivistämään tämän tutkimuksen tulokset ja esittämään niihin perustuvat johtopäätökset.

Lopuksi

Seuraavassa vedän yhteen tämän tutkimuksen tuloksia ja esitän niihin perustuvia päätelmiä. Tulosten tiivistämisen ja arvioinnin jälkeen kuvaan Supermammojen ryhmätoiminnan mahdollisuuksia lapsiperheiden tukemista tavoittelevan työn kentällä. Minkä tahansa toiminnan soveltamisella on kuitenkin rajoituksensa. Lopuksi pohdinkin seikkoja, joita vertaisryhmätoimintaa toteutettaessa on otettava huomioon.

Vertaisryhmätoiminnan merkitykset ja mahdollisuudet

Tämän tutkimuksen tarkoitus on ollut kuvata käytäntöjä, joilla Supermammojen ryhmässä tuetaan siihen osallistuvia äitejä. Ensimmäiseksi kysyin, *millaista ryhmän toiminta on ollut sen historian aikana*. Tutkimuksessani olen osoittanut, että Supermammojen ryhmä on saanut alkunsa pienimuotoisesta lähiötoiminnasta. Vuosien saatossa toiminta on muuttunut moninaisemmaksi, professionaalisemmaksi ja laajemmalle äitijoukolle suunnatuksi. Toisin kuin ryhmän elinkaaren alussa, sen toimintaan osallistuvat äidit eivät enää jaa kokemuksia varhaisesta äitiydestä ja samassa lähiössä asumisesta. Samalla Supermammojen aktiviteetteihin osallistuvat ammattilaiset ovat osaltaan muovanneet ryhmän toimintaa professionaalisemmaksi ja monipuolisemmaksi.

Seuraavaksi kysyin, *millaista toimintaa ryhmässä järjestetään ja mitkä periaatteet ohjaavat toimintaa*. Olen todennut, että ryhmän toiminta koostuu useista elementeistä. Sen perustana ovat viikoittaiset kokoontumiset, joiden lisäksi järjestetään retkiä ja muita virkistäytymiseen tähtäviä aktiviteetteja sekä pienimuotoista varainkeruutoimintaa. Myös jokavuotinen kesäleiri on keskeinen osa Supermammojen ryhmän toimintaa. Lisäksi ryhmässä jaetaan joulupaketteja sen toimintaan osallistuville äideille. Supermammojen toimin-

taa ohjaavia periaatteita ovat osallisuus, avoimuus, vapaachtoisuus ja sitoutumattomuus.

Kolmanneksi kysyin, *keitä ryhmässä työskentelee ja millaista työtä he tekevät Supermammojen toimintaan osallistuvien äitien tukemiseksi*. Kuten olen tutkimuksessani osoittanut, ryhmän toiminta vaatii toteutuakseen useiden toimijoiden työpanosta. Supermammojen ryhmässä työskentelee vastuuäidin lisäksi ohjaajia ja lastenohjaajia. Ohjaajat voivat käydä äitien kanssa kahdenkeskisiä keskusteluja ja solmia heidän kanssaan asiakassuhteita, mutta samalla he myös määrittävät ryhmän toiminnan rajat. Lastenohjaat sen sijaan huolehtivat äitien lapsista. Vastuuäiti puolestaan organisoii ja toteuttaa ryhmän ohjelmaa ohjaajien kanssa samalla, kun osallistuu siihen muiden äitien tavoin.

Erityisen kiinnostunut olen ollut ryhmän toiminnasta äitien kokemana. Kysyin, *millainen merkitys Supermammojen toiminnalla on siihen osallistuneille äideille*. Tarkasteltuani äitien kokemuksia olen todennut, että Supermammojen toimintaan osallistuminen merkitsee ensinnäkin kohtaamista ja kohdatuksi tulemistä. Ryhmä kutsuu äitejä kohtaamaan sekä vertaisia että ammattilaisia. Sekä vertaistuki että ammatillinen auttaminen palautuvat kohtaamisiin, jotka toteutuvat tuen antamisen ja vastaanottamisen mahdollistavassa, usein vapaaksi luonnehditussa ilmapiirissä. Ne luovat tilaa paitsi emotionaalisesta tuesta, kokemustiedon jakamisesta ja konkreettisesta huolenpidosta koostuvalle vertaistuelle myös professionaalille tuelle, jonka muodot vaihtelevat arkipäiväisten ongelmien ratkaisemisesta vaikeissa elämäntilanteissa olevien äitien auttamiseen.

Toisekseen ryhmän toimintaan osallistuminen merkitsee arkielämästä irtaantumista. Supermammojen toimintaan osallistuminen tuottaa katkoksia äidin arkeen. Niitä voidaan kuvata ensinnäkin hengähdystaukona, joka koostuu sekä lapsesta irtaantumisesta että muiden äitien seurassa olemisesta. Hengähdystauko merkitsee myös irtiottoa arjesta. Irttaantuminen voi olla sekä fyysistä että mentaalista, jolloin äiti paitsi irrottautuu konkreettisesti arjen tiloista myös suuntautuu pois päin niistä. Irtiotolla on erityinen merkitys vaikeissa elämäntilanteissa. Se on henkireikä, joka mahdollistaa sekä levon että kipeiden kokemusten käsittelyn.

Supermammojen toimintaan osallistuminen saa merkityksensä myös sidoksina. Ryhmän toimintoihin osallistuminen rakentaa äitien välille yhteenkuuluvuuden tunnetta, joka tuo heitä lähemmäs toisiaan. Se saa ilmauksensa myös äitien muodostamassa verkostossa, joka elää sidoksissa Supermammojen ryhmään mutta kuitenkin sen ulkopuolella. Sekä Supermammojen ryhmä että sen puitteissa toimiva verkosto rakentavat ihmissuhteita. Ne taas kietovat yhteen paitsi äitejä myös heidän perheitään. Nämä sidokset saattavat hyvinkin elää myös ryhmän toimintaan osallistumisen lopettamisen jälkeen. Niiden lisäksi äiti voi kuitenkin ylläpitää monenlaisia yhteyksiä ryhmään irtaannuttuaan sen toiminnasta.

Edellä esitetty jaottelu ei ole selkeäraajainen. Kohtaamisten, katkosten ja sidosten ulottuvuudet saavat erilaisia painotuksia eri äitien kertomuksissa. Lisäksi ne ovat osittain päällekkäisiä ja toisiaan leikkaavia. Samalla nämä ulottuvuudet ovat myös jossain määrin riippuvaisia toisistaan. Esimerkiksi kohtaamisen kokemukset olisivat toisenlaisia, mikäli äiti ei samanaikaisesti saisi hengähtää. Hän ei kohtaisi muita yksin vaan lapsensa kanssa. Tällöin kohtaamiset myös rakentaisivat ainakin jossain määrin erilaisia sidoksia.

Tutkimustuloksia tulkittaessa on otettava huomioon myös se, että lähes kaikki haastatellut äidit ovat olleet monta vuotta mukana Supermammojen toiminnassa. Jotkut heistä ovat osallistuneet ryhmän toimintaan jopa yli kymmenen vuoden ajan. Sen sijaan ne äidit, jotka eivät syystä tai toisesta ole halunneet jäädä osaksi Supermammojen ryhmää, ovat tämän tutkimuksen ulkopuolella. Tutkimusaineisto on todennäköisesti valikoitunut kuvaamaan niiden äitien kokemuksia, jotka ovat kokeneet ryhmän toimintatavat itselleen sopiviksi. Näin ollen tulokset kertovat Supermammojen toimintaan mieltyneiden äitien kokemuksista. Ne eivät ole yleistettävissä tämän aineiston ulkopuolelle.

Tämä pieni äitijoukko on kuitenkin kertonut paljon asioita, joita ei voi sivuuttaa. Suuri osa heistä kertoo, että Supermammojen ryhmällä on ollut heidän elämässään tavalla tai toisella suuri merkitys. Se ei ole ainoastaan antanut heille mahdollisuutta vertaistuen jakamiseen ja ihmissuhteiden solmimiseen. Ryhmässä järjestetty lastenhoito on taannut sen, että äidit voivat keskittyä täysipainoisesti näihin mahdollisuuksiin. Samalla he saavat myös tilaisuuden

levätä. Ammatillisen avun mukanaolo puolestaan antaa sitä tarvitseville mahdollisuuksia yksittäisten ongelmien ratkaisemisesta intensiivisen asiakassuhteen rakentamiseen.

Äidit ovat kertoneet tietystä ryhmästä, jonka toiminta on jossain määrin poikkeuksellista¹⁰. Kuitenkin sen toiminnasta on paljon opittavaa. Ryhmän toimintojen voidaan katsoa edustavan juuri sitä ennaltaehkäisevää työtä, jota yhteiskunnallisessa keskustelussa on usein peräänkuulutettu (ks. mm. STM 2008; 2016). Käsillä olevan tutkimuksen tulosten perusteella voidaan todeta, että Supermammojen toiminta ennaltaehkäisee äitien ja heidän perheidensä ongelmia vahvistamalla heidän omia voimavarojaan. Yhtäältä ryhmän toimintaan osallistumisen myötä muotoutuvat tukea antavat suhteet ja toisaalta sen mahdollistama hoivavastuun jakaminen edesauttavat äitiydessä selviämistä. Vapaaehtoisen ja vertaisen auttamisen tulokset voivat kantaa pitkälle.

Samalla Supermammojen toiminta myös korjaa vaikeammiksi kasvaneita ongelmia ja lievittää välitöntä inhimillistä hätää. Toimimalla sekä sosiaalisesti että taloudellisesti matalalla kynnyksellä ryhmä purkaa rajoitteita, jotka voivat haitata erityisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisten avun saamista (vrt. Hokkanen 2014, 79). Ryhmässä toteutettava ammatillinen auttamistyö mahdollistaa professionaalisen tuen saamisen ilman lähetteitä, ajanvarauksia tai jonotusta. Kuten tässä tutkimuksessa olen osoittanut, auttamistyö voi muiden ryhmän tarjoamien tukimuotojen ohella antaa merkittävästi tukea hyvinkin vaikeissa tilanteissa oleville äideille ja heidän perheilleen. Tarjoamalla mahdollisuuden vastaanottaa ammatillista apua ryhmän toiminta voi vastata myös tarpeisiin, joihin vertaisen auttamisen muodot eivät riitä.

Kun tuetaan äitejä, autetaan myös heidän perheenjäseniään. Äidin hyvinvointi ei voi olla vaikuttamatta koko perheeseen. Kun otetaan huomioon, että pääasiallinen vastuu lapsen hoivasta ja perhe-elämän sujuvuudesta asetetaan usein juuri hänelle (Forsberg 1998; Featherstone 1999; Vuori 2001; Berg 2008), äitiyden tukemisen merkitys korostuu entisestään. Tukemalla äidin jaksamis-

---

¹⁰ Kuten tässä tutkimuksessa olen tuonut esiin, materiaalisen avun tarjoaminen ei tyypillisesti kuulu vertaisryhmien käytäntöihin. Supermammojen ryhmässä kuitenkin jaetaan joulupaketteja sen toimintaan osallistuvien äitien koteihin. Poikkeuksellisenä voidaan pitää myös sitä, että ryhmä toimii ilman rekisteröidyn yhdistyksen statusta sitoutumatta muiden organisaatioiden yhteyteen.

ta edesautetaan lapsen turvallisen kasvuympäristön ja tasapainoisen kehityksen rakentumista.

Supermammojen ryhmä edustaa toimintaa, jota olisi syytä soveltaa laaja-alaisesti. Kuten esimerkiksi toteutettujen huostaanottojen suuri määrä osoittaa, osa perheistä voi huonosti. Vaikka huostaanottojen taustalla on monisyisiä tekijöitä, eivät yli kymmenen tuhatta vuonna 2015 huostassa ollutta lasta (Kuoppala & Säkkinen 2016, 3) voi olla kertomatta perheiden pahoinvoinnista. Maassamme tapahtuneet perhesurmat taas kertovat pohjattomasta hädästä, epätoivosta ja ongelmien kasvamisesta hallitsemattomiksi. Tarjoamalla matalan kynnyksen tukea perheiden ongelmiin voidaan vaikuttaa ennen kuin ne johtavat äärimmäisiin tekoihin.

Mahdollisuuksien rajat

Kuten edellä esitin, vertaisryhmätoiminnalla on huomionarvoisia mahdollisuuksia perheiden hyvinvointia edistävässä työssä. Ne ovat erityisen ajankohittaisia vallitsevassa yhteiskunnallisessa tilanteessa, jossa vaihtoehtoja julkisille palveluille etsitään paitsi yksityiseltä sektorilta myös yhteisöllisestä ja omaan apuun perustuvasta hyvinvoinnin tarjoamisesta (Hokkanen 2014, 16). Vertaisryhmien toiminnan laajentaminen voi olla houkutteleva ratkaisu myös kustannustehokkuutensa vuoksi. Ryhmätoiminta ei välttämättä vaadi paljoakaan taloudellisia resursseja toteutuakseen. Kuitenkin se voi tarjota osallistujilleen merkittävästi tukea.

Vertaisryhmätoiminta ei kuitenkaan sovellu ratkaisuksi kaikkiin hyvinvointipoliittisiin ongelmiin. Kuten Marianne Nylund (2000, 49–50) on todennut, vertainen auttaminen ei korvaa ammattiauttajan antamaa tukea. Ihmisillä on oltava tosiasiallinen vapaus valita, haluavatko he hakea tukea menemällä ryhmään vai ottamalla yhteyttä ammattihenkilöön. Tässä tutkimuksessa olen esittänyt, että joissakin tilanteissa kahdenkeskinen keskustelu ammattilaisen kanssa voi olla tarkoituksenmukaisin tuen hakemisen väylä (ks. myös Granfelt 2007, 128, 147). Sen toteuttaminen ryhmässä on käytännössä mahdotonta. Joidenkin ongelmien ratkaisu taas vaatii erityisosaamista, jota ei aina ryhmien kautta ole saavutettavissa. On myös huomattava, että kaikista

vaikeimmissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä ryhmätoiminta ei välttämättä tavoita lainkaan.

Vertaisryhmää ei myöskään ole syytä perustaa kuulematta sen kohdejoukon intressejä. Supermammojen ryhmäkään olisi tuskin menestynyt, mikäli sitä ei oltaisi perustettu paikallisten äitien aloitteesta. Ryhmän kokoaminen yhteistyössä äitien kanssa edesauttoi sen rakentumista heille mieluisaksi toimintamuodoksi. Toiveiden mukainen ryhmätoiminta taas houkuttelee osallistumaan siihen jatkossakin. Samalla sitä on helppo suositella myös muille. On todennäköistä, että Supermammojen toiminta laajeni ja vakiintui nopeasti juuri siksi.

Lisäksi ryhmätoiminnan toteuttaminen edellyttää useiden ihmisten työpanosta. Vaikka ryhmän toiminta toteutuisi yksinomaan vertaisten aloitteesta, jonkun tai joidenkin heistä tulee ottaa vastuulleen siihen liittyviä tehtäviä. Yksikään ryhmä ei toimi ilman kokoamista, koollekutsumista ja resursointia. Kuten tässä tutkimuksessa olen esittänyt, jo Supermammojen toiminnan organisointi tapahtuu usean henkilön toimesta. Samalla sen käytäntöjen toteuttaminen edellyttää ohjaajien, vastuuäidin ja lastenohjaajien jatkuvaa työpanosta. Supermammojen toiminta ei olisi likimainkaan nykyisenlaista ilman työtä, jota tehdään usein ainakin jossain määrin vapaaehtoisesti.

Toisin kuin usein ajatellaan, vapaaehtoistoiminta ei ole ilmaista. Vaikka siitä ei makseta palkkaa, vapaaehtoinen voi saada työstään muunlaista sosiaalista ja inhimillistä pääomaa, jonka hän kokee palkkioksi. Sosiaalisen pääoman kertymistä taas ei voi mahdollistaa ilman tukirakenteita. Jotta vapaaehtoisuus toimisi kestäväällä pohjalla, vapaaehtoiset on perehdytettävä, heitä tulee kouluttaa ja heille on järjestettävä asianmukaista työhöjausta. Palkallisten kouluttajien ja koordinaattoreiden lisäksi vapaaehtoistyön ylläpitäminen vaatii myös virkistävää ja sitouttavaa oheistoimintaa. Näin ollen vapaaehtoistyö on ilmaista vain siten, että sen tekijä ei saa rahallista korvausta. Vapaaehtoisuuden organisoiija maksaa tehdystä työstä tavalla tai toisella. (Hokkanen 2003a; 2011, 289.)

Joissakin tilanteissa vapaaehtoistoimijoiden ja keskinäisen tuen rinnalle tarvitaan ammatillista apua. Tässä tutkimuksessa olen tuonut esiin, miten Supermammojen toiminta mahdollistaa vaikeiden ja potentiaalisesti trau-

maattisten kokemusten reflektoinnin. Äidit voivat tukea toisiaan reflektion toteutuksessa. On kuitenkin suorastaan välttämätöntä, että heidän rinnallaan toimii ammattilaistaustaisia ohjaajia. Kipeiden elämäntapahtumien käsittelyllä voi aina olla ennalta-arvaamattomia seurauksia, jotka saattavat edellyttää ammatillista vastuunottoa. Samankaltaista prosessia läpikäyvältä vertaiselta ei myöskään voida odottaa sitä, että hän jaksaisi tai kykenisi antamaan tukea tarvittaessa.

Ammatillisten toimijoiden merkitys korostuu ryhmissä, joiden jäsenten vertaisuus perustuu raskaisiin elämäkokemuksiin. Muun muassa Suomen mielenterveysseura (2016) järjestää vertaistukiryhmiä sekä äkillisen kuoleman kautta läheisensä menettäneille henkilöille että vaikeissa elämäntilanteissa oleville nuorille. Yksikään ryhmä ei toimi ilman kahta mielenterveyden ammattilaista, jotka myös ohjaavat vertaisten käymää keskustelua. Tällaista toimintapolitiikkaa voidaankin käyttää esimerkkinä siitä, kuinka mittaamattoman arvokas voimavara vertaisuus on. Sen ei kuitenkaan pidä korvata tehtäviä, joiden toteutus kuuluu ammattilaisten vastuulle.

Lähteet

- Anttonen, Anneli & Sipilä, Jorma (2000) Suomalaista sosiaalipolitiikkaa. Tampere: Vastapaino.
- Berg, Kristiina (2008) Äitiys kulttuurisina odotuksina. Helsinki: Väestöliitto, Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 48/2008.
- Browne, Angela (1987) When Battered Women Kill. New York: Free Press.
- Campbell, Jean (2009) Methods. 'We Are the Evidence', an Examination of Service User Research Involvement as Voice. Teoksessa Jan Wallcraft, Beate Schrank & Michaela Amering (toim.) Handbook of Service User Involvement in Mental Health Research. Chichester: Wiley-Blackwell, 113–137.
- Davidson, Larry, Chinman, Matthew, Sells, David & Rowe, Michael (2006) Peer Support Among Adults With Serious Mental Illness: A Report From the Field. Schizophrenia Bulletin 32 (3), 443–450.
- Emerson, Robert M., Fretz, Rachel I. & Shaw, Linda L. (2001) Participant Observation and Fieldnotes. Teoksessa Paul Atkinson, Amanda Coffey, Sara Delamont, John Lofland & Lyn Lofland (toim.) Handbook of Ethnography. London: Sage, 352–368.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Featherstone, Brid (1999) Taking mothering seriously: the implications for child protection. Child and Family Social Work 4 (1), 43–55.
- Felski, Rita (2000) The Invention of Everyday Life. New Formations 39, 15–31.
- Forsberg, Hannele (1998) Perheen ja lapsen tähden: etnografia kahdesta lastensuojelun asiantuntijakulttuurista. Helsinki: Lastensuojelun keskusliitto.
- Gartner, Alan & Riessman, Frank (1984) Introduction. Teoksessa Alan Gartner & Frank Riessman (toim.) The Self-Help Revolution. New York: Human Sciences Press, Volume X, Community Psychology Series, 17–23.
- Granfelt, Riitta (1998) Kertomuksia naisten kodittomuudesta. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Granfelt, Riitta (2003) Vankilasta kotiin vai kadulle? Vangit kertovat asunnottomuudesta. Helsinki: Ympäristöministeriö, Suomen ympäristö 613.
- Granfelt, Riitta (2007) ”Oppisin elämään riippuvuuteni kanssa”. Tutkimus naisvankien päihdekuntoutuksesta Vanajan vankilassa. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto, Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2/2007.
- Gregson, Joanna (2009) The Culture of Teenage Mothers. Albany: State University of New York Press.

- Grönfors, Martti (1982) *Kvalitatiiviset kenttätutkimukset*. Helsinki: WSOY.
- Guillemin, Marilys & Gillam, Lynn (2004) Ethics, Reflexivity and "Ethically Important Moments" in Research. *Qualitative Inquiry* 10 (2), 261–280.
- Hammersley, Martyn & Atkinson, Paul (1995) *Ethnography. Principles in practice*. London: Routledge.
- Hanna, Barbara A., Edgecombe, Gay, Jackson, Carol A. & Newman, Susan (2002) The importance of first-time parent groups for new parents. *Nursing and Health Sciences* 4 (4), 209–214.
- Hietala, Outi (2013) A-Klinikan asiakaskahvilassa – etnografinen tutkimus asiakkaiden juomiselle ja ammattiavulle antamista merkityksistä. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 37.
- Hokkanen, Liisa (2003a) Vapaaehtoisuus – pala elämää. Oulu: Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pohjois-Suomen sosiaalialan osaamiskeskuksen julkaisusarja 6.
- Hokkanen, Liisa (2003b) Vapaaehtoinen ja vertainen auttaminen. Teoksessa Merja Laitinen & Anneli Pohjola (toim.) *Sosiaalisen vaihtuvat vastuut*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 254–274.
- Hokkanen, Liisa (2011) Vertaistuki ja vammaispalvelut. Teoksessa Aila Järvikoski, Jari Lindh & Asko Suikkanen (toim.) *Kuntoutus muutoksessa*. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus, 284–298.
- Hokkanen, Liisa (2014) Autetuksi tuleminen. Valtaistavan sosiaalisen asianajon edellyttämät toimijuudet. Rovaniemi: Lapin yliopisto, *Acta Universitatis Lapponiensis* 278.
- Hurme, Riitta (1991) *Suomalainen lähiö Tapiolasta Pihlajamäkeen*. Helsinki: Suomen Tiedeseura, *Bidrag till kännedom av Finlands natur och folk* 142.
- Husso, Marita (2003) *Parisuhdeväkivalta. Lyötyjen aika ja tila*. Tampere: Vastapaino.
- Hyväri, Susanna (2001) *Vallattomuudesta vastuuseen. Kokemuksen politiikan sankarit*. Helsinki: Tietosanoma.
- Hyväri, Susanna (2005) Vertaistuen ja ammattiauttamisen muuttuvat suhteet. Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) *Vapaaehtoistoiminta. Arvot, anti ja osallisuus*. Tampere: Vastapaino, 214–235.
- Hyvärinen, Matti & Löyttyneemi, Varpu (2005) *Kerronnallinen haastattelu*. Teoksessa Johanna Ruusuvaara & Liisa Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 189–222.
- Jaakkola, Jouko (1994) *Sosiaalisen kysymyksen yhteiskunta*. Teoksessa Jouko Jaakkola, Panu Pulma, Mirja Satka & Kyösti Urponen (toim.) *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto, *sosiaalipolitiikka, sosiaaliturva* 1, 71–161.
- Jokinen, Eeva (1996) *Väsynyt äiti. Äitiyden omaelämäkerrallisia esityksiä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jokinen, Eeva (2005) *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.

- Kalliomaa, Milla (2016) Suullinen tiedonanto puhelinkeskustelussa 3.6.2016.
- Katvala, Satu (2001) Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Katz, Alfred (1984) Self-help Groups: An International Perspective. Teoksessa Alan Gartner & Frank Riessman (toim.) *The Self-Help Revolution*. New York: Human Sciences Press, Volume X, Community Psychology Series, 233–242.
- Kiianmaa, Nelli (2012) Tasa-arvobarometri 2012. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus, Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2012:23.
- Kotovirta, Elina (2009) Huumeriippuvuudesta toipuminen Nimettömien Narkomaanien toveriseurassa. Jyväskylä: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tutkimus 10/2009.
- Koskisuu, Jari (2004) Eri teitä perille. Mitä mielenterveyskuntoutus on? Helsinki: Edita.
- Krok, Suvi (2009) Hyviä äitejä ja arjen pärjääjiä – yksinhuoltajia marginaalissa. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 1437.
- Kujala, Virpi (2015) VOIKUKKIA-vertaistukiryhmät sijoitettujen lasten vanhemmille. Teoksessa Suomen Kasvatus- ja perheneuvontaliitto ry & Sininauhaliitto ry: VOIKUKKIA-verkostohanke (toim.) VOIKUKKIA-toimivien käytäntöjen käsikirja. <http://www.voikukkia.fi/images/VOIKUKKIA-kasikirja2015.pdf>. Noudettu 22.8.2016.
- Kuoppala, Tuula & Säkkinen, Salla (2016) Lastensuojelu 2015. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tilastoraportti 20/2016.
- Kuula, Arja (2011) Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuuskoski, Eeva (2003) Vertaistoiminta osana ihmisyyttä. Teoksessa Jorma Niemelä & Virpi Dufva (toim.) *Hyvinvoinnin arjen asiantuntijat*. Sosiaali- ja terveysjärjestöt uudella vuosituhanella. Jyväskylä: PS-Kustannus, 30–39.
- Laimio, Anne & Karnell, Sonja (2010) Vertaistoiminta – kokemuksellista vuorovaikutusta. Teoksessa Tanja Laatikainen (toim.) *Vertaistoiminta kannattaa*. http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf, 9–19. Noudettu 14.10.2016.
- Laitinen, Merja (2004) Häväistyt ruumiit, rikota mielet. Tutkimus lapsina läheissuhteissa seksuaalisesti hyväksikäytettyjen naisten ja miesten elämästä. Tampere: Vastapaino.
- Lalayants, Marina, Baier, Meaghan, Benedict, Anne & Mera, Diana (2015) Peer Support Groups for Child Welfare-Involved Families. *Journal of Family Social Work*, 18 (5), 305–326.
- Lammi-Taskula, Johanna & Salmi, Minna (2014) Isät, työ ja perhe. Teoksessa Petteri Eerola & Johanna Mykkänen (toim.) *Isän kokemus*. Helsinki: Gaudeamus, 75–90.
- Lattu, Emmi (2016) Naisten tekemä väkivalta. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 2176.
- Leppiman, Anu (2010) Arjen elämyksiä. Leiri- ja elämispohjainen Arkipäivät-perhepalvelu sosiaalisen kokemuksen tuottajana. Rovaniemi: Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis 182.

- Lundgren, Eva (1992) *Gud och alla andra karlar. En bok om kvinnomisshandlare. Käändantyt Svante Hansson.* Stockholm: Natur och Kultur. Norjankielinen alkuperäisteos *Gud og Hver Mann: Seksualisert vold som kulturell arena for å skape kjønn* 1990.
- Marieskind, Helen I. (1984) *Women's Self-Help Groups.* Teoksessa Alan Gartner & Frank Riessman (toim.) *The Self-Help Revolution.* New York: Human Sciences Press, Volume X, Community Psychology Series, 27–32.
- Matthies, Aila-Leena (1990) *Kapinasta muutoksen malliksi. Vaihtoehtoinen sosiaalityö Suomessa.* Helsinki: Hanki ja jää.
- Miller, Tina (2005) *Making Sense of Motherhood: A Narrative Approach.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Mäkelä, Klaus, Arminen, Ilkka, Bloomfield, Kim, Eisenbach-Stangl, Irmgard, Helmersson Bergmark, Karin, Kurube, Noriko, Mariolini, Nicoletta, Ólafsdóttir, Hildigunnur, Peterson, John H., Phillips, Mary, Rehm, Jürgen, Room, Robin, Rosenqvist, Pia, Rosovsky, Haydée, Stenius, Kerstin, Swiatkiewicz, Grazyna, Woronowicz, Bohdan & Zielinski, Antoni (1996) *Alcoholics Anonymous as a Mutual-Help Movement. A Study in Eight Societies.* Madison: University of Wisconsin Press.
- Nousiainen, Kirsi (2004) *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja.* Jyväskylä: Minerva, SoPhi 89.
- Nylund, Marianne (1996) *Suomalaisia oma-apuryhmiä.* Teoksessa Aila-Leena Matthies, Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) *Välittävät verkostot.* Tampere: Vastapaino, 193–205.
- Nylund, Marianne (1999) *Oma-apuryhmät välittäjinä arjessa.* Teoksessa Liisa Hokkanen, Petri Kinnunen & Martti Siisiäinen (toim.) *Haastava kolmas sektori. Pohdintoja tutkimuksen ja toiminnan moninaisuudesta.* Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry, 116–134.
- Nylund, Marianne (2000) *Varieties of Mutual Support and Voluntary Action. A Study of Finnish Self-Help Groups and Volunteers.* Helsinki: The Finnish Federation for Social Welfare and Health.
- Nylund, Marianne (2004) *Sosiaalisten verkostojen tutkimus ja sosiaalityön käytännöt.* *Janus* 12 (2), 184–199.
- Nylund, Marianne (2005) *Vertaisryhmät kokemusten ja tiedon jäsentäjinä.* Teoksessa Marianne Nylund & Anne Birgitta Yeung (toim.) *Vapaachtoistoiminta. Arvot, anti ja osallisuus.* Tampere: Vastapaino, 195–213.
- Nätkin, Ritva (1997) *Kamppailu suomalaisesta äitiydestä. Maternalismi, väestöpolitiikka ja naisten kertomukset.* Tampere: Gaudeamus.
- Ojuri, Auli (2004) *Väkivalta naisen elämän varjona. Tutkimus parisuhdeväkivaltaa kokeneiden naisten elämäkulusta ja selviytymisestä.* Rovaniemi: Lapin yliopisto, Acta Universitatis Lapponiensis 77.

- Ollila, Anne (1993) Suomen kotien päivä valkenee... Marttajärjestö suomalaisessa yhteiskunnassavuoteen 1939. Helsinki: Suomen historiallinen seura, Historiallisia Tutkimuksia 173.
- Pietilä-Hella, Riitta (2010) Tuntemattomista vertaistuttaviksi. Esikoisäitien ja -isien perhevalmennusprosessi Espoon uudentyyppisessä perhevalmennuskokeilussa. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 29.
- Pihlman, Arvi (2016) Jännitteistä vastavuoroisuutta: kansalaistalo miesten hyvinvointia edistämässä. *Janus* 24 (1), 26–44.
- Pohjola, Anneli (2002) Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Merja Laitinen & Johanna Hurtig (toim.) Pahan kosketus. Ihmisyden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä: PS-Kustannus, 42–62.
- Pösö, Tarja (2004) Vakavat silmät ja muita kokemuksia koulukodista. Helsinki: Stakes, Tutkimuksia 133.
- Rissanen, Päivi (2015) Toivoton tapaus? Autoetnografia sairastumisesta ja kuntoutumisesta. Helsinki: Kuntoutussäätiö, Kuntoutussäätiön tutkimuksia 88/2015.
- Ruisniemi, Arja (2006) Minäkuvan muutos päihderiippuvuudesta toipumisessa. Tutkimus yhteisöllisestä päihdekuntoutuksesta. Tampere: Tampereen yliopisto, Acta Universitatis Tampereensis 1150.
- Sevón, Eija (2009) Maternal Responsibility and Changing Relationality at the Beginning of Motherhood. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 365.
- Shlomo, Shirley Ben, Taubman-Ben-Ari, Orit, Findler, Liora, Sivan, Eyal & Dolizki, Mordechay (2010) Becoming a Grandmother: Maternal Grandmothers' Mental Health, Perceived Costs, and Personal Growth. *Social Work Research* 34 (1), 45–57.
- Smart, Carol (1996) Deconstructing motherhood. Teoksessa Elizabeth Bortolaia Silva (toim.) Good Enough Mothering? Feminist perspectives on lone mothering. London: Routledge, 37–57.
- Sointu, Liina (2011) Läsnaolo hoivan arjessa. *Janus* 19 (2), 158–173.
- STM (2008) Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta. Työryhmän muistio. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:37.
- STM (2016) Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Hankesuunnitelma. http://stm.fi/documents/1271139/1953486/Hankesuunnitelma_Lapsi-ja%20perhepalveluiden%20muutosohjelma.pdf. Noudettu 25.9.2016.
- Sulkunen, Irma (1987) Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. Teoksessa Risto Alapuro, Ilkka Liikanen, Kerstin Smeds & Henrik Stenius (toim.) Kansa liikkeessä. Helsinki: Kirjayhtymä, 157–175.
- Suomen mielenterveysseura (2016) <http://www.mielenterveysseura.fi/fi/tukea-ja-apua/vertaistukiryhm%C3%A4t>. Noudettu 17.10.2016.

- Turunen, Päivi (2008) Muuttuva yhdyskuntatyö osana Pohjoismaiden sosiaalityötä. Teoksessa Irene Roivainen, Marianne Nylund, Riikka Korkiamäki & Suvi Raitakari (toim.) Yhteisöt ja sosiaalityö. Kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus, 43–59.
- Utriainen, Terhi (1999) Läsä, riisuttu, puhdas. Uskontoantropologinen tutkimus naisista kuolevan vierellä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Vanhala, Anni (2005) Paikka ja asiakkuus. Etnografia naisten Asuntolasta. Tampere: Tampere University Press, Acta Universitatis Tamperensis 1075.
- Vanhanen-Silvendoin, Sari (1996) Äitien vuorovaikutusryhmät. Teoksessa Aila-Leena Matthies, Ulla Kotakari & Marianne Nylund (toim.) Välittävät verkostot. Tampere: Vastapaino, 227–239.
- Viljanmaa, Marja-Leena (2003) Neuvola tänään ja huomenna. Vanhemmuuden tukeminen, perhekesisyys ja vertaistuki. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä studies in education, psychology and social research 212.
- Voittosaari, Anna-Liisa (1994) Neulomayhtiöistä ompeluseuroihin. Ompeluseurat diakonian ja kristillisten järjestöjen työmuotona Suomessa 1800- ja 1900-luvuilla. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, etnologian laitos. Tutkimuksia 26.
- Vuori, Jaana (2001) Äidit, isät ja ammattilaiset. Sukupuoli, toisto ja muunnelmat ammattilaisten kirjoituksissa. Tampere: Tampere University Press.
- Vuorinen, Anna (2009) Äitien kesävirikistyksestä sosiaali- ja terveyspalveluksi. Sosiaaliset lomamat osana suomalaisen hyvinvointivaltion kehitystä. Tampere: Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Eija Eronen

Kohtaamisia, katkoksia ja sidoksia

Tutkimus Supermammojen vertaisryhmän äitityöstä

Mitä vertaisryhmän toiminta merkitsee siihen osallistuneille äideille? Entä mitä menestyksenkäs ryhmätoiminta vaatii toteutuakseen? Tämä tutkimusraportti antaa vastauksia näihin kysymyksiin. Se kohdistaa tarkastelunsa vertaisryhmään, joka on palvellut äitejä lapsineen lähestulkoon kolmen vuosikymmenen ajan. Raportissa tarkastellaan käytäntöjä, joita tutkimuksen kohteena olevassa ryhmässä toteutetaan. Samalla se antaa äideille tilaa kertoa, miten he ryhmätoimintaan osallistumisen ovat kokeneet.

Teos on kirjoitettu paitsi tutkijoille ja opiskelijoille myös vertaistoiminnan parissa työskenteleville henkilöille. Siitä on iloa kaikille aihepiiristä kiinnostuneille.